

T.C.
İSTANBUL SABAHATTİN ZAİM ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ BİLİM DALI

SPİRİTÜEL İNANÇLAR VE KİŞİLİK ARASINDAKİ
İLİŞKİNİN İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Büşra GENÇ KARABULUT

İstanbul
Ocak-2025

T.C.
İSTANBUL SABAHATTİN ZAİM ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ BİLİM DALI

SPİRİTÜEL İNANÇLAR VE KİŞİLİK ARASINDAKİ İLİŞKİNİN
İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Büşra GENÇ KARABULUT

Tez Danışmanı
Prof. Dr. Hasan KAPLAN

İstanbul
Ocak-2025

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürlüğüne,

Bu çalışma, jürimiz tarafından Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı, Felsefe ve Din Bilimleri Bilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Danışman Prof. Dr. Hasan KAPLAN

Üye Doç. Dr. Esra TÜRK

Üye Dr. Öğr. Üyesi Ayşe KAYA GÖKTEPE

Onay

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Prof. Dr. Erhan İÇENER

Enstitü Müdürü

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ

Yüksek lisans tezi olarak hazırladığım “**Spiritüel İnançlar ve Kişilik Arasındaki İlişkinin İncelenmesi**” adlı çalışmanın öneri aşamasından sonuçlandığı aşamaya kadar geçen süreçte bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle uyduğumu, tez içindeki tüm bilgileri bilimsel ahlak ve gelenek çerçevesinde elde ettiğimi, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığımı, bu çalışmamda doğrudan veya dolaylı olarak yaptığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu beyan ederim.

Büşra GENÇ KARABULUT

ÖN SÖZ

Bu çalışmanın her aşamasında sabır ve özveriyle bana rehberlik eden değerli tez danışmanım Prof. Dr. Hasan KAPLAN hocama en içten teşekkürlerimi sunarım. Tez savunma sürecimde değerli katkıları ve yol göstericiliğiyle beni destekleyen sayın jüri üyelerim Doç. Dr. Esra TÜRK ve Dr. Öğr. Üyesi Ayşe KAYA GÖKTEPE'ye en içten teşekkürlerimi sunarım. Varlığınız ve desteğiniz bu süreci daha verimli ve anlamlı kıldı. Araştırmam süresince desteğini esirgemeyen kıymetli hocalarım Prof. Dr. Muhammed KIZILGEÇİT ve Dr. Murat ÇİNİCİ'ye, değerli dostlarım Halil İbrahim DİZMAN ve Berat GECİT'e gönülden teşekkür ederim. Eğitim hayatım boyunca koşulsuz sevgileriyle beni her zaman destekleyen, her adımında yanımda olup hayallerime inançla sarılmamı sağlayan canım babacığım Melik GENÇ, canım anneciğim Naciye GENÇ ve biricik kardeşlerim Hümeysra GENÇ BOZTEPE, Merve GENÇ ve Muhammed Can GENÇ'e yürekten teşekkür ederim. Onların emekleri, fedakârlıkları ve bana duydukları güven, bugün ulaştığım başarımın en önemli kaynağıdır. Hayatımın en büyük ilham kaynağı olan sevgili eşim Muhammed Enes KARABULUT'a, her koşulda ve bilhassa akademik serüvenimde bana duyduğu inanç ve verdiği cesaret için şükranlarımı sunuyorum. Bu süreçte yanımda olan herkese içtenlikle teşekkür ederim.

Büşra GENÇ KARABULUT

İstanbul-2025

ÖZET
SİRİTÜEL İNANÇLAR VE KİŞİLİK ARASINDAKİ İLİŞKİNİN
İNCELENMESİ

Büşra GENÇ KARABULUT

Yüksek Lisans, Felsefe ve Din Bilimleri

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Hasan KAPLAN

Ocak, 2025 - 108 + xi Sayfa

Bu araştırma bireylerin spiritüel inanışlara yönelimlerini, bu inanç ya da oluşumlara katılım motivasyonlarını ve birey üzerindeki psiko-sosyal etkilerini incelemeyi amaçlamaktadır. Çalışmada nicel araştırma yöntemlerinden ilişkiisel tarama modeli tercih edilmiştir. Araştırma evreni, Türkiye'nin çeşitli yerleşim yerlerinde ikamet eden 18 yaş üstü spiritüel inançlara sahip 527 bireyden oluşmaktadır. Örneklem seçiminde kartopu yöntemi uygulanmıştır. Araştırmada veri toplamak amacıyla "Demografik Bilgi Formu", "Paranormal İnanç Ölçeği" (PİÖ) ve "Beş Faktör Kişilik Ölçeği" (BFKÖ) kullanılmıştır. Araştırma verilerinin analizinde iki bağımsız grup arasındaki farkları değerlendirmek için Mann-Whitney U testi, çoklu kategorik değişkenler için Kruskal-Wallis H testi kullanılmıştır. Ayrıca spiritüel inanç ve pratikler ile kişilik özellikleri arasındaki ilişkiler Spearman Korelasyon Analizi ile değerlendirilmiştir.

Araştırma bulgularına göre katılımcıların %19'u spiritüel inanç ve pratiklere katıldığını belirtmiştir. Bu bireyler arasında yoga, meditasyon ve astroloji gibi inanç ve pratiklere yönelim yüksekken büyücülükle ilgili katılım oldukça düşüktür. Katılımcıların %95'i kendilerini dindar olarak tanımlamakla birlikte bu inançlara yönelimleriyle dindarlık düzeyleri arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık görülmemektedir. Katılımcıların spiritüel inanç ve pratiklere yönelimlerinin, kişilik özellikleri ya da sosyo-demografik niteliklerden ziyade sosyal ve kültürel dinamikler ve kişisel deneyimlerin etkisiyle şekillendiği görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Spiritüel İnanışlar, Kişilik Özellikleri, Paranormal İnançlar, New Age

ABSTRACT
EXPLORATION OF THE RELATIONSHIP BETWEEN
SPIRITUAL BELIEFS AND PERSONALITY

Büşra GENÇ KARABULUT

Master, Philosophy and Religious Studies

Thesis Advisor: Prof. Dr. Hasan KAPLAN

January, 2025 - 108 + xi Pages

This study aims to examine individuals' inclinations towards spiritual beliefs, their motivations for participating in such beliefs or practices, and the psycho-social effects on individuals. The research employs the relational survey model, one of the quantitative research methods. The study population consists of 527 individuals aged 18 and older with spiritual beliefs residing in various settlements across Turkey. The snowball sampling method was used to select the sample. Data collection tools included the “Demographic Information Form,” the “Paranormal Belief Scale” (PBS), and the “Five-Factor Personality Scale” (FFPS). For data analysis, the Mann-Whitney U test was employed to evaluate differences between two independent groups, while the Kruskal-Wallis H test was used for multiple categorical variables. Relationships between spiritual beliefs and practices and personality traits were assessed using Spearman Correlation Analysis.

According to the findings, 19% of participants reported engaging in spiritual beliefs and practices. Among these individuals, there was a high inclination towards beliefs and practices such as yoga, meditation, and astrology, whereas participation in witchcraft-related activities was notably low. While 95% of participants identified themselves as religious, no statistically significant difference was observed between their level of religiosity and their inclination towards these beliefs. The findings suggest that individuals' inclinations towards spiritual beliefs and practices are shaped more by social and cultural dynamics and personal experiences rather than personality traits or socio-demographic characteristics.

Keywords: Spiritual Beliefs, Personality Traits, New Age.

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAYI.....	i
BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ	ii
ÖN SÖZ.....	iii
ÖZET.....	iv
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER.....	vi
TABLolar LİSTESİ.....	ix
KISALTMALAR	x

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ	1
1.1. Problem	2
1.2. Amaç	2
1.3. Araştırmanın Önemi.....	3
1.4. Araştırmanın Hipotezleri	3
1.6. Varsayımlar	4
1.7. Sınırlılıklar.....	4

İKİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE	5
2.1. Din ve Dindarlık Kavramları.....	5
2.1.1. Din Kavramı.....	5
2.1.2. Dindarlık Kavramı.....	8
2.1.2.1. Dindarlık Boyutları.....	12
2.1.2.2. Dindarlık Yönelimleri.....	15
2.2. Kişilik/Şahsiyet.....	16
2.3. Maneviyat/Spiritüellik Kavramı	19
2.3.1. New Age Akımlar	24
2.4. İlgili Literatür	43
2.4.1. New Age Akımları Konu Alan Çalışmalar	44

2.4.2. Paranormal İnançları Konu Alan Çalışmalar	46
2.4.3. Kişilik Yapılarını Konu Alan Çalışmalar	47

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YÖNTEM.....	49
3.1. Araştırmanın Modeli	49
3.2. Evren ve Örneklem	49
3.2.1. Araştırmaya Katılanlar ve Nitelikleri	50
3.3. Veri Toplama Araçları	53
3.3.1. Demografik Bilgi Formu	53
3.3.2. Paranormal İnanç Ölçeği (PİÖ).....	53
3.3.2.1. Geleneksel Dinî Paranormal İnanç Boyutu	55
3.3.2.2. Klasik (Dini Olmayan) Paranormal İnanç Boyutu	55
3.3.3. Beş Faktör Kişilik Ölçeği	56
3.4. Verilerin Analizi	57
3.4.1. Beş Faktör Kişilik Ölçeği ve Paranormal İnanç Ölçeği Alt Ölçeklerinin Normallik Analizi	58

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ARAŞTIRMA BULGULARI VE YORUMLAR.....	60
4.1. Spiritüel İnanç ve Pratiklerle İlgili Bulgular	60
4.1.1. Katılımcıların Spiritüel İnanç ve Pratiklere Sahip Olma Düzeyleri ile Cinsiyetleri Arasındaki Farka Yönelik Bulgular	60
4.1.2. Katılımcıların Spiritüel İnanç ve Pratiklere Sahip Olma Düzeyleri ile Yaşları Arasındaki Farka Yönelik Bulgular	62
4.1.3. Katılımcıların Spiritüel İnanç ve Pratiklere Sahip Olma Düzeyleri ile Eğitim Düzeyleri Arasındaki Farka Yönelik Bulgular	64
4.1.4. Katılımcıların Spiritüel İnanç ve Pratiklere Sahip Olma Düzeyleri ile Medeni Durum Grupları Arasındaki Farka Yönelik Bulgular	66
4.1.5. Katılımcıların Spiritüel İnanç ve Pratiklere Sahip Olma Düzeyleri ile İkamet Yeri Grupları Arasındaki Farka Yönelik Bulgular	68

4.1.6. Katılımcıların Spiritüel İnanç ve Pratiklere Sahip Olma Düzeyleri ile Aylık Gelir Durumu Grupları Arasındaki Farka Yönelik Bulgular	70
4.1.7. Katılımcıların Spiritüel İnanç ve Pratiklere Sahip Olma Düzeyleri ile Dindarlık Düzeyi Farklarına Yönelik Bulgular	72
4.2. Kişilik İle İlgili Bulgular	74
4.2.1. Beş Faktör Kişilik Özellikleri Boyutlarından Dışadönüklük Boyutu ile Spiritüel İnanç ve Pratiklere Katılım Arasındaki İlişki.....	74
4.2.2. Beş Faktör Kişilik Özellikleri Boyutlarından Yumuşakbaşlılık Boyutu ile Spiritüel İnanç ve Pratiklere Katılım Arasındaki İlişki.....	75
4.2.3. Beş Faktör Kişilik Özellikleri Boyutlarından Özdenetimlilik Boyutu ile Spiritüel İnanç ve Pratiklere Katılım Arasındaki İlişki.....	76
4.2.4. Beş Faktör Kişilik Özellikleri Boyutlarından Nörotiklik Boyutu ile Spiritüel İnanç ve Pratiklere Katılım Arasındaki İlişki	77
4.2.5. Beş Faktör Kişilik Özellikleri Boyutlarından Deneyime Açıklık Boyutu ile Spiritüel İnanç ve Pratiklere Katılım Arasındaki İlişki.....	78

BEŞİNCİ BÖLÜM

TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER	80
5.1. Genel Değerlendirme ve Tartışma	80
5.2. Sonuç	90
5.3. Öneriler	95
KAYNAKÇA.....	97
EKLER	110
ÖZGEÇMİŞ	119

TABLolar LİSTESİ

Tablo 3.1: Araştırmaya Katılanlar ve Nitelikleri.....	50
Tablo 3.4.1: Beş Faktör Kişilik Ölçeği ve Paranormal İnanç Ölçeği Alt Ölçeklerinin Normallik Test Sonuçları	58
Tablo 4.1: Katılımcıların Spiritüel İnanç ve Pratiklere Sahip Olma Düzeyleri ile Cinsiyetleri Arasındaki Farka Yönelik Bulgular	60
Tablo 4.2: Katılımcıların Spiritüel İnanç ve Pratiklere Sahip Olma Düzeyleri ile Yaşları Arasındaki Farka Yönelik Bulgular	62
Tablo 4.3: Katılımcıların Spiritüel İnanç ve Pratiklere Sahip Olma Düzeyleri ile Eğitim Düzeyleri Arasındaki Farka Yönelik Bulgular	64
Tablo 4.4: Katılımcıların Spiritüel İnanç ve Pratiklere Sahip Olma Düzeyleri ile Medeni Durum Grupları Arasındaki Farka Yönelik Bulgular	67
Tablo 4.5: Katılımcıların Spiritüel İnanç ve Pratiklere Sahip Olma Düzeyleri ile İkamet Yeri Grupları Arasındaki Farka Yönelik Bulgular	68
Tablo 4.6: Katılımcıların Spiritüel İnanç ve Pratiklere Sahip Olma Düzeyleri ile Aylık Gelir Durumu Grupları Arasındaki Farka Yönelik Bulgular	70
Tablo 4.7: Katılımcıların Spiritüel İnanç ve Pratiklere Sahip Olma Düzeyleri ile Dindarlık Düzeyi Farklarına Yönelik Bulgular	72
Tablo 4.8: Beş Faktör Kişilik Özellikleri Boyutlarından Dışadönüklük Boyutu ile Spiritüel İnanç ve Pratiklere Katılım Arasındaki İlişki.....	74
Tablo 4.9: Beş Faktör Kişilik Özellikleri Boyutlarından Yumuşakbaşlılık Boyutu ile Spiritüel İnanç ve Pratiklere Katılım Arasındaki İlişki.....	75
Tablo 4.10: Beş Faktör Kişilik Özellikleri Boyutlarından Özdenetimlilik Boyutu ile Spiritüel İnanç ve Pratiklere Katılım Arasındaki İlişki.....	76
Tablo 4.11: Beş Faktör Kişilik Özellikleri Boyutlarından Nörotiklik Boyutu ile Spiritüel İnanç ve Pratiklere Katılım Arasındaki İlişki.....	77
Tablo 4.12: Beş Faktör Kişilik Özellikleri Boyutlarından Deneyime Açıklık Boyutu ile Spiritüel İnanç ve Pratiklere Katılım Arasındaki İlişki.....	78

KISALTMALAR

Akt	: Aktaran
Çev	: Çeviren
Ed	: Editör
sf	: Sayfa
vd	: Ve Diğerleri
F	: Faktör
YDH	: Yeni Dini Hareketler
TM	: Transandantal Meditasyon
BFKÖ	: Beş Faktör Kişilik Ölçeği
PIÖ	: Paranormal İnanç Ölçeği

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

Din olgusu insanlık tarihi kadar eskidir. Tarih boyunca hemen hemen inançsız bir topluma rastlanılmamaktadır. Bu demektir ki inanç objesi ne olursa olsun insan fitrî olarak inanma ihtiyacıyla yaratılmış bir varlıktır. Geçmişte olduğu gibi içinde yaşadığımız çağda da inanç veya tapınma objesi, birtakım oluşumlar vasıtasıyla değişebilmektedir.

Modernleşmeyle beraber geleneksel din zayıflamış ve bireyciliğin merkeze alındığı, aile bağlarının zayıfladığı ve dinsel kurumlara ihtiyacın azaldığı bir dönem başlamıştır. Modernleşmeyle ortaya çıkan çözülme neticesinde bazı mistik inanışların yayılıp geleneksel dini inançların zayıflamasından dolayı ortaya çıkan boşluğu doldurma eğilimi gözlenmektedir. Geleneksel dinlerle rekabet eden bu inanışlar spiritüel öze sahip olup seküler bir formda kendini ifade etmektedir. Bu çalışmada ele alınacak olan spiritüel akımlar astrolojiden, falcılığa, büyücülükten hipnoterapiye oldukça zengin bir çeşitlilik göstermekte ve her bir akım insan doğasında var olan çeşitli zafiyetlere hitap ederek kendine zemin bulmaktadır. Örneğin astroloji-burçlar kişinin karakterinin doğum anında gök cisimlerinin hareketine göre şekillendiği inancından hareketle birçok insanın ilgisini çekmektedir. Öte taraftan falcılık, ortaya çıktığı ilk günden beri ilgi konusu olmuştur. Zira insan meraklı bir varlıktır ve merakını en çok cezbeden konu da gelecek hakkında malumat edinmek olmuştur. Yapılacak bir şeyi önceden bilmek, eylemlerini ona göre gerçekleştirmek gayesi, insanı bu inanca yöneltmiştir. Günümüzde ise insanlar çeşitli internet sitelerinde burç yorumları okuyabilmekte bunun yanı sıra sanal ortamda el falına ve kahve falına baktırma imkanını bulabilmektedirler. Yine insanlık tarihi kadar eski olan büyü inancı da günümüze kadar varlığını sürdüren mistik inanışlardandır. *“Olağanüstü gizli güçlerin yardımıyla olaylara doğa yasalarına aykırı biçimde yön verme iddiasında olan kimselerin başvurduğu gizli işlemler”* (Topaloğlu, 2014) olarak tanımlanan büyüye inanan, ondan korkan ve çeşitli sebeplerden ötürü büyü yaptırılanların sayısı azımsanmayacak kadar

çoktur (Erdil, 2018). Ülkemizde pek çok müntesip edinen oluşumlardan biri de kuşkusuz uzak doğu kökenli New Age spiritüel akımlarıdır. Örneğin bu akımlardan biri olan Reiki ilk olarak Japonya’da ortaya çıkmış olan ve Batı’da evrensel yaşam enerjisi olarak bilinen alternatif bir tıp olarak sunulmuştur. Reiki enerjiye dayalı bir şifa tekniğidir. Bu yöntemle kişinin ruhsal ve bedensel olarak şifa bulacağı iddia edilmektedir. İnsan hayatında önemli bir yeri haiz olan bu mistik inanışlar Türkiye’de gittikçe yaygınlık kazanmıştır. Dolayısıyla bu çalışmada astroloji, falcılık-büyücülük, reiki, yoga, hipnoterapi, meditasyon ve reenkarnasyon gibi New Age akımları ve daha pek çok spiritüel oluşumun genel karakteristikleri, bu akımları niteleyen spiritüel inanışlar ve pratikler ele alınıp incelendikten sonra insanların bu alternatif spiritüel akımlara katılım motivasyonları çeşitli değişkenler ışığında ele alınacaktır.

1.1. Problem

Din psikolojisi, pozitif bir bilim olması hasebiyle fal, büyü, gibi mistik inanışların yanı sıra bio-enerji, meditasyon, yoga, aile dizimi gibi spiritüel inanışların doğruluğu-yanlışlığı, güvenilirliği ya da gerçekliğini sorgulamaksızın onu bir olgu olarak ele alır ve her şeyin ötesindeki insan gerçeğiyle ilgilenir. Dolayısıyla uzun bir tarihî geçmişe sahip bu spiritüel akımlar insan hayatında önemli bir yeri işgal eder hale gelmiştir. Ne var ki ilahiyat çalışmaları haricinde, psikoloji ve benzeri alanlarda konuya yeterince bilimsel bir ilgi gösterilmediği anlaşılmaktadır. Bilim çevrelerince ve bilhassa psikoloji biliminin mesafeli durduğu bu spiritüel akımlar, bilimden uzak safsatalar olarak değerlendirilmiştir. Fakat bu spiritüel oluşumlara inancın, kültürel boyutları hali hazırda insanların psiko-sosyal yapılarında oldukça etkili olduğu anlaşılmaktadır. Dolayısıyla toplumda kültür hayatımızı etkileyen bu oluşumlara neden ihtiyaç duyulduğu ve bu akımlara inancın bireyler üzerinde ne tür psiko-sosyal etkilerde bulunduğunu tespit etmek, bu araştırmanın temel problemini oluşturmaktadır. Bu amaçla metot olarak nicel araştırma yöntemine ve bu tür araştırmalarda kullanılan veri toplama yöntemlerinden olan ilişkisel tarama modelinden faydalanılmıştır.

1.2. Amaç

Bu araştırma, spiritüel inanışları konu edinmesi bakımından insanların astroloji, falcılık, yoga, meditasyon, aile dizimi ve reiki gibi oluşumlara rağbet etmesindeki temel motivasyonları ve bu akımlara katılımın sonucunda ne gibi bir psiko-sosyal değişim yaşandığına yönelik bir çalışmadır.

Buradan hareketle aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır;

- Türkiye’de ortaya çıkan bazı spiritüel oluşumların kökeni nedir ve nasıl gelişip yayılmıştır?
- Katılımcılar genelde hangi spiritüel inanışa sahiplerdir?
- Katılımcılar, sahip oldukları spiritüel inanışı niçin tercih etmiştir?
- Katılımcılar spiritüel akımlara katılırken neyi amaçlamışlardır?
- Katılımcılar spiritüel akımlara katıldıklarında ne hissetmişlerdir?
- Hangi kişilik özelliklerine sahip bireyler bu akımlara yönelim göstermiştir?
- Katılımcıların dindarlık düzeyleri nedir?
- Falcılık, büyücülük, astroloji, reiki, meditasyon nedir ve nasıl tanımlanır?
- Bu oluşumlara katılanların yaş ve cinsiyet gibi sosyo-demografik özellikleri nelerdir?

Bu sorulara yanıt bulabilmek için Türkiye’de yayılım gösteren spiritüel inanışlar 18 yaş üstü bireyler özelinde ele alınmıştır.

1.3. Araştırmanın nemi

Çalışmaya zgn değer katan en önemli husus, Türkiye’de yayılım gösteren spiritüel inanışlara yönelimin temel faktörleri üzerinde yoğunlaşılmasıdır. Őimdiye kadar gerçekleştirilen çalışmalarda (Güneş, 2013; Yıldırım, 2022; Yücel, 2007; Varlık, 2019; zterlemez, 2001; Selvi, 2006) ya konuya dinî açıdan yaklaşılmış ya da bu akımlar spesifik olarak ele alınmıştır. Din psikolojisi literatüründe astroloji, büyücülük ve falcılığın yanı sıra yeni yayılma imknı bulan reiki ve diğer Uzakdoğu spiritüel akımların bir arada ele alınarak birey üzerinde psiko-sosyal açıdan ne tür bir etki bıraktığına yönelik özgün bir çalışmaya rastlanmamıştır. Toplumda yaygın olan halk inançlarını ve Türkiye’de ciddi anlamda yayılma imknı bulan New Age akımların genel karakteristiklerini derinlemesine incelemiş olan bu araştırma, bireylerin kişilik yapıları üzerindeki etkisini incelemesi bakımından da “ilk” ve “zgn” bir çalışmadır.

1.4. Araştırmanın Hipotezleri

(H1) Kadın bireylerin spiritüel inanç ve pratiklere katılım düzeyi, erkek bireylerin spiritüel inanç ve pratiklere katılım düzeyine göre daha yüksektir.

(H2) İnsanların yaşları ilerledikçe spiritüel inanışlara yönelimi artmaktadır.

(H3) İnsanların ğrenim düzeyleri yükseldikçe, spiritüel inanç ve pratiklere

yönelimleri de azalmaktadır.

(H4) Evli olmayan bireylerdeki spiritüel inanış/pratiklere katılım oranı, evli bireylerdeki spiritüel inanış/pratiklere katılım oranına göre daha yüksektir.

(H5) Metropol ve şehirde yaşayanların spiritüel inanç ve pratiklere katılım sıklığı, kırsal kesimde yaşayanlarınkine göre daha yüksektir.

(H6) Sosyo-ekonomik durumu üst grupta olanlarda spiritüel inanç ve pratiklere katılım düzeyi, diğer gruplarda olanlarınkine göre daha yüksektir.

(H7) Dini açıdan kendisini dindar olarak tanımlayan bireylerin spiritüel inanç ve pratiklere katılım düzeyleri, kendisini dindar olarak tanımlamayan bireylerin spiritüel inanç ve pratiklere katılım düzeylerine göre daha düşüktür.

(H8) Kişilik özelliklerinin spiritüel inanç ve pratiklere katılım üzerinde etkisi vardır.

1.5. Varsayımlar

1. Araştırmaya katılan bireylerin ölçme araçlarındaki soruları samimi, doğru ve objektif olarak cevaplandıkları,
2. Örneklemin, evreni temsil ettiği varsayılmıştır.

1.6. Sınırlılıklar

Araştırma bulguları ölçeklerin uygulandığı 2024 yılı içerisinde metropol, şehir, kasaba ve köy gibi Türkiye'nin pek çok yerleşim yerinde uygulandığından, uygulandıkları zaman ile sınırlıdır.

Araştırma, birbirinden farklı spiritüel inanç ve pratiklere sahip bireylerle yapılan anket verileri ile sınırlıdır.

- Araştırmanın konusu olan spiritüel inançlar “Paranormal İnanç Ölçeği” nin ölçtükleriyle sınırlıdır.
- Araştırma “Beş Faktör Kişilik Ölçeği” nin ölçtükleriyle sınırlıdır.
- Araştırma “Demografik Bilgi Formunun” bilgileri ile sınırlıdır.

İKİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Bu kısımda öncelikli olarak; din, dindarlık, kişilik, spiritüellik (maneviyat) kavramlarının tanımı yapıldıktan sonra astroloji, falcılık, büyücülük, reiki, meditasyon, aile dizimi vb. New Age akımların analizi yapılacaktır. Akabinde ilgili literatüre yer verilecektir.

2.1. Din ve Dindarlık Kavramları

2.1.1. Din Kavramı

Din olgusu insanlık tarihi boyunca varlığını sürdürmüştür. İlkel veya modern olması fark etmeksizin insanoğlu bir din inancına sahip olmuştur. Bu durum, fitrat itibariyle onun inanmaya meyyal bir varlık olmasıyla ilişkilidir. İnsan zihninde yer alan Aşkın bir güce inanç, bu dinlerin özünü oluşturmaktadır. İnanan bir varlık olarak insanın, dinin hangi anlamı ihtiva ettiği ve inanma ihtiyacının temel nedeni ile ilgili bilimsel düşünceye ulaşması uzun zaman almıştır. Din ile ilgili yapılan bu tasavvurlar ilk din tanımlarını meydana getirmiş bu da felsefe ve metafiziğin oluşmasına zemin hazırlamıştır. Bu düşünsel sürecin bir neticesi olarak din; Tanrı'nın varlığı, insanın bu aşkın varlığa karşı vazifeleri, insanın neden bir inanca ihtiyaç duyduğu, dinin birey ve toplumdaki yeri ile ilgili konular insan zihnini ziyadesiyle meşgul etmiş ve bunun sonucunda sosyal bilimlerin araştırma alanına girmiştir (Turan, 2009, s. 90).

Dinin muhtevasını, mahiyetini, toplum hayatındaki yerini ve birey üzerindeki etkisini açıklayacak kadar şümüllü bir tanım ortaya koymak güç olduğundan çeşitli disiplinler ya da araştırmacılar onu farklı bakış açıları ile değerlendirmiştir (Varlık, 2019, s. 5). Dolayısıyla dine yönelik tek bir tanım olmadığı gibi onu farklı boyutlarıyla ele alan pek çok tanım ortaya konmuştur.

Din kelimesinin etimolojisine bakıldığında onun, Arapça “*deyn*” kökünden gelen mastar veya isim olduğu görülmektedir (Tümer, 1994, s. 312). Râğıb El-İsfahani din kelimesinin, “*itaat*” ve “*ceza*” (karşılık) anlamlarına geldiğini belirtmiştir (El-İsfahani,

2018, s. 564). Yine bir başka tanımda din kelimesi; “*örf, adet, borç, tutulan ve gidilen yol, itaat, ceza ve mükâfat, millet*” gibi anlamlara geldiği ifade edilmektedir (Kavun, 2016, s. 32). Şemseddin Sami din kelimesini iki şekilde tanımlamıştır. İlk olarak din, “*Allah’a ibadet ve maneviyâta itikâd hususunda her milletin tuttuğu yoldur*”. Diğer bir manası da “*borç*”tur (Sami, 2018, s. 505). Din kelimesinin Türkçe sözlükteki karşılığı; Üstün bir gücün varlığına inanmayı, ona boyun eğmeyi ve bu inanç doğrultusunda uyulması gereken davranış kurallarına riayet etmeyi gerektiren bir inanış yoludur (Topaloğlu, 2014, s. 316). Din kelimesinin Batı lügatindeki karşılığı olan “Religio” sözcüğü ise “*Allah’a saygı ve korku ile bağlılık, kendini ibadete verme, tören ve ayinlere katılma*” gibi anlamlara gelmektedir (Peker, 2017, s. 29).

Olgusal anlamda yalnızca tek bir dinden bahsetmek mümkün olmadığı gibi tek bir din tanımı ortaya koymak da mümkün değildir (Albayrak, 2007, s. 43). Bunun yanı sıra dini araştırma konusuna dahil eden her disiplin öncelikli olarak “Din Nedir?” sorusuyla işe başlamanın yanı sıra kendi disiplinleri perspektifinden değerlendirip farklı tanımlar ortaya koymuşlardır. Yapılan tarifler arasında benzerlikler bulunduğu gibi birbiriyile farklı görüşler de mevcuttur. Bunun sonucunda dinin neliği ve mahiyetiyle ilgili çok çeşitli ve birbiriyile çelişen tarifler ortaya çıkmıştır (Bayyığıt, 1989, s. 9). Bazı tanımlar dinin bilişsel boyutunu ön plana çıkarıp psikolojik boyutunu ele almazken bazı tanımlar dini, duygu ve ahlak yönüyle değerlendirmiş olup bilişsel boyutu bunun dışında tutmuştur (Kavun, 2016, s. 32).

İslâmî kaynaklar açısından yapılan din tanımlarına bakılacak olursa; Seyyid Şerif Cürçânî dini, “*Akıl sahibi olan insanları peygamberlerin bildirmiş olduğu şeylere ulaştıran ilahî bir kanun*” olarak tanımlamaktadır. Muhammed Abduh’a göre ise din, insanın kainat üzerinde bulunan varlıklara bakmak suretiyle aşkın varlığın bilgisini kavramasından ibarettir -ki insan bu aşkın varlığın bilgisini de ancak peygamberlik kurumundan edinebilir (Akt; Tümer, 1994, s. 314-315).

Bir başka tanımda ise din, Tâbî olunan yol, kendini kutsal olan varlığa adama, ödül/ceza ve millet anlamlarına gelmektedir. Ayrıca bireysel ve toplumsal yönleri olan, sistemli ve mensuplarına belirli bir yaşamı idealize eden bir yapıdır (Kızılgöç, 2017, s. 10). Din, benimsenmiş inançlar, bu inançlar doğrultusunda uyulması gereken davranışlar ve bu davranışların birey ve toplumun tecrübeleri sonucunda nesnelleşmesi ve Tanrı’yla uyum içerisinde bulunmak gibi pek çok özelliği bünyesinde barındırır (Albayrak, 2007, s. 43). Durkheim’e göre ise din, kutsal normlarla ilgili inanç ve

uygulamalara bağılı bir sistemdir, yani mensuplarını kilise adı verilen tek bir ahlakî toplulukta bir araya getiren ayrı, yasaklanmış inançlar ve uygulamalardır (Turan, 2009, s. 94). James dinin bireysel yönüne dikkat çekmek suretiyle bireyin duygu, düşünce ve fiillerini kapsayan bir olgu olarak niteler. Din ve tanrı konusunda pragmatist bir yaklaşım sergilerken dinin, bireyin hayatını zenginleştirdiğini, onu mutluluğa ulaştıracağını ve hayatı anlamlandırmasına katkı sağladığını ileri sürmüştür (Ayten, 2006, s. 463). Fromm'a göre din, bir grup tarafından benimsenen ve kişinin yaşantısına bir yön veren ve tapınılacak bir nesne sunan eylemler ve düşünceler sistemidir (Fromm, 2021, s. 31). Fromm, modern insanı incelediğimiz takdirde çok sayıda ilkel din biçimlerine rastlayacağımızı ileri sürmektedir. Bu kişiselleştirilmiş dinlerin "totemcilik", "soya tapmacacılık", "fetişizm" vb. şekilde adlandırılabileceğini öne süren Fromm, onları genel itibariyle "nevroz" olarak isimlendirmektedir (Fromm, 2021, s. 37).

Freud dinin temelde içsel ve dışsal olmak üzere iki nedenden dolayı ortaya çıktığını savunmaktadır. Dışsal sebep, doğa güçlerine karşı insanın acziyeti, içsel sebep ise güdüleriyse başa çıkma ihtiyacıdır. İnsan, bu güçlere ve güdülere karşı koyma noktasında aklını ve mantığını kullanamadığı gelişiminin erken dönemlerinde, dinin varlığına ihtiyaç duymaktadır. Ona göre din bir nevrozdur ve çocukken babası tarafından korunup kollanan insan, büyüdüğünde aynı ihtiyacı kutsal saydığı başka bir varlık ile gidererek bir yanılsamanın içerisine girmektedir. Dini bir tehlike olarak gören Freud onun eleştirel düşüncüyse yasaklamak suretiyle insanın zekasında gerilemeye sebebiyet verdiğini savunmaktadır (Fromm, 2021, s. 23). Kendisini "Tanrısız Yahudi" olarak nitelendiren Freud (Köse, 2016, s. 15), bilimin ilerlemesinin önüne ket vurduğunu düşündüğü dinin, toplumdışı içgüdülerin ehlileşmesine katkıda bulunduğunu savunmaktadır (Freud, 2015, s. 53).

Yaptığı çalışmalarda deneysel ve fenomenolojik bir yaklaşımı benimseyen Jung din konusunda da aynı tutumu sergilemiştir (Ayten, 2021, s. 69). Jung'a göre;

Din insan aklının özel bir zihin tutumudur. Bu tutum "religio" teriminin özgün kullanımına dayanarak tanımlanabilir. Terimin özgün anlamı, ruhların, şeytanların, tanrıların, yasaların, fikirlerin, ideallerin ya da insanın kendi dünyasında candan hayran olup sevecek kadar anlamlı, güzel, büyük bulduğu, ya da dikkate almaya yetecek kadar yardımsever, tehlikeli veya güçlü bulunduğu diğer faktörleri de kapsayan tüm "güçler"den oluşan belirli

bazı dinamik faktörlerin dikkatli şekilde gözetilip, bunlara uyulmasını içerir (Jung, 2017, s. 5).

Ona göre din paradoksal niteliktedir ve bu paradokslardan kaçınma çabasına girerse ancak kendisini zayıflatmış olur (Fordham, 2015, s. 93).

Sonuç olarak din gerek anlamı gerekse konusu itibariyle soyut bir kavram olduğundan dolayı ona yönelik tanımlar da çeşitlilik arz etmektedir. Din ile ilgili tek bir tanımın ortaya koyulamaması da din konulu çalışmalar kaleme alan araştırmacıların, onu kendi dünya görüşleriyle ve çalıştıkları disiplin açısından tek bir yönüyle değerlendirmelerinin bir sonucudur. Dolayısıyla yapılan tanımlar üzerinden hepsini kapsayan şümüllü bir tanım yapmak güçtür.

2.1.2. Dindarlık Kavramı

Din, yapısı itibariyle insan iradesinin dışında var olan ancak var olduktan sonra da birey ve toplum üzerinde ciddi etkiler bırakan bir olgudur. Dindarlık ise dinin bireysel yönüdür. Bireyin mensubu olduğu dine yönelik algılayışları, dini yorumlaması ve bunun neticesinde dine yönelik geliştirdiği tutum ve davranışları ile ilgilidir (Turan, 2009, s. 103). Dindarlık kavramının karmaşık bir yapıda olması onun tanımlanmasında bazı güçlükler meydana getirir. Bunun iki nedeni bulunur. Birincisi; dindarlığın, dinin bireysel yönü olması hasebiyle kişiden kişiye değişim göstermesidir. İkinci nedeni ise çeşitli disiplinler açısından ele alınan dindarlık kavramının farklı bakış açıları ile tanımlanmasıdır. Nitekim Din bilimleri din mefhumunu inanç açısından ele alırken psikoloji dinin birey üzerindeki etkisi, kutsallık ve dindarlığın boyutları açısından; sosyoloji ise dinin toplum yaşantısındaki etkisi, dini kurum ve cemaatlere bağlılık gibi açılardan dindarlık kavramını ele almaktadır (Holdcroft, 2006, s. 89).

“*Dindar*” kavramı, kökeni Arapça olan “*din*” kelimesine, Farsça “*dâr*” ekinin eklenmesiyle oluşturulan birleşik sıfat bir kelimedir (Yılmaz, 2018, s. 13). Dindar, Farsça “*Mütedeyyin*” (Kanar, 2016, s. 678), Türkçe “*Dinî inancı güçlü olan kimse*” anlamına gelirken “dindarlık” ise “*Dindar olma hâli, mütedeyyinlik*” anlamına gelmektedir (Doğan, 2009, s. 313).

Dindarlık kavramı; dini tutum, dini inanç ve dinin kişinin yaşantısındaki bireysel önemini kapsamaktadır (Geoffrey, 1975, s. 94 Akt; Ayten, 2004, s. 43). Dindarlığın temel prensibi Allah’ı tanımak ve O’na inanmaktır. Kendisini dindar olarak tanımlayan bir birey, varoluşun asıl kaynağını Allah’a dayandırmaktadır. Akılla

kavranılması imkansız olan ve zihin dışında var olan bir gerçeğe saygı duyar ve ona bağlanır (Draz, 2001, s. 49 Akt; Ayten, 2004, s. 44). Din psikologları insanın dindar olmasının altında yatan temel güdüleri;

“Engellenmeye bağlı çaresizlik tecrübeleri; Sonsuzluk duygusu; Bağlanma ihtiyacı; Hakikat ve değer arzusu; Varoluşsal kaygılar, anlam ve değer arayışı; Ölüm korkusu ve ölümsüzlük arzusu; Suçluluk, günahkârlık duygusu ve arınma isteği; Sıkıntı ve güvenlik ihtiyacı, sosyal öğrenme ve sosyal uyum ihtiyacı” şeklinde sıralamaktadırlar (Hökelekli, 2012, s. 104).

Bireyi dindar olmaya teşvik eden bu temel güdüler kişiye; ölüm, acı, hastalık vb. zor durumların üstesinden gelebilme, bu duyguları sükûnetle karşılayabilme kolaylığı sağlamaktadır (Bahadır, 2018, s. 147). Dinî inançların bazı tutum ve davranışlarla kişinin hayatına etki etmesi demek olan dindarlık; bilişsel, davranışsal ve duygusal yönleri bulunan çok boyutlu bir yapıya sahiptir. Dolayısıyla dindarlık dinamik bir yapıda olup bu yönüyle dinden ayrılmaktadır. Yani din bireyi etkilerken bireyin de dini kişisel yaşantısı doğrultusunda algılaması, dindarlığın dinamik yapısından kaynaklanmaktadır. Nitekim cinsiyet, yaş, medenî durum, meslek, dinî bilgi düzeyi, kişilik özelliği, ekonomik ve eğitim durumu, yaşanan sosyal çevre vb. faktörler bireyin dindarlığında önemli rol oynamaktadır (Köse ve Ayten, 2015, s. 111-112). Dolayısıyla subjektif yönü bulunan dindarlığa yönelik yapılmış olan tanımlamalar da çeşitlilik arz etmektedir. Nitekim davranışçı psikoloji ekolü temsilcilerinden biri olan Pawlow’a göre insan, doğa karşısında kendini aciz ve yetersiz hissetmesinden ötürü bir dine bağlanma ihtiyacı hissetmiştir. Dolayısıyla dindarlık, korunma ve güven ihtiyacının bir ifadesidir.

Freud’a göre dindarlık, kişinin istek ve eğilimlerine uymayan davranışlara karşı baskılanmasına yönelik geçmişe dönme arzudur. E. H. Erikson’a göre ise dindarlık, ebeveyn rolünü üstlenmiş koruyucu bir varlık olan Tanrı’ya sığınma arayışıdır (Bahadır, 2018, s. 146). Gazali dindarlığı İslam çerçevesinde ele almış; dinin emrettiği kurallar manzumesini gündelik yaşama tatbik etmek olarak tanımlamıştır (Turan, 2009, s. 106). Hökelekli’ye göre dindarlık, bir dinin belirli bir zamanda belirli inanç ve öğretiler doğrultusunda, belirli bir kişi, grup veya toplum tarafından benimsenmesi ve o dinin öngördüğü kurallar doğrultusunda hayatını idame ettirmesini ifade etmektedir (Hökelekli, 2012, s. 43). Kızılgeçit dindarlığı, birey ya da toplum yaşantısında dinin önemini ortaya koyan, dine inanma ve bağlanma derecesini belirten

bir kavram olarak tanımlamaktadır (Kızılgeçit, 2017, s. 16). Köse ve Ayten'e göre ise dindarlık; dinin belirlediği ilkelerin toplumsal ve bireysel yaşantıya entegre edilmesidir (Köse ve Ayten, 2015, s. 111).

Dindarlık ile ilgili yapılan çalışmalara bakıldığında araştırmacılar tarafından yapılan tanımların tamamını içine alan kapsamlı bir tanım bulunmamaktadır. Bunun sebeplerinden biri din kavramında olduğu gibi çeşitli disiplinlerin dindarlığa yönelik yaptığı tanımlamaları farklı bakış açılarıyla ele almalarıdır. Diğer bir sebep ise dinin birey ve toplumun yaşantısında çeşitli faktörlerin etkisiyle subjektif olarak yorumlanıp yaşama aktarılmasından kaynaklanmaktadır.

Dindarlığın tarihsel sürecine bakıldığında, Batı'da ortaya çıkmış olan Rönesans, Reform Hareketleri, Coğrafi Keşifler, sanayileşme, kentleşme vb. gelişmeler, küresel bazda köklü bir dönüşümü tetiklemiş ve tüm dünya genelinde bir yenileşme sürecine girilmesine zemin hazırlamıştır. Bu modernleşme süreciyle toplumların dindarlık modellerinde de bir değişim meydana gelmiştir. Nitekim geleneksel dindarlık modellerinde “*ait olmadan inanma*”, “*dindar değil ama inançlı*”, “*seküler teoloji*”, “*dinsiz Hıristiyanlık*” ve “*ateist Müslümanlık*” gibi farklı dindarlık tipolojileri ortaya çıkmıştır. Modernleşme ve bilim alanındaki ilerleme, gerek din ve gelenek gerek kültür gerekse kutsala yönelik tutum ve davranışları değişime uğratmıştır (Bayer, 2022, s. 1-14).

Dinî düşüncenin, dinin kabul görmüş olan doktrinlerinin ve kurumlarının toplumsal yapı içerisindeki önemini yitirmesi ve bir nevî dinin, sosyal alandaki etkisinin azalması demek olan sekülerleşme, on sekizinci yüzyılda Aydınlanma Çağıyla tarih sahnesine çıkmıştır. Araştırmacılar tarafından, bilim ve teknoloji alanındaki gelişmeler ve Aydınlanma ile dinin ve bir takım halk inançlarının akıl karşısında yetersiz kalacağı düşüncesi hakimdi (Bayer, 2022, s. 13-18). Bu gelişmelerin bir neticesi olarak geleneksel değerlerle bağları zayıflayan birey yalnızlaşmış, yabancılaşmış, kimlik krizi yaşamış ve varoluşsal anlam arayışlarına yönelme gereksinimi duymuştur. Dolayısıyla modernizmin sunduğu din anlayışı, bireyin anlam dünyasında bir tatmin duygusu oluşturmadığı için yeni arayışların ortaya çıkmasını engelleyememiştir (Bayer, 2022, s. 32). Bu arayış ise inanç, ibadet ve değerlerin uğradığı başkalaşımın bir neticesi olarak Yeni Dini Hareketler'i (YDH) ortaya çıkarmıştır (Kirman, 2018, s. 13).

Kökene itibariyle Yunan filozoflarına ve mistik oluşumların artış gösterdiği 1500'lere kadar uzanan, 1800'lerde ise net olarak oluşum imkanı bulan Yeni Dini Hareketler (YDH), yirminci yüzyılın ikinci yarısından sonra dünyanın çeşitli yerlerinde ortaya çıkarak yayılım gösteren birbirinden farklı dinsel grupları ifade etmek için kullanılan bir tanımlamadır (Kızılgeçit, 2020, s. 236). Bu kavramla 1950 (II. Dünya Savaşı) sonrası varlık gösteren akımlar kastedilse de on dokuzuncu yüzyılda ortaya çıkan Yehova Şahitleri ve Mormonlar gibi bazı oluşumlar da kavramın kapsamına girmektedir. İlk olarak Avrupa'da ortaya çıkan ve Asya'da yoğun ilgi gören bu akımların müntesip edinmek maksadıyla gençlere yönelik faaliyetlerinden dolayı Hıristiyan kiliselerince "*Gençlik Tarikatleri*", Budizm ve Hinduizm'den etkilenen bazı hareketlerden ötürü de "*Uzakdoğu Tarikatleri*" olarak isimlendirilmiştir (Özkan, 2018, s. 27-28). YDH, gerek Batı'da gerekse Türkiye'de "*yeni dinler*", "*sekt*", "*kült*", "*yıkıcı kültürler*", "*zararlı örgütler*", "*yeni dini akımlar*", "*milenyum hareketleri*", "*kült grupları*", "*kıyamet tarikatları*", "*yeniçağ dinleri*" gibi kavramlarla ifade edilse de "*yeni dini hareketler*" tabiri objektif ve kuşatıcı bir nitelik taşıdığından akademik çevrelerce daha kabul görmüştür (Bayer, 2022, s. 88; Kızılgeçit, 2020, s. 236; Kirman, 2018, s. 11; Turan ve Battal, 2020, s. 11). O nedenle YDH'ye yönelik yapılan teolojik yaklaşımlarda dolandırıcılık, müntesip edinmek amacıyla telkin ve beyin yıkama yöntemlerinin kullanılması, sapkın kültür olma şeklindeki "*yargılayıcı*" ve "*aşağılayıcı*" ifadeleri içeren subjektif tanımlar (Kirman, 2018, s. 14-16) akademik bir çalışma disiplinine uygun olmadığından bu çalışmada da "*Yeni Dini Hareketler*" kavramının kullanımı uygun görülmüştür.

Kavram içerisinde geçen "*yeni*" ifadesi, bu hareketlerin 1950'lerde ortaya çıkmak suretiyle 1960 ve 1970 tarihleri gibi yakın bir çağda yayılım imkanı bulmasından dolayıdır. Yine kavram içerisinde bulunan "*dini*" tabiri de müntesiplerine yaşamın anlamı, eşyanın mahiyeti gibi temel sorulara nihaî yanıtlar veren dinî ve felsefî açıdan yeni bir dünya görüşü sunmasının yanı sıra onlara aşkın bilgi, iç huzura kavuşma, potansiyelini ortaya çıkarma, manevî anlamda olgunlaşıp gelişme gibi gayelere ulaşma noktasında araç ve imkanlar sunmasından kaynaklanmaktadır (Barker, 1992, s. 145 Akt.; Kirman, 2018, s. 17-18).

Yeni Dini Hareketlerin, toplumsal değişim sürecinde teolojik anlamda yenilenmeye ihtiyaç duyulan ve geleneksel dinden uzaklaşan toplumlarda ortaya çıkmasının yanı sıra sekülerleşme, modernleşme, farklılaşma, bireycilik, hazcılık, çoğulculuk gibi pek

çok faktörün de bu oluşumların meydana gelmesinde etkin bir rolü bulunmaktadır (Bayer, 2022, s. 20-40; Turan ve Battal, 2020, s. 11). Pek çok dinin doktrinlerini esas alarak yeni bir inanç sistemi geliştiren bu hareketler yeni bir dünya düzeni kurmayı vaat etmektedirler. Bu iddiaları onların siyasî yönünü ortaya koymaktadır ki New Age Hareketi, Osho Hareketi ve Scientoloji bunun en net örnekleridir (Özkan, 2018, s. 41-42).

Yeni Dini Hareketlere yönelik yapılan yorum ve tanımlamalara bakılacak olursa; Wilson bu oluşumların yayılmasını, geleneksel dinin zayıfladığı manasında sekülerleşmenin bir kanıtı olarak görmektedir (Bayer, 2022, s. 40). Dawson Yeni Dini Hareketleri, “*moderniteye karşı protestolar*” şeklinde tanımlamıştır. Kirman (2010) ise bu oluşumları, “*dinî duyguların yeni ifade biçimleri*” olarak tanımlamıştır (Kızılgöçer, 2020, s. 236).

Yeni Dini Hareketler, gelişip yayıldıkları ilk çağlardan bu yana gerek kadın ve erkeğe biçtikleri roller gerek senkretik dinî doktrinler ve pratikler gerekse müntesip edinmeye yönelik bir takım faaliyetler noktasında dikkatleri üzerlerine çekmeyi başarmıştır. Küresel bazda yayılma imkanı bulan bu oluşumlara rağbet gösterenlerin oranı azımsanmayacak kadar çoktur. Nitekim ülkemizde de pek çok örneğine rastlayabileceğimiz bu dinî oluşumların bireyin özbenliğini geliştirme, bilinç seviyesini yükseltme, sağlıklı yaşama teşvik etme gibi faaliyetlerle taraftar topladıkları da yadsınamaz bir gerçektir. Bunu yaparken de pragmatist bir yaklaşımla dinî ve manevî unsurları kullanabilmelerinin yanı sıra temelde siyasî ya da ekonomik çıkarları söz konusu olabilmektedir (Turan ve Battal, 2020, s. 15).

Yeni Dini Hareketleri kökenleri itibariyle ele alanlar, Asya kaynaklı yâni Uzak Doğu kökenli oluşumlar/akımlar ve Hıristiyan kaynaklı misyoner akımlar şeklinde kategorize etmektedirler (Kirman, 2018, s. 20). Türkiye’de de revaçta olan bu oluşumların, Budist düşünce sistemini yaymak amacıyla İstanbul ve İzmir’de ücreti mukabilinde medyumluk eğitimi vermek ve tarot falı açmak gibi pek çok faaliyette bulunduğu bilinmektedir. Ayrıca ülkemizde kendilerini bir din olarak tanıtmaktan imtina eden fakat Budist, Hindû ve Taoist görüşleri savunan pek çok akım vardır. Yeniçağ Hareketleri olarak da tanımlanan bu akımlar arasında en dikkat çekicileri Reiki, Yoga, Transandantal Meditasyon gibi oluşumlardır (Yitik, 2018, s. 243-244). Bu çalışmada da Türkiye genelinde revaçta olan falcılık, meditasyon yoga gibi belli başlı oluşumlar New Age Akımlar başlığı bünyesinde ele alınacaktır.

2.1.2.1. Dindarlık Boyutları

Birbirlerinden pek çok yönüyle farklılık arz eden dinler, kültürel ve kişisel öğelerle birleşerek değişik dindarlık formlarıyla karşımıza çıkarlar. Bunun sebebi, bir dine mensup olan her fert o dini anlamlandırıp yorumlayabilir ve böylece kültürel ortamda hayatına aktarırken farklılıklar sergileyebilir. Buna bağlı olarak dindarlığın ne olduğu, neden ve ne şekilde yaşandığı, hangi motivasyonların etkin olduğuna dair sorular, dindarlığın boyutlarını ortaya koymayı gerekli kılmıştır (Köse ve Ayten, 2015, s. 112).

Glock'a göre dünyadaki bütün dinler arasında ve aynı din içerisindeki farklı gelenekler arasında yadsınamaz farklılıklar bulunmaktadır. Bunun yanı sıra bütün dindarlığın özü gereği, ortaya çıkan ortak paydalar vardır. Bütün dünya dinlerinde bulunan bu ortak paydalar dindarlığın boyutları olarak karşımıza çıkmaktadır. Dolayısıyla Glock yaptığı incelemelerin sonucunda dindarlığı; inanç, bilgi, davranış, duygu ve etki olmak üzere beş boyutta ele almış ve bu boyutlar ışığında yapılan ölçümlerin dinî yaşantıyı daha kapsamlı olarak açıklayabileceğini öne sürmüştür (Şahin, 1999, s. 8).

a. İnanç (İdeolojik) Boyutu

Bütün inanç sistemleri, müntesiplerinden inanç ilkelerini kabul ve tasdik etmesini bekler. Bu inanç ilkeleri dinden dine değişkenlik gösterdiği gibi kendi içerisinde de farklılıklar arz etmektedir. Dinin öngördüğü inançlar manzumesi, insanüstü kutsal bir yaratıcıya olan inancı merkeze almasının yanı sıra ahiret, kader, ceza, kurtuluş vb. inanç ilkelerini açıkça kabul etmeyi gerektirir (Köse ve Ayten, 2015, s. 113).

Glock, “*Varlığından şüphe duyulmayan ilâhî bir varlığa gönülden teslim olmak, o inancın amaç ilkelerine inanmak, ilâhî varlığın iradesinin amacına uygun olarak gerçekleşmesi*” şeklinde tanımladığı dinin inanç boyutunun üç aşamalı olarak her dine yer aldığını ifade etmektedir (Mehmedoğlu, 2004, Akt; Yakut, 2016, s. 89).

b. İbadet (Davranış) Boyutu

Her din kendi inananlarından belirli dinî ritüelleri yerine getirmelerini ister. Bu ritüeller ayin, dua, dinî törenlere katılım, kurban, oruç vb. din adına yerine getirilen pratikler olarak bu ibadet boyutunu meydana getirir. Bireysel ve toplumsal dinî ritüeller, bireyin ibadete katılım sıklığı vs. bu boyut içerisinde değerlendirilir (Köse ve Ayten, 2015, s. 113).

İnsanların dini farklı algıladığı gibi ibadetleri yerine getirme sıklığı da dine yüklediği

anlama göre değişkenlik göstermektedir. Dolayısıyla dinî tecrübeyi içine alan bu ibadet boyutu, Yaratıcı ile olan gizli bağı ifade etmektedir (Glock ve Stark, 1965, s. 20-40 Akt; Yılmaz, 2018, s. 15).

c. Tecrübe (Duygusal) Boyutu

İlahi Varlığın etkisini taşıyan ve mümini O'ndan haberdar eden sezgiler, duygular, duyular ve algılar bütünü bu boyuta dahildir. Her din mensubu, Yüce Kudret'in varlığını vasıtasız olarak içinde duyar ve bunlardan etkilenir (Hökelekli, 2018, s. 74).

Dinî tecrübeleri, yoğun duygusal oluşumlar olarak tanımlamak mümkündür. Zira bu duygular bireyin İlahî Varlık ile arasındaki bağı ve huşu, vecd, sevgi, korku vs. derin duyguları içerir (Certel, 2010, s. 38). Dinî inancı olan her birey bu duyguları farklı yoğunluklarda yaşadığı için dinî tecrübenin subjektif bir yanı bulunur (Köse ve Ayten, 2015, s. 114).

d. Bilgi (Zihinsel) Boyutu

Bir dine bağlı olmak için o din hakkında bazı bilgilere sahip olmak gerekir. Eğer bir dine inanılacak ya da ritüelleri yerine getirilecekse öncelikle o inanç ve pratiklerin bilgisi edinilmelidir. Nitekim her dinî gelenek, müntesiplerinden bu inanç ve ritüellerin yanı sıra o dinin kutsallarını, tarihini ve geleneğini bilmesini bekler (Necmi, 2021, s. 49-50). Ancak o takdirde inanan olmak mümkündür. Dolayısıyla bilgi boyutu ve inanç boyutu arasında sıkı bir ilişki bulunur. Bununla beraber bilgi boyutu ve ibadet boyutu arasında da anlamlı bir ilişki vardır. Zira insan, bilgisi ölçüsünde ibadet eder (Köse ve Ayten, 2015, s. 114).

e. Etki Boyutu

Dinin etki boyutu diğer dört boyutun özeti niteliğindedir. Hayatın diğer alanlarına yansıyan dinin etkilerini içine alan bir boyuttur. (Köse ve Ayten, 2015, s. 114). Din kişinin yaşamını insan ilişkileri, hayat düzeni, gelecekle ilgili tasarıları, kısacası her yönüyle etkilemektedir (Hökelekli, 2018, s. 75). Glock'a göre din, kişinin sosyal yaşamına ne kadar nüfuz etmişse günlük yaşamdaki aktiviteleri de o nisbette dinin etkisi altındadır (Şahin, 1999, s. 12).

Dindarlığın boyutlarını bir bütün olarak değerlendirmek gerekir. Zira her boyut birbirini etkilemek suretiyle dindarlığı meydana getirir. O nedenle dindarlığın

anlamlandırılabilmesi için bütüncül bir bakış açısı gerekmektedir (Yakut, 2016, s. 92).

2.1.2.2. Dindarlık Yönelimleri

Bireylerin inanmış oldukları dine karşı yaklaşımları ve o dini yaşayış biçimleri farklı seviyelerde olabilmektedir. Aynı dinin mensubu olan insanların beklentileri, amaçları ve o dine olan bağlılıkları kişiden kişiye değişkenlik gösterdiği gibi o dini aynı kalitede yaşamaları da söz konusu değildir (Hökelekli, 2018, s. 76). Bazı insanlar dine samimi, içten ve karşılık beklemezsizin bağlılık duyarken bir kısım kimseler de dünyevî çıkarlar doğrultusunda o dine intisab etmektedirler (Necmi, 2021, s. 50).

Adorno ve arkadaşları dindarlık bağlamında kaleme aldıkları “*Otoriteriyen Kişilik*” adlı çalışmalarında dini bizzat amaç olarak gören bireylerin yanı sıra onu kendi çıkarları doğrultusunda bir araç olarak görme eğiliminde olan dindarlık tiplerinden söz etmişlerdir. Bu çalışmaları dikkate alan Allport birbirinin zıttı olan bu iki dindarlık tiyolojileri için başta “*geleneksel dindarlık*” ve “*içten dindarlık*” kavramlarını kullanmıştır. Fakat daha sonraları bu kavramları revize ederek “*iç güdümlü dinî yönelim*” ve “*dış güdümlü dinî yönelim*” kavramlarını tercih etmiş ve bu tanım din psikologlarınca genel kabul görmüştür (Karaca, 2001, s. 192; Kandemir, 2016, s. 23).

a. İç Güdümlü Dindarlık

İç güdümlü dindarlık, kişinin dinî inancı uğruna yaşamasını sağlayan bir motivasyon olarak tanımlanmaktadır. Bu dindarlık tiyolojisine sahip bireyler diğer tüm ihtiyaçlarını ikincil derece öneme sahip görmekte ve onları din ile uyumlu hale getirmektedirler. Dolayısıyla iç güdümlü dindarlıkta din, birey için bizzat bir amaç olmakta ve diğer her şey onun etrafında şekillenmektedir. Saygı, insanlara karşı iyi niyet, dinin öngördüğü emir ve yasaklara riayet etmek ve ibadetlerde devamlılık gibi temel nitelikleri barındıran bu din, “*içten doğma*”, “*şahsileşmiş*” vs. vasıflarla da nitelendirilmektedir.

Bu tip dindarlar için din, benliğin hizmetinde olması sebebiyle dıştan gelen bir değer olmayıp, daha çok kişiyi bütünüyle aşan, İlahî Varlığın iradesine uygun olarak kişiyi değişime zorlayan, benlikten daha geniş bir alana yayılan içten doğma bir değerdir (Hökelekli, 2018, s. 77; Karaca, 2001, s. 192).

b. Dış Güdümlü Dindarlık

Dış güdümlü dindarlık yöneliminde din, hayatın merkezinde yer almamaktadır. Din,

bireyin hayatında sosyal hayattaki itibarı, güvenlik ihtiyacı ve onaylanma gibi kişisel ihtiyaçlarını doyurma noktasında bir işleve sahiptir. Bu dindarlık modeline sahip bireyler, ibadetlere düzenli bir şekilde katılım sağlamamalarının yanı sıra dini bir yaşam biçimi olarak da görmemektedirler (Allport, 1967, s. 455 Akt; Necmi, 2021, s. 50-51). Böyle bir dindarlıkta sosyal yaşamdaki davranışların birincil derece belirleyicisi olmayan din belirli amaçlar uğruna vasıta görevi görmektedir. Dışa bağımlı bir eğilime sahip bireyler, dini kendi çıkarları doğrultusunda kullanma eğilimine sahip oldukları gibi dini kendi ihtiyaçlarına uygun bir şekilde bürürler. O nedenle bu dindarlık modeli, “psikolojik ihtiyaçlar dini” ya da “fonksiyonel din” olarak da adlandırılmaktadır (Hökelekli, 2018, s. 76).

2.2. Kişilik/Şahsiyet

Kişilik, yüzyıllardır insanın toplumsal yaşantısının bir parçası olarak ilgi görmüştür. Bilimsel anlamda konu edilmesi, 1930’lu yıllarda kişilik psikolojisinin bağımsız bir disiplin olarak ortaya çıkmasıyla olmuştur (Taştan, 2021, s. 27). Kelime anlamı itibariyle İngilizce “*personality*” kavramı, Geleneksel Türkçe’de “*Şahsiyet*” ve Yeni Türkçe’de “*Kişisellik*” anlamına karşılık gelmektedir. Fakat tam anlamıyla karşılama da dilimize yerleşmiş şekliyle “*şahsiyet*” kelimesine karşılık “*kişilik*” kelimesi psikolojik bir terim olarak kullanılmaktadır (Cüceloğlu, 2021, s. 401). Latince’de “*persona*” kavramından tüetildiği ve Roma Tiyatrosunda oyuncuların, rollerini yansıtacak şekilde yüzlerine taktıkları maskelere de “*persona*” ismi verildiği bilinmektedir (Gencer, 2021, s. 138; Taştan, 2021, s. 17).

Psikoloji biliminin temel konularından biri olan “*kişilik/şahsiyet*” kavramının formel bir tanımını yapmak oldukça zordur. Zira psikologların üzerinde hemfikir olduğu tek bir kişilik tanımı yoktur. Sözlük anlamı itibariyle “*Bir kimseye özgü belirgin özellik, manevi ve ruhsal niteliklerinin bütünü, şahsiyet.*” anlamını taşımaktadır (Türk Dil Kurumu, 2024). Psikoloji alanındaki temel başvuru kaynaklarından biri olan “*Kişilik*” kitabında Burger kişiliği, bireyin iç süreçlerini de içine alan tutarlı davranış kalıpları olarak tanımlamaktadır (Burger, 2021, s. 23). Cüceloğlu’na göre kişilik, bireyin iç ve dış dünyasıyla kurduğu, onu diğer bireylerden ayıran, tutarlı ve yapılaşmış bir ilişki türüdür (Cüceloğlu, 2021, s. 401). Tüm bu tanımlamalar ışığında kişiliği bireyin ilgi, davranış, kabiliyet, konuşma biçimi, fiziksel görünüşü ve çevreyle olan uyumu kapsayan ve bireye has ahenkli bir bütünlük anlamına gelen bir kavram olarak tanımlamak mümkündür (Gencer, 2021, s. 138).

Fromm, bireyin doğuştan getirdiği kalıtsal özelliklerin yanı sıra sosyal ve kültürel etkilerin de kişiliğin oluşumunda etkili olduğunu ileri sürmektedir. Dolayısıyla bireyin fiziksel özellikleri ve zeka, duygu gibi ruhsal özelliklerinin yanında içine doğup yetiştiği çevresi de kişiliğinin oluşmasında rol oynamaktadır (Gencer, 2021, s. 138; Kızılgeçit, 2020, s. 169).

Kişiliğin çok boyutlu ve karmaşık bir yapıda olması, onun “*karakter*”, “*mizaç*” ve “*benlik*” gibi kavramlarla karışmasına yol açmıştır. Aralarındaki anlam karmaşasını gidermek amacıyla bu kavramları açıklamakta yarar vardır;

Karakter kelimesi Latince’den dilimize geçmiş olup “*Ayırt edici nitelik, bir bireyin kendine özgü yapısı, onu başkalarından ayıran temel belirti ve bireyin davranış biçimlerini belirleyen, üstün ana özellik, öz yapı, seciye.*” anlamlarında kullanılmaktadır. Genel itibariyle bireyin ahlaki yönünü kapsayan karakter, bireyin tutum ve davranışlarını, içinde bulunduğu toplumun değer yargıları ve ahlaki normlarına uygun bir biçimde şekillendirebilme durumunu ifade etmektedir. Dolayısıyla karakter özellikleri kişiliğin bir yönünü oluştururken kişilik kavramı, karakteri de içine alan daha şemsiye bir kavramdır (Gencer, 2021, s. 139; Türk Dil Kurumu, 2024).

Kişiliğin duygusal yönünü oluşturan mizaç, çocuğun dünyayı algılama ve anlamlandırma biçimini tanımlayan, bir davranış yapıp yapmamaktan ziyade onu ne şekilde yaptığıyla ilgilenen özelliklerin bütünüdür. O nedenle mizacın kalıtsal özellikleri de barındırdığı söylenebilir (Burger, 2021, s. 352-353). Duyguların derinliği, sürekliliği, tetiklenme hızı ve olaylara karşı verilen tepkiler mizacın yansımasıdır. “*Sert, enerjik*” gibi nitelikler bireyin duygusal tarafını dolayısıyla da mizacını tanımlar. Bireyin mizaç özellikleri genel itibariyle yaradılışı ile alakalı olmakla birlikte çevre, yaşanan olaylar, yaşam koşulları gibi etkenler de mizaç üzerinde etkilidir (Gencer, 2021, s. 140).

Psikolojide kişilik için kullanılan bir diğer kavram da “*benlik*”tir. Bu kavramın terim anlamı “*Bir kimsenin öz varlığı, kişiliği, onu kendisi yapan şey*” olarak kullanılmaktadır (Türk Dil Kurumu, 2024). Benlik ve kişilik kavramları birbirlerine yakın olmakla beraber aynı şey değildir. Kişilik, olaylar karşısında öngörülebilir tepkiler veren içsel yapıyı tanımlarken benlik, bu yapının merkezinde yer alan özü ifade etmektedir. Kişiliğin en öznel yanını ve çekirdeğini oluşturan benlik, başkalarının bireye yönelik düşünce ve eylemlerinden ziyade bireyin kendi kişiliğine

yönelik temel bilgi ve eylemlerini kapsamaktadır. Kısacası, bireyin kendisiyle ilgili bilgileri, öz değerlendirmeleri ve dış dünyaya yansıtma biçimi, benlik algısını tanımlamaktadır. Bireyin kendi benliğine yönelik bu algısı her zaman gerçekçi olmayabilir. Birey, olduğundan daha zeki, daha yetenekli ve daha güzel olduğunu düşünme eğilimindedir. Dolayısıyla benlik, bireyin kendine biçtiği değeri ifade etmektedir (Turan, 2009, s. 20).

Kişiliği ilk kez özellikler üzerinden sınıflandıran Gordon Allport, 1921 yılında yayımladığı “*Personality Traits: Their Classification and Measurement*” isimli çalışmasında, kişiliğin bireylerin beyinlerindeki sinir yapılarından kaynaklanan farklılıklara göre şekillendiğini savunmuştur. Kişilik üzerine çalışan pek çok kuramcı onu farklı boyutlarda ele almak suretiyle çeşitli kuramlar geliştirmişlerdir. Nitekim Henry Murray psikolojik gereksinimler üzerine bir kişilik kuramı geliştirmiştir. Bunun yanında Raymond Cattell de temelde 16 faktörden oluşan bir kişilik sınıflandırması ortaya koymuştur. Yine Hans J. Eysenck de kişiliği “içe dönüklük-dışa dönüklük, duygusal tutarsızlık-nevrotiklik, psikotizm” olmak üzere üç boyut altında değerlendirmiştir. Norman ise Eysenck’in bu çalışmasını genişleterek ilk kez beş boyutlu bir model (dışa dönüklük, yumuşak başlılık, sorumluluk, duygusal tutarsızlık, kültür) ortaya koymuştur. Bu çalışmalara ek olarak Mc Crae ve Costa da 1988-1992 yılları arasında dışa dönüklük, nevrotiklik, yumuşak başlılık, özdenetimlilik ve gelişime açıklık olmak üzere beş temel kişilik özelliği ortaya koymuşlardır. Böylece The Big Five (Beş Büyükler) adını alan kuram dünya genelinde kabul görmeyi başarmıştır (Akkaya Türköl, 2020, s. 13-14). Ölçeğin on maddeden oluşan kısa versiyonu Rammstedt ve John (2007) tarafından geliştirilmiştir (Horzum ve Ayas, 2017, s. 404).

Beş Faktör Kişilik Ölçeğini Türk bilim dünyasına kazandıran pek çok uyarlama çalışması bulunmaktadır. Nitekim Horzum, Ayas ve Padır (2017) tarafından yürütülen çalışmada Rammstedt ve John (2007) tarafından geliştirilmiş olan on maddelik kişilik ölçeğinin Türk kültürüne uyarlanması amaçlanmıştır. Çalışmada ölçeğin geçerlilik ve güvenilirlik analizi yapılmış ve çalışma Beş Faktör Kişilik Modeli’nin Türkçe versiyonunun bilimsel çalışmalarda güvenle kullanılabileceğini ortaya koymuştur (Horzum ve Ayas, 2017, s. 404).

Bu çalışmada Horzum, Ayas ve Padır (2017) tarafından geliştirilen “Beş Faktör Kişilik Ölçeğinin” kısa versiyonu kullanılmıştır. Kişilik özellikleri Dışadönüklük, Yumuşak

Başlılık, Özdenetim, Nörotizm ve Deneyime Açıklık olmak üzere beş alt boyutta değerlendirilmiştir.

Dışadönüklük: Dışadönüklük, bireyin sosyallik ve içtenlik düzeyini temsil etmektedir. Dışadönüklük boyutunun karakteristik özelliği girişken olma, cana yakınlık, heyecan arama ve atılgan olmaktır. Dışadönük olmayan bireyler de sessiz, sakin ve içine kapanık bir tutum sergilemektedirler.

Yumuşak Başlılık: Yumuşak başlılık boyutu, bireyin kişiler arası iş birliğini ve bu iş birliğini destekleme düzeyini ifade etmektedir. Yumuşak başlı bireyler çevresine karşı dostça yaklaşan, sosyal, güvenilir ve sıcakkanlı olma eğilimindeyken yumuşak başlı olmayan bireyler başkalarına karşı tahammülsüz, kavgacı, iş birliğini sevmeyen ve katı bir tutum sergileyen bireylerdir.

Özdenetim: Özdenetim kişilik özelliğine sahip bireyler planlı, dikkatli ve otokontrole sahip bireylerdir. Ayrıca bu bireyler çalışkan, sonuç odaklı ve düzenlidirler. Özdenetim sahibi olmayan bireyler ise dürtülerine karşı otokontrol sağlayamayan, dağınık ve sorumluluklarını sürekli erteleme eğiliminde olan bireylerdir.

Nörotizm: Nörotizm kişilik özelliği, bireyin duygusal denge düzeyini ifade etmektedir. Diğer adıyla duygusal dengesizlik olarak nitelenen nörotizm, anksiyete, öfke ve depresyon durumlarını yaşamaya daha eğilimli olmayı ifade etmektedir. Nörotik bireyler stres ve kaygıyı daha çok yaşama eğilimindeyken nörotik olmayan (duygusal dengeli) bireyler ise sakin ve kaygısız olmakla karakterize edilmektedirler.

Deneyime Açıklık: Deneyime açıklık kişilik özelliği, entelektüel olarak kendini geliştirmeye, farklı duygu ve düşünce sistemlerine daha açık olma eğilimini ifade etmektedir. Entelektüel merak, estetik hassasiyet, yaratıcılık ve alışılmışın dışında düşünme eğilimleriyle bağlantılıdır. Deneyime açık olmayan bireyler ise geleneklerine sıkı sıkıya bağlı, tutucu kimselerle karakterize edilmektedir (Horzum ve Ayas, 2017, s. 399-400).

2.3. Maneviyat/Spiritüellik Kavramı

Din ve inanç ile ilgili konular yakın döneme kadar belirli bir çerçeve üzerinden değerlendirilmiştir. Fakat sonraları meydana gelen değişimler insan-kutsal varlık ile ilgili farklı bakış açılarını ortaya çıkarmıştır. Aydınlanmacı yapı, dinî inanç ve pratikleri bir kenara bırakmak suretiyle doğa yasaları ve insan gücünü birleştirici bir sistem inşa etmiştir. Dolayısıyla bu çağda ortaya çıkan New Age akımların yayılmasıyla din ve maneviyat kavramlarına da farklı anlamlar yüklenmiştir (Kılınçer,

2021, s. 90; Mirza, 2014, s. 45-55). Aydınlanma çağı ve günümüz arasında geçen zaman diliminde maneviyat kavramının, kutsal metinler ve geleneksel ibadetlere atıfta bulunan din merkezli bir yapıdan tecrübenin esas alındığı insan merkezli bir anlayışa evrildiğini söylemek mümkündür (Mehmedoğlu ve Mehmedoğlu, 2012, s. 149).

“*Maneviyat (spirituality)*” kavramının etimolojisine bakıldığında kökeni itibariyle Arapça'dan dilimize geçtiği (Düzgüner, 2013, s. 8) ve iki anlama karşılık geldiği görülmektedir. Bunlardan ilki, “*maddi olmayan, manevî şeyler*” anlamını taşımaktadır. Burada geçen manevî kelimesinin sözlükteki karşılığı “*görülmeyen, duyularla sezilebilen, soyut, ruhani, tinsel, maddi karşıtı*” şeklindedir. Maneviyat kavramına sözlükte verilen ikinci anlam ise “*yürek gücü, moral*”dir (Türk Dil kurumu, 2022). Dolayısıyla isim olan maneviyat kelimesi ile sıfat manasında kullanılan manevi kelimesi arasında anlam itibariyle yakın bir ilişki bulunmaktadır. Manevi kelimesine bakılacak olursa onun “*mâna*” kökünden türetildiği görülür (Düzgüner, 2013, s. 9). Bu haliyle bahsi geçen kavramları açıklamak yerinde olacaktır. Sözlük anlamı itibariyle mâna, “*denilmek istenen, kastedilen şey*” anlamlarına gelmektedir (Şensoy, 2003, s. 555). Buna paralel olarak manevi kavramı da “*bir kelimenin taşıdığı mana ve mefhumla ilgili*” demektir. Fakat burada manevi kelimesi belirli bir kavramı ifade etmekten çok “*dilin kendisinde payı olmayıp kalple bilinen manadan ibaret olan*” şeyler için kullanılmıştır (Düzgüner, 2013, s. 9). Tüm bu açıklamalar dikkate alınarak genel bir tanımlama yapılacak olursa manevi kavramının, “*madde ile alakası olmayan, ruh, batın, mana, içe ait olan ve maddî olmayan şeyler*”i ifade ettiği söylenebilir. (Topsakal ve Çelik, 1996, s. 1898 Akt; Varlık, 2019, s. 12).

Maneviyat kavramı ise “manevi şeyler, madde ile alakalı olmayan; düşünce ve zihinle ilgili olan şeyler” ; “maddi olmayan, içsel olan, kişinin iç dünyasıyla ilgili olan şeyler” ve “maddi olmayan doğüstü güçler, kuvvetler”; “madde ve cisimle alakası bulunmayan, ruh ve mana ile ilgili olan hususlar, manevi şeyler-çeşitli güçlükler tehlikeler karşısında inanç ve ahlaki değerlere bağlılıktan doğan dayanma gücü, ruh kuvveti, moral” anlamlarını taşımaktadır (Düzgüner, 2013, s. 10).

Bunun yanı sıra Psikoloji biliminde maneviyatla alakalı yapılan tanımlarda bu kavramın sevgi ve Yaratıcı ile olan bağı içerdiği görülmektedir. Maneviyat, insanın içindeki aşkın boyut; Yaratıcının insana çağrısına mukabil insanın cevabı; kutsal olanla ilgili bireysel tecrübe; bireyin içinde kutsalla kurduğu iletişimi içeren oluş;

kişinin ontolojik anlamına dair arayış; insanın inanç doğrultusunda günlük yaşantısını düzenlemesi; kişinin eylemlerini belirli kurallar manzumesi doğrultusunda yönlendiren yüce güçle kurulan ilişki; bireye kuvvet veren içsel bir enerji kaynağı; bireyin manevî yönünü güçlendiren dua, şükür, sabır, adalet gibi değerler olarak tanımlanmaktadır (Özasma, 2021, s. 69). Dolayısıyla maneviyat kelimesi; din, inanç ve ahlakî değerleri içine alan bir terim olarak karşımıza çıkmaktadır.

Maneviyat kavramının İngilizce sözlük anlamına bakıldığında spirit-spiritual-spirituality kelime dizisinin Türkçe ruh-ruhsal-ruhsallık; tin-tinsel-tinsellik; mana-manevi-maneviyat kelimelerine karşılık geldiği görülmektedir. Tinsellik, daha çok felsefî alanda kullanılırken ruhsallık, sosyal yaşamda yaygın bir kullanıma sahip değildir. Genel itibarıyla sözlük anlamları göz önünde bulundurulduğunda “*maneviyat*” kelimesi yerine “*spirituality*” kelimesini kullanmak mümkündür (Düzgüner, 2013, s. 14).

Latince “*spiritus*” kelimesinden türetilmiş olan kavram, “*nefes almak*”, “*canlı olmak*” anlamlarına gelmektedir. Daha geniş anlamıyla yaşamı hissetmek manasını taşımaktadır. Literatürde spiritüel kavramının boyutları umut, aidiyet, kaygı ve din olarak tanımlanmıştır (Şirin, 2019, s. 390). Spiritüelite, kişinin kendisi ve çevresindeki insanlarla ilişkilerini, evrendeki konumunu ve yaşamın anlamını kavrama çabasından ibarettir. Bunun yanı sıra yaşam boyu elde edilen bilgilerin bir sonucu olarak karşımıza çıkar ve yaşamın amacını oluşturan, kişiye anlamlı gelen unsurları kapsamaktadır (Çetinkaya vd., 2007, s. 47).

Türkiye ve Batı genelinde yapılan alan araştırmaları sonucunda maneviyat (spirituality) kavramına yüklenen anlamın çeşitliliği ortaya konulmuştur. Yapılan bu araştırmaların başında Roof'un çalışması gelmektedir. O, Kurumsal dinin zayıflayıp kişisel manevi tecrübenin ön plana çıktığını ortaya koyduğu bu çalışmasını 1599 kişilik bir örneklem üzerinde sürdürmüştür (Düzgüner, 2016, s. 12). Kanada'da 1995 yılında 1713 kişi ile gerçekleştirilen başka bir çalışmada katılımcıların %52'si manevi ihtiyaçları olduğundan söz etmiştir. Katılımcılara maneviyat terimiyle neyi kastettikleri sorulduğunda büyük çoğunluğu Tanrı ya da İsa inancı, dua etmek, kiliseye gitmek, insanlara yardım etmek gibi geleneksel söylemlerde bulunmuşlardır. Katılımcılardan geriye kalan diğer kısım ise geleneksel ifadelerle daha az yer vermişlerdir. Bu katılımcılar maneviyat kavramını; “*meditasyon*”, “*insan ruhu*”, “*içsel ve dışsal farkındalık*” gibi konularla ilişkilendirmişlerdir (Kıraç, 2013, s. 123).

Yapılan bu çalışmalar bireylerin din ve maneviyat tanımlarına yükledikleri anlamı ortaya koymuştur. Fakat ikisi arasındaki temel fark ile ilgili bir veri vermemektedir. Bu konu hakkında yapılan en önemli çalışma Zinnbauer ve diğerlerine (1997) aittir. Farklı yaş grupları, kilise ve kurumlar, öğrenciler, sağlık çalışanları ve New Age akımları mensuplarını içine alan kadın ve erkeklerin katılımıyla gerçekleştirdiği çalışmasını, 11 farklı örneklem üzerinde sürdürmüştür. Bu çalışmada katılımcılardan istenen, kendi dindarlık ve maneviyat tanımlarını ortaya koymalarıdır. Ulaşılan verilerde maneviyat tanımları şu şekildedir:

Tanrı veya yüce güçle ilişki halinde olma hissi (%36); Tanrı, yüce güç veya kişisel değerlere inançta olduğu gibi kişisel inançlar (%34); kodlanamayan bölüm (%17); kişinin inanç ve değerlerini günlük hayatındaki davranışlarına entegre etmesi, kişinin hayatından Tanrı'nın iradesini takip etmesi vs. (%5.5).

Dindarlığa yönelik tanımlamalar ise şu şekildedir:

Tanrı, yüce güç veya kişisel değerlere inançta olduğu gibi kişisel inançlar (%22); kilise üyeliği, ritüellere katılma gibi kurumsal uygulama ve eylemler (%21); kurumsal inançlara bağlanma veya kurumlara dayalı inanç sistemleri ya da dogmalara bağlılık (%16); kişinin inanç ve değerlerini günlük hayatındaki davranışlarına entegre etmesi, kişinin hayatından Tanrı'nın iradesini takip etmesi vs. (%13); kodlanamayan bölüm (%12); dua, İncil okuma, meditasyon gibi kişisel ibadet ve uygulamalar (%8).

Yapılan çalışmalar araştırmacılar tarafından şu şekilde değerlendirilmiştir;

Dindarlık ve maneviyat terimlerinin bir dereceye kadar farklı kavramları betimlediğini ileri sürmek için çeşitli sebepler vardır. Dindarlık, otoriteryanizm, dini ortodoksi, iç kaynaklı dindarlık, ebeveynin dinini benimseme, doğruluk ve kiliseye devam ile ilgilidir. Maneviyat ise mistik tecrübe, New Age inanç ve uygulamaları, yüksek gelir, rahipler tarafından incitilmiş olma tecrübesi ile ilgilidir.

Zinnbauer ve diğerleri (1997), yaptıkları bu çalışmada katılımcılardan şu dört seçenek üzerinden kendilerini tanımlamalarını istemiştir: “1) Dindarım ama manevi yönden güçlü değilim. 2) Manevi yönden güçlüyüm ama dindar değilim. 3) Hem dindarım hem manevi yönden güçlüyüm. 4) Dindar değilim, manevi yönden güçlü de değilim”. Görüldüğü üzere keskin bir hat ile ayrılmasa da din ve maneviyat kavramlarına Batı’da

farklı anlamlar yüklenmiştir. Dolayısıyla yapılan saha çalışmaları göstermektedir ki insanlar kurumsal dinden uzaklaşmış ve kişisel manevi tecrübelerine yönelmişlerdir.

Türkiye özelinde konuya dair yapılan alan araştırmaları Batı'ya oranla oldukça azdır. Maneviyat algısı Türk toplum yapısı, gelenek, inanç ve değerler dikkate alınarak değerlendirilmelidir. Zira kavramlar, bulunduğu toplum yapısına göre anlam kazanmaktadır. Yapılan çalışmalar dikkate alındığında maneviyatın dindarlıktan farklı görülmesinin yanı sıra çoğunluğun oluşturduğu birlik, bu kavram arasında sıkı bir ilişki bulunduğu yönündedir. Bir diğer çalışma ise bireylerin maneviyat algıları üzerinedir. Bu çalışmanın neticesinde Altınlı (2011), maneviyat algılarını üç kategoride değerlendirmiştir; “1) Maneviyat, Allah'a bağlılıktır. 2) Maneviyat, din ile ilişkidir. 3) Maneviyat, dindarlıkla ilgili olmayan duygulardır”. Yapılan diğer çalışmalar da göz önünde bulundurularak, din ve maneviyat kavramlarının birbirinden farklı olduğu fakat aralarında sıkı bir bağ bulunduğu fikrinin, bu iki kavramın birbirleriyle aynı anlamı ihtiva ettiği görüşüne oranla daha fazla taraftar topladığını söylemek mümkündür (Düzgüner, 2016, s. 12-23). Görüldüğü gibi dini bir inanca sahip bireyler için maneviyat kavramı Tanrı inancı ya da Aşkın Varlık ile kurulan ilişki ve dindarlık gibi konularla ilişkilendirilebilmektedir. Tüm bu tanımlar, maneviyatın yalnızca inanan/dindar bireylere has bir olgu olmayıp dini bir inanca sahip olmayan bireyler için de maneviyat olgusundan söz etmek gerektiğini ortaya koymaktadır (Kıraç, 2013, s. 123).

Yapılan tanımlar ışığında ele alınması gereken önemli husus, Din psikolojisinde tartışma konusu olan “*spirituality*” kavramının Türkçe'ye “*spiritüellik*” şeklinde mi yoksa “*maneviyat*” şeklinde mi çevrilmesi gerektiğidir. Sevinç ve arkadaşları tarafından yapılan “*Dindar ve Spiritüel Olmama (DİSOL) Ölçeğinin Türkçe'ye Uyarlanması*” adlı çalışmada spiritüellik kavramının kullanılması sonucunda ölçekte beklenen performans gözlenememiştir. Maneviyat kavramı kullanıldığı durumda ise sonuçta ciddi bir fark gözlenmiştir. Dolayısıyla Türk örneğinde maneviyat kavramının spiritüellik kavramından daha anlaşılır bulunması söz konusudur. Yapılan bu çalışma, spiritüellik kavramına yüklenen anlamın, maneviyat kavramına oranla dini inanca daha mesafeli ve Tanrı'ya inanç ile ters orantılı olduğunu ortaya koymuştur (Sevinç vd., 2015, s. 78-79). Sonuç olarak denebilir ki maneviyat terimi hem Batı'da hem de Türkiye'de yeniden tanımlanma sürecinde olan bir kavramdır. Türkiye'de gerek akademik gerekse sosyal alanda “*spirituality*” kavramıyla anlam açısından

örtüşen “*maneviyat*” kavramı yaygın olarak kullanılmaktadır (Düzgüner, 2013, s. 14). O nedenle bu çalışmada da “*maneviyat*” kavramıyla örtüşen manasıyla “*spiritüellik*” kavramı tercih edilmiştir.

Bu tez bağlamında spiritüelliğin operasyonel tanımı, geleneksel İslami ve İslami olmayan paranormal inanışlar ile Uzak Doğu kaynaklı New Age akımlarını içeren inançlar olarak belirlenmiştir. Bu kapsamda; astroloji, reenkarnasyon, enerji şifa teknikleri (örneğin Reiki, Çakra dengeleme), ruhsal uyanış, kolektif bilinç, mistik deneyimler, telepati, medyumluk, ruh çağırma, astral seyahat gibi kavramlar incelenecektir. Ayrıca, New Age hareketleri içerisinde yer alan kişisel gelişim pratikleri, alternatif ruhsal öğretiler ve Batı dünyasında popülerleşen Doğu mistisizmi anlayışları da araştırmanın odak noktaları arasındadır. Bu çalışma, söz konusu spiritüel inançların bireylerin kişilik özellikleriyle olan ilişkisini değerlendirerek psikolojik ve sosyokültürel temellerini analiz etmeyi amaçlamaktadır.

2.3.1. New Age Akımlar

Belirli bir sistem üzerine bina edilmemiş olan, tutarlı bir felsefesi ve dogması bulunmayan New Age inanışlarını ve pratiklerini tanımlamak ve bunun üzerine açıklamalar yapmak oldukça güçtür (Aydın, 2008, s. 11). New Age kavramı senkretik bir karaktere sahip olup bireye alternatif yaşam biçimleri sunan, bazı gizemli ruhsal doktrinleri savunan kişi, grup ve organizasyonlar için kullanılan şemsiye bir kavramdır (Uysal, 2015, s. 17). Zira bu akım bünyesinde çok fazla ana akım ve onların da altında oluşmuş pek çok küçük çaplı gruplar bulunmaktadır. Bazı kapsamlı ve organize akımlar küresel çapta kendini tanıtmış, yayılıp gelişmiş ve çok fazla müntesip edinme fırsatı bulmuşken bazıları da yerel bazda varlığını sürdürmekle kalmıştır. O nedenle tüm bu akımları kategorizelendirmek ve net bir şekilde isimlendirmek pek mümkün değildir. Köken itibariyle kadim öğretilerin birikimlerinden beslenen New Age (Yeni Çağ) akımlarının “yeni” olarak adlandırılmaları son birkaç yüzyılda çeşitli öğretilerle yayılma imkanını elde etmelerinden kaynaklanmaktadır (Öztürk, 2015, s. 16-19).

ABD’de yaşanan gerek ekonomik kriz gerekse dünya savaşları ve Vietnam savaşı genç nesli başta Amerikan sistemi olmak üzere geleneksel siyaset, kültür ve kurumsal dinlere karşı eleştirel bir tutum sergilemeye yöneltmiştir. Vietnam Savaşının sona ermesinin ardından toplumda sosyal ve siyasal meseleler üzerinden yapılan eleştiriler yerini birey ve bireyin zihin dünyasının işleyiş biçimiyle ilgili meselelere bırakmıştır.

Doğu dinlerinin spiritüel tarafı, Batı'da yaşanan olayların ardından oluşan sosyo-kültürel ortama cevap vermeye uygun görünmüştür. Dolayısıyla bu dinler eleştirel bir tavır takınan, hedonist bir dünya görüşüne sahip ve okültizmle ilgilenen gençler arasında rağbet görmüştür (Aydın, 2008, s. 16; Başkaya, 2006, s. 6-8).

1960'lı yıllarda bazı araştırmacıların New Age ile ilgili düşüncelerinin de aralarında yayıldığı alternatif spiritüel inanışların ilham kaynağı olarak kabul edilen UFO fenomeni o dönemde yazılan fantastik romanlarda ve popüler bilim yazarları kanalıyla yayılmaya başlamıştır. New Age fenomeninin doğması ise bu aşamadan sonra gerçekleşmiştir. Bunun bir neticesi olarak da Batı'da dünya dışı varlıklarla iletişim kurma düşüncesine dayalı bazı küçük çaplı dini hareketler ortaya çıkmıştır (Baskaya, 2006, s. 7).

Yine aynı dönemde Uzak Doğu'dan Batı'ya göç eden ve burada doğu mistisizmini yaymak üzere meditasyon okulları açan, UFO araştırmaları ve şifa/sağaltım, terapi grupları ve her kesime hitap edebilecek kişisel çıkarlara uygun spiritüel alanda eğitimler veren "guru"ların sayısında artış gerçekleşmiştir (Baskaya, 2006, s. 8).

New Age akımların fenomenolojik açıdan tanımlaması yapılacak olursa onu "*Tanrı ve/veya dini otorite yerine birey merkezli bir kutsallık inşası ve bu inşa ile uyumlu öğretiler ve pratikler bütünü*" olarak tanımlamak mümkündür (Baskaya, 2006, s. 9). Söz konusu tanımı biraz daha açmak gerekirse; evrendeki enerjinin yegâne kaynağının Tanrı olduğunu ve merkezinde insanın yer aldığını, evrenin birliğini esas alan, insanın kurtuluşa ermesi için de içsel aydınlanma yaşaması gerektiğini ileri süren bu akım, otoriter bir dinî figür etrafında şekillenmediği gibi, ibadethane, kutsal metin ve belirli bir organizasyon yapısına da sahip değildir (Aydın, 2008, s. 55-56). Kökeni itibarıyla Hinduizm, Budizm, Şamanizm, astroloji, ruhsalcılık, büyü ve diğer geleneklere dayanan New Age akımının kavramsal açıdan tanımlamasını yapmak ise oldukça güçtür. Zira her disiplin konuyu kendi uzmanlık alanı açısından değerlendirdiği için tek bir tanımlama yapmak söz konusu değildir. Fakat kadim öğretilere dayanan bu inanışlar yeni olmadığı halde ortak bir isimlendirme çabasının bir sonucu olarak akademik çevrelerce bu kavram tercih edilmiştir. (Aydın, 2008, s. 15; Öztürk, 2015, s. 18; Varlık, 2019, s. 17). Elinizdeki bu çalışmada bahsi geçen inanışlar, tezin ana başlığı olan "*Spiritüel İnanışlar*" ya da buna alternatif olarak "*Yeni Çağ Ruhaniyeti*" şeklinde ele alınmaktan ziyade bilim çevrelerince ortak kabul gören "*New Age Akımlar*" olarak ele alınmıştır.

New Age inanışlara ilgi duyan ve bu oluşumlara iştirak eden bireylerin genel karakteristikleri; toplumsal açıdan bunalım süreci yaşayan, başarı seviyesi düşük, özbenliği oluşmamış ya da psikolojik anlamda iyi olmayan, intihara meyyal genç bireyler olmalarıdır. Bu hareketlerin toplumda eksik ve yanlış görülen konulara yönelik pek çok alternatif ürettikleri iddiası, gençler açısından bu oluşumları daha cazip kılmaktadır (Kirman, 2010, 26 Akt; Varlık, 2019, s. 20).

New Age inanışlar ele alındığında müzik, filmler, seminerler, çeşitli atölyeler, terapi seansları ve daha pek çok aktiviteler olmak üzere alternatif kültürler arasında gelişip yayılması hasebiyle organize olmamış, gayri resmi bir yapıdadır. Bunun yanı sıra kutsal bir kitaba, belli doktrinlere, kutsal otoriteye, dinî hiyerarşiye sahip olmamakla birlikte benzer nitelikteki kişi ve oluşumlar bünyesinde; benzer düşünce ve pratikleri ihtiva etmektedir (Aydın, 2015, s. 44; Uysal, 2015, s. 17). Yine kurumsal olmayan ve dağınık bir nitelik taşıyan popüler dinî inanışlar ile aralarında benzerlik bulunması bakımından bazen New Age akımlar bu popüler dinî inanışlarla bütünleşebilmekte ve bu yüzden de birbirlerinin yerine kullanılabilir (Aydın, 2015, s. 44).

Yeni Dini Hareketlerle New Age akımların ortaya çıkış nedenleri hemen hemen aynıdır (Aydın, 2008, s. 15). Fakat şunu da eklemek gerekir ki konuyla ilgili yapılan bir araştırmada; ilgi çekici ve heyecan verici hikayelerden haz duyma, üstün iletişim becerisine sahip olma, şahit olduğu ve hissettiği şeylere inanma, farklı anlamlar yükleme isteği vs. nedenlerin de bu akımlara katılmaya sebep olduğu öne sürülmüştür. Bunun yanı sıra Tucker'e göre kurumsal dinin zayıfladığı ve bireyselliğin ön plana çıktığı toplumlarda alternatif oluşumlar ortaya çıkmakta ve taraftar toplamaktadır. O nedenle pek çok birey, sekülerleşmenin oluşturduğu manevî boşluğu New Age inançlarla doldurmaya yönelmektedir (Aydın, 2008, s. 16).

Yeni Dini Hareketler, Batı'nın yaşadığı ruhsal bunalımın bir neticesi olarak ortaya çıkmış ruhçu ilgileri kapsayan şemsiye bir kavramdır. James Beckford bu kavramı şu şekilde kategorizelemiştir; köken olarak şamanizm, Asya felsefî düşüncesi, meditasyon ve dini bağlılığa dayanan birinci grup; Amerikan pozitif düşünme geleneği, zihin kürü, Gestalt Psikolojinin bulunduğu ikinci grup ve astroloji, falcılık, büyücük, okült gibi inanışların yer aldığı üçüncü grup olmak üzere bu oluşumları üç başlık altında değerlendirmektedir. Beckford'un bu kategorizasyonda zikrettiği üçüncü grup, bazı araştırmacılar tarafından New Age akımı içerisinde ele alınmıştır. Aynı toplumsal süreç ve aynı dönemin ürünleri olan Yeni Dini Hareketler ve New Age

inanişların ortaya çıkış sebepleri, geleneksel dinlere yönelik muhalif tutumları, beslendikleri kültür ve aynı toplumsal zeminde edindikleri müntesipleri açısından benzerlikleri bulunsa da New Age akımları organizasyon yapısı, doktrinleri ve pratikleri açısından özgündür. Bunun yanında genel itibariyle karizmatik bir lider etrafında toplanan ve hiyerarşik bir yapılanması olan Yeni Dini Hareketler, New Age akımlardan bu yönüyle ayrılmaktadır (Uysal, 2015, s. 18-19).

Yeni dinselğin bir ürünü olan New Age akımlarının Türkiye'ye yayılıp taraftar toplaması, ortaya çıkıp geliştiğı toplumlara nazaran çok yenidir. Ülkemizde faaliyet gösteren ve genel olarak Asya'dan neşet etmiş ya da oradan ilham almış olan bu akımlar, 12 Elül darbesinde yaşanan sosyal bunalım sürecinde kendine yer edinebileceğı bir zemin bulmuştur (Mirza, 2014, s. 31; Öztürk, 2015, s. 21). Çalışma kapsamında olan, Türkiye'de temel doktrinlerinin ve ritüellerinin yoğun ilgi gördüğü ve benimsendiğı bu New Age akımlar aşağıda sırasıyla zikredilecektir.

a. Reenkarnasyon-Karma

Fransızca bir terim olan reenkarnasyon (reincarnation) kavramının Türkçe'deki kelime anlamı, “ruh göçü” ve “yeniden doğuş” şeklindedir. Bu kavramın Arapça karşılığı “tenasüh” olup “nesh” kökünden türetilmiştir. Nesh kelimesi de anlam itibariyle bir şeyin bir yerden diğere yere geçmesi demektir. Lügat manası ise Arapça'daki anlamına uygun olarak ruhun bir bedenden insan ya da hayvana ait başka bir bedene geçmesi demektir (Çetin, 1995, s. 122; Yitik, 2011, s. 441).

İnsanlık tarihi boyunca kadim ve çağdaş pek çok kültürde insan ruhunun ölümsüzlüğü, ölüm sonrası yeryüzünde ya da başka alemlerde varlığını sürdüreceğı inancı hakim olmuştur. Bu inanç, antik Mısır ve Roma, Kelt gibi gelenekler tarafından benimsenen ve günümüzde pek çok dinî kültürde varlığını koruyan yaygın bir inanıştır. Aynı şekilde o, Hint kökenli dinler başta olmak üzere Mısır, Afrika kabileleri, Yahudi Kabala geleneğı, Nusayrîlik, Dürzîlik ve Yezidîlik gibi ana akımdan sapmış olan mezheplere mensup bir milyarı aşkın birey tarafından kabul gören bir inanıştır (Yitik, 2011, s. 441).

Anadolu bölgesinde “kalıp değıştirme” olarak da bilinen reenkarnasyon, en genel ve basit tanımıyla insan ruhunun başka bir bedende hayat bulması anlamını taşımaktadır ki bu, tarihin en eski çağlarından bu yana kabul görmüş bir inanıştır. Şamanizm, Hinduizm, Caynizm gibi kadim uzakdoğı dinî öğretilerden beslenen bu inanç iki farklı

şekilde yorumlanmaktadır. Bunlardan ilk gruba göre; ruhlar içinde bulunduğu bedenleri terk edip gittikten sonra yine aynı türden ya da farklı türden bedenlere geçiş yaparlar. Nitekim bu insan, hayvan ya da bitkiye ait bir beden olabilmektedir. Bu ilk grubun savunduğu görüşe göre ruh bir adalet mekanizması görevini üstlenmek suretiyle alınan ödül ya da cezaya mukabil hak ettiği bedenin bünyesine girmektedir. Örneklendirmek gerekirse, dünyada insan olarak varlık gösteren birey buna uygun bir yaşam tarzını benimsemeyip aykırı davranırsa bir daha yeryüzüne gelip hayvan olarak yaşamını idame ettirmekle cezalandırılır. Bahsi geçen diğer görüşe göre ise ruh göçü, aynı türler arasında gerçekleşen ve sürekli tekâmül eden bir yapıdadır. Bu da ölümün ardından ruhun yine bir insan bedeninde varlığını sürdürmesine karşılık gelmektedir (Işık, 2012, s. 48-49). Zira bu inancın özünü Hinduizm dinî geleneğinde bulunan “*Karma (fiil, davranış)*” inancı oluşturmaktadır ki bu inanca göre her şey sebep-sonuç ilişkisi üzerine sistematize edilmiştir. Buna göre insanın özgür iradesi yoktur (Yeşilyurt, 2012, s. 700). New Age inançlarında temel prensip olarak görülen karma, kişisel sorumluluğu ön plana çıkarmaktadır. Hayatın içinde bulunan karma sayesinde dışarıdan bir yargıya ihtiyaç duymaksızın kişi, eylemleri doğrultusunda hak ettiği ceza ya da mükafatı alacaktır. O nedenle reenkarnasyon ve karma inancı, New Age düşünce sisteminde önemli bir yeri haizdir (Aydın, 2015, s. 68).

Ruh göçü ve reenkarnasyon arasındaki temel farka değinmek gerekirse şunu ifade etmek mümkündür; reenkarnasyon inancında bir tek ruh ve yine bir tek beden olmakla birlikte farklı bir zaman diliminde yine farklı kişilik özelliklerine sahip bir birey olma durumu varken; ruh göçünde tek bir ruhun bir çok bedene girme durumu söz konusudur. Spiritüel inançlar açısından ise bu kavrama özel bir anlam yüklenmiş ve bu yöntemle otoriter lidere kutsiyet atfedilmiştir. Bunun nedeni ise reenkarnasyona uğramış olanların, toplumda kabul görmüş kişiler arasından seçilmiş oldukları inancıdır (Özdemir, 2011, s. 23).

Tarihi çok eski kavim ve milletlere dayanan reenkarnasyon inancının taşıdığı belli başlı ortak özellikler bulunmaktadır (Baloğlu, 2000, s. 200 Akt; Aydın, 2015, s. 66-67);

- 1) Ruhlar sonsuza kadar bir bedenden başka bir bedene intikal eder.
- 2) Ceza ve mükafat başka bir alemde değil; bizzat mevcut bedende gerçekleşir.
- 3) İyi işler yapanlar gelecek yaşantılarında iyi bir surette enkarne olunarak ödüllendirilirler.

- 4) Kötü eylemlerde bulunan bireyler gelecek yaşantılarında hayvan, bitki ya da cansız bir varlık olarak gelmekle cezalandırılırlar.
- 5) Bu döngü sonsuza kadar tekerrür eder.
- 6) Cennet ve cehennem yoktur.

b. Transandantal Meditasyon

İçerisinde pekçok dinî pratikleri barındıran YDH’de meditasyon uygulamaları yüksek bir orana sahiptir (Battal, 2018, s. 279).

Transandantal meditasyon (TM), hayatta olmayı deneyimlemek için dikkat dağıtan ve stres yaratan düşüncelerin ötesine geçmeyi içeren bir yöntem olup yüksek yüzeyli düşünce katmanının altındaki bilinçli farkındalığın dışındaki varlık durumuna ulaşmayı sağlayan bir teknik olarak ifade edilmektedir. Bu teknik sayesinde ilgiyi dağıtan ve gerginlik oluşturan düşüncelerin sakin ve huzurlu bilince dönüşmesinin gerçekleştiği belirtilmektedir (Yasdıman, 2020, s. 545).

Başka bir tanıma göre ise meditasyon, belirli bir şeyi düşünmekten ziyade o düşünceye ihtiyaç duymaksızın varlığını hissetmek ve onun farkına varmaktır (Hewitt, 2010, s. 5 Akt; Uysal, 2015, s. 63).

Transandantal Meditasyon (TM) hareketi, Hindistan’da neşet eden vedik geleneğinden ilham almış olup Maharishi Mahesh Yogi (1918-2008) tarafından bu gelenek içerisinde bulunan uygulamalar revize edilerek yeni bir tekniğe dönüştürülmüştür. Gerek doğum tarihi gerekse ismi konusunda net bir bilgi bulunmasa da gerçek isminin Mahesh Prasad Varma ya da J. N. Srivastava olduğu ileri sürülmektedir. İsminde bulunan *Maharishi* kelimesi “*Büyük Önder, Büyük Kâhin*” anlamına gelmektedir. Sanskritçe’de “*Yoga felsefesini uygulayan ve yoga yapan kimse*” demektir (Yasdıman, 2020, s. 545). Maharishi bir rivayete göre 1911 başka bir rivayete göre 1918 yılında Hindistan’da bulunan Utter Kashi bölgesinde dünyaya gelmiştir. Hindu gelenekleri doğrultusunda eğitim veren Allahabad Üniversitesi’nin Fizik bölümünden mezun olmuştur. Bu süreçte bir Hindu kesiş olan Swami Brahmananda Saraswati ile tanışmış ve temelde Hindu geleneğine dayalı bazı mistik teknikler öğrenmiştir. On üç yıl süren bu eğitimin neticesinde Maharishi’nin varlık bilimine hakim olduğuna ve bu bilgiler doğrultusunda başkalarını eğitebilecek olgunluğa eriştiğine inanılmaktadır (Özdemir, 2011, s. 72; Yasdıman, 2020, s. 546).

Maharishi, Transandantal Meditasyon tekniğini geliştirmek suretiyle iki sene inzivaya çekilmiştir. Hindistan'ın güneyine seyahat gerçekleştirerek 1958'de Ruhsal Yenilenme Hareketini oluşturmuştur. Gerekli ilgiyi görmeyen Maharishi çeşitli dünya turlarına çıkmış ve 1959'da kendi düşünce sistemini yaymak üzere Amerika'nın bazı eyaletlerinde konferanslar düzenlemiş ve kurumsal bir hüviyet kazanmak adına 1961'de "*Transandantal Meditasyon'a Giriş İçin Akıllı Yaratıcılık Bilimi ve Uluslararası Meditasyon Kuruluşu*"nu oluşturmuştur. Öğretisini yaymak üzere çeşitli eğitim seminerleri ve konferanslar vermiş; İngiltere, Amerika ve Hindistan'da örgütlü bir yapı oluşturmuştur. Maharishi, 1968'de İstanbul'a gelerek Sultan Ahmet Camii ve Topkapı Sarayı'nı ziyaret etmiş ve bu gezinin akabinde bir meditasyon seansı düzenlemiştir. Günden güne yaygınlık kazanan TM, Beatles grubunun üyeliğiyle popülarite kazanmış ve bu vesileyle küresel çapta ilgi uyandıran bir akım halini almıştır (Özdemir, 2011, s. 72-73; Yasdıman, 2020, s. 546).

Kendilerini dinî bir ideoloji olarak tanımlamayan bu oluşum, bireyin gelişimine katkıda bulunan bilimsel bir teknik olduğunu ileri sürmektedir. Her bireyin müntesibi olduğu dinin yanı sıra bu tekniği de uygulayabileceği ve bu takdirde dinini daha samimi bir şekilde yaşayabileceği kanısındadır (Özdemir, 2011, s. 72). Meditasyon tekniğinin insanı stresten uzak tutacağı ve bireyi daha enerjik, zinde, sağlıklı ve bunun doğal bir sonucu olarak mutluluğa ulaştıracağı iddia edilmektedir (Battal, 2018, s. 280). Bu akımın müntesipleri günlük sabah ve akşam 15-20 dakika meditasyon tekniğini uyguladıkları takdirde bilinçli zihin, daha fazla üretkenlik ve enerjiye sahip olmaktadır (Çoban, 2005, s. 49). Bunun yanı sıra Meditasyon uygulamasında bireyin konsantrasyon sağlayabilmesi adına ücreti mukabilinde mantralara sahip olması gerekmektedir (Battal, 2018, s. 280).

Meditasyon, zihinde bir sözcüğü tekrar etmek, bir objeye odaklanmak, bir sesi dinlemek, sevgi hissini harekete geçirmek vb. zihinsel pratiklerin bir araya gelmesiyle oluşan bir kişinin kendini tanıma yöntemi olarak görülmektedir. Kadim bir geleneğe dayanan bu teknik, ruhanî ya da mistik sebeplerle uygulanmış; bugün geldiği noktada ise mistik bir bilinç seviyesine erişmek, gündelik yaşamın stresinden uzaklaştırmak suretiyle kişiye gerek fiziksel gerekse zihinsel bir rahatlama sunacağı düşüncesiyle uygulanmaktadır. Batı'da meditasyon tekniğini uygulayan pekçok kimse, bu yöntem sayesinde uykunun bireye verdiği zihinsel ve ruhsal rahatlama dan daha fazla bir

dinginlik ve huzur verdiği görüşündedirler (Hewitt, 2010, s. 6 -7 Akt; Uysal, 2015, s. 63-64).

2011’de 50 ülke üzerinde yapılan bir araştırma neticesinde TM tekniğinin 10 milyon kişi tarafından uygulandığı belirtilmiştir. Bu uygulayıcılara göre mezhep önderleri peygamberler hükmündedir ve müntesipler Maharishi’yi de bir peygamber olarak kabul etmektedirler. Dünyada cenneti kurma isteği ve uğraşlarından ötürü onu Mesih olarak benimseyenler de bulunmaktadır (Yasdıman, 2020, s. 545-546).

Bu akım, 1970 yılında “*Dünya Planı*” adıyla insanlığa fayda sağlayacağına inandıkları yedi hedefler belirlemiştir;

- 1) Bireyde var olan potansiyeli ortaya çıkarmak
- 2) Kişinin karar alabilme noktasındaki yeteneğini geliştirmek.
- 3) En iyi eğitimi idealize etmek.
- 4) Bireye ve ailesine mutsuzluk getiren madde kullanımını ve suça eğilimini çözmek.
- 5) Çevreden alınabilecek maksimum verimi elde etmeye yönelik faaliyet göstermek.
- 6) Toplumun ekonomik özgürlüğünü sağlamak.
- 7) Bu çağda insanlığın manevî yönden amaçladığı şeylere erişmesini sağlamak (Forem, 1973, s. 10 Akt; Özdemir, 2011, s. 75).

Maharishi, bu öğretiyi Hinduizm ve diğer dinî geleneklerden ve meditasyon uygulamalarından ayırmak adına “*Transandantal Meditasyon*” terimini kullanmıştır. Bu teknik, Batı’da seküler bir uygulama olarak yaygınlık kazanmıştır. TM için bir kült, yeni bir dinî hareket, bir dünya hareketi, bir din vb. şeklindeki tanımlama ve tartışmalar güncelliğini korumaktadır (Yasdıman, 2020, s. 549). Türkiye’de başta yalnızca İstanbul’da merkezleri bulunan bu hareket günümüzde Ankara, İzmir ve Bursa gibi şehirlerde de yoğun ilgi görmekte ve taraftar toplamaktadır (Özdemir, 2011, s. 76).

c. Yoga

New Age pratikleri içerisinde uygulanan yoga; Hindu, Budist ve Caynist öğretilerinin temelinde yer alan bir tekniktir. Bu doktrinlerde yoganın kişiye kurtuluş vaadinde bulunduğu inancı hakimdir. Hinduizm geleneğinde bulunan altı ortodoks inanç sisteminden biri olan yoga, Budizm ve Caynizm’de zihinsel meditasyon için bir vasıta görevi görmektedir. Bu metot Ortaçağ’dan bu yana İslam tasavvufu da dahil olmak üzere bazı popüler dinî hareketleri etki alanına alarak güçlü bir kültürün inşasına katkıda bulunmuştur (Yitik, 2013, s. 558).

Yoga, kelime anlamı itibariyle Sanskrit dilinde “boyunduruk” ve “ilahiliğe veya birliğe bağlanmayı arama” anlamına gelen “jug/bağ-birleşmek/katılmak” sözcüğünden türetilmiştir. Terimsel olarak “birleşme veya bütünleşme” şeklinde tercüme edilmektedir. İstilahi anlamda ise “bireysel ruhun (Atman) Yüce Ruh (Brahma) ile birliğinin yogi tarafından idrak edilmesi süreci”nin adı olarak kullanılmaktadır (Günay, 2007, s. 54). Yani yoga, bireysel ruh ile evrensel ruh (Brahma) arasında bulunan birliğin ortaya çıkarılma sürecini ifade etmektedir (Meditasyon Terminolojisi Sözlüğü | Mudrashram Spiritüel Araştırmalar Enstitüsü, 2015). Yoga yapan erkeklere “yogi”, kadınlara ise “yoginî” adı verilmektedir. Yogada ilerlemiş kimselere de bu sıfatlar kullanılmaktadır (Günay, 2007, s. 55).

Yoga; denge, koordinasyon, esneklik ve meditasyonu geliştirmeye yönelik fiziksel egzersiz formlarını kapsamaktadır (“Yoga”, 2023). Potansiyel yetenekleri geliştirerek genel konsantrasyonu, dinginliği ve esenlik duygusunu daha iyi bir düzeye getirmekte ve kişiye enerji vermektedir. Bunun yanı sıra yoganın temel gayesi, kişide bulunan işlevsel eksiklikleri azaltmak, kişiye özgüven sağlamak ve zihni sakinleştirmektir (Fishman vd., 2007, s. 113).

Yoga uygulamasını ilk sistemleştiren kişi Patanjali olmuştur. Hakkında pek bir bilgi bulunmayan Patanjali, “Yoga-Sutra” adlı eserinde yoga pratiğinin sekiz prensibinden söz etmektedir (Uğurlu, 2011, s. 25). Bu sekiz nokta şu şekilde sıralanmıştır; “Yama”, kişinin kaçınması gereken fiilleri (hırsızlık yapmak, yalan söylemek, öldürmek); “Niyama” yerine getirilmesi gereken fiiller (beden temizliği, ibadet etme alışkanlığı); “Asana” bedeni kontrol altında tutmaya yönelik yoga oturuların; “Pranayama”, zihni dinginliğe erişirmek için yapılan birtakım egzersizleri (nefes kontrolü); “Pratyahara”, dış dünyanın olumlu olumsuz tüm etkilerinden soyutlanma; “Dharana” zihnin tek bir noktaya odaklanması (konsantrasyon); “Dhyana”, zihnin uzun süre belli bir konuya konsantre olması (meditasyon); “Samadhi”, obje-süje farkının ortadan kalktığı trans hali. Yoga öğrencileri kendi eğilimlerine uygun olan yoga türünü seçme noktasında guru (hoca) tarafından yönlendirilmektedir (Yitik, 2013, s. 558-559).

Hindû düşünürler, insan türü kadar yoga çeşidi olduğunu ileri sürmektedirler. Bunlar arasında en öne çıkanları Shaja Yoga, Karma Yoga, Jnana Yoga, Bhakti Yoga, Raja Yoga, Kundalini Yoga, Hatha Yoga, Mantra Yoga şeklinde sıralamak mümkündür (Uğurlu, 2011, s. 27; Yitik, 2013, s. 559).

d. Reiki

Yeni Dini Hareketler’de inanç ve sağlık arasında bir bağ kuran bazı oluşumlar bulunmaktadır. Bu oluşumlar içerisinde iyileşme ve arınmaya yönelik birtakım ritüeller bulunmaktadır. Genel itibariyle gruba üye olanların bu gruplardaki temel öncelikleri, zihinsel ve fiziksel sağlığa kavuşabilmektir (Bird, 1978, s. 178). İşte Reiki de bu şifacı gruplardan biridir.

Reiki, bireye bedensel, ruhsal ve zihinsel açıdan şifa vermek için el marifetiyle enerji aktarımına dayanan bir teknik olarak karşımıza çıkmaktadır. Kelime köken itibariyle Rei “*evrensel, her yerde var olan can, ruh*” ve Ki “*enerji, yaşam enerjisi, güç*” anlamlarının birleşimiyle meydana gelen Japonca bir terimdir. Kelimenin genel kullanımı; “*Evrensel Yaşam Enerjisi*” veya “*Her Yerde Var Olan Ruhsal Yaşam Enerjisi*” şeklindedir (Yasdıman, 2020, s. 427).

Reiki’nin kurucusu olan Mikao Usui, 1865’te Japonya’da doğmuştur. Ailesi Mahayana Budizminin Tendai ekolüne bağlı bir aileden gelen Mikao Usui, çocuk yaşta manastıra gönderilerek Budist felsefesi ve ruhsal gelişime dair eğitim almıştır. 1900’lü yıllarda ağır bir hastalığa yakalanan Usui, kendi geliştirdiği bazı özel yöntemler sayesinde bu hastalıktan kurtulmayı başarmıştır. Doğu-Batı şifa tekniklerini birleştirerek keşfettiği bu yöntemi çevresindekilere yayma merakı ve aydınlanmış ruhlarla görüştüğü iddiası onun manastırdan kovulmasına sebep olmuştur. Fakat buna rağmen şifa teknikleri üzerine çalışmalarını sürdürmüştür (The Life of Mikao Usui, 2023). Bazı araştırmacılar Usui’nin bu öğretiyi, Hıristiyanlık ile Budizm öğretilerini harmanlayarak elde ettiğini ve insan vücudunda bulunan enerji merkezlerinin varlığına inandırmak istediğini ve bu enerjileri harekete geçirebilmek için Hint öğretisinde yer alan yoga egzersizlerinden faydalandığını ileri sürmektedirler (Yitik, 2018, s. 247).

Çin’e, Amerika’ya ve Avrupa’ya ziyaretlerde bulunan ve sesini dünyaya duyurma fırsatı bulmuş olan Usui eğitimlerinde beş temel prensibi aşılamayla gaye edinmiştir. Bu prensipler; “*öfkelenmemek, kaygıyı engellemek, sahip olduklarıyla yetinip şükretmek, çalışmak ve insanlara karşı nazik olmak*” şeklindedir. Usui bu prensipleri, pek çok hastalığın spiritüel ilacı ve mutluluğu elde etmedeki anahtar olarak görmektedir (Yasdıman, 2020, s. 429).

Şifacılığa uyumlanan kişinin enerji kanalları açılır, potansiyel gücü ortaya çıkar. Uyumlanan kişi evrensel şifa enerjisi için araç olur. Enerji ile irtibata geçmek, elleri

kendinin ve bir başkasının başının üzerine koymakla mümkün olur. Bu sayede enerji akışı başlamış olur. Eller belirli pozisyonlarla vücut üzerine değdiği takdirde Reiki gerçekleşir. Enerji; kıyafet, metal vs. maddelerden geçmektedir (Brigitte ve Günther, 2013, s. 85).

Reiki uygulamasının; zihni bir noktaya odaklamak suretiyle problemleri çözmeye olanağı sağladığı, depresyona, korku ve kaygıya iyi geldiği, kronik rahatsızlıkların iyileşmesini sağladığı, olumsuz davranış biçimlerini iyileştirdiği, düşüncede berraklık meydana getirdiği, sezgisel farkındalığı sağladığı, bireye olduğundan daha güçlü bir bedene kavuşma olanağı tanıdığı savunulmaktadır (Omay, 2003, s. 62).

Reiki’de dört aşama bulunmaktadır; “1) Giriş, Derin Bilgi 2) Kanalların Açılması ve Kişinin Reiki ile Tanışması, 3) Üstatlık Öncesi Dönem, 4) Üstatlık Derecesi”dir. Bu uygulama başkalarına yapıldığı gibi kişinin kendine de yapabildiği farklı uygulama alanlarına sahiptir. Bunun yanı sıra hayvanlar ve bitkiler üzerinde de uygulanabilmektedir (Yasdıman, 2020, s. 430).

Her ne kadar Reiki taraftarları bu oluşumun dinî bir oluşum, tarikat ya da cemaat olmadığı yönünde ısrarcı bir tutum sergilese de herkesin Tanrı’nın insana armağan ettiği evrensel yaşam enerjisini (Reiki) uygulamaya muktedir olduğuna, bu tekniğin bir arınma biçimi olduğuna olan inançları ve Usui’nin Budizm inancıyla olan bağı, bu pratiklerin Uzakdoğu ibadet biçimlerini andırması, duayı çağrıştıran sembolleri, master-mürit ilişkileri vs. hususlar alternatif tıp ve şifa teknikleri olarak sunulan Reiki’nin dinsel bir boyutu olduğu tartışmalarını meydana getirmektedir. Dolayısıyla tüm bunlar ışığında değerlendirilecek olursa Reiki’yi bir din olarak tanımlamak mümkündür (Yitik, 2018, s. 246).

Dünya genelinde kendini tanıtmaya şansını elde etmiş olan Reiki, ülkemizde daha çok İstanbul ve Ankara’da yayılma imkanı bulmuş olup ekonomik anlamda refah düzeyi yüksek veya Türkiye standardının üzerinde olan ve eğitilmiş bireylerce savunulan bir hareket olmuştur (Yitik, 2018, s. 245).

e. Telepati (ESP)

Parapsikoloji Biliminin araştırma sahasında bulunan “*Telepati*”, en bilinen anlamıyla “zihinden zihne iletişim kurma”ya verilen addır (Myers ve Dewall, 2015, s. 272). Eski Yunanca “*Telos (uzak)*” ve “*Pathos (his, duygu)*” sözcüklerinin bir araya getirilmesi sonucu oluşan ve “*duyu organlarına ihtiyaç duymaksızın algılama*” anlamında

kullanılan bir terimdir (Telepati, 2023). Günümüzde “*zihin okuma*”, “*zihinsel haberleşme*” sözcükleriyle de kullanılan telepati, ilk olarak 1882 yılında Henry Meyers tarafından kullanılmıştır. 21. yüzyıla gelindiğinde ise Joseph B. Rhine konuyu, “*Extra Sensory Perception – ESP (Duyular Dışı Algılama)*” şeklinde yeniden isimlendirme yoluna gitmiştir (Albasan, 2012, s. 46).

Telepati ile kurulan zihinsel iletişimde “*alıcı*” ve “*verici*” olmak üzere iki yön bulunmaktadır. Alıcı, düşüncenin nakledildiği kişi; verici ise düşüncüyü aktaran kişidir. Alıcı-verici arasındaki iletişimde sembol, görüntü, fikir ve duygu aktarımı söz konusudur (Çiloğlu, 2018). Bu iletişim istek dahilinde ve spontane olmak üzere iki şekilde meydana gelmektedir. Spontane gelişen telepatik iletişim ise şu üç durumda ortaya çıkabilmektedir;

- 1) Vericinin ölüm, hastalık, ağır travma ve stres altında oluşu
- 2) Alıcının duygusal yatkınlığının yüksek bir seviyede olması
- 3) Alıcı-verici arasındaki bağın yakınlık ve duygusallık içermesi (Seçkin, 2010, s. 159-160).

Parapsikologlarca duyu dışı algı olarak değerlendirilen telepati, altıncı ya da yedinci duyunun bir çeşidi olarak görülebilmektedir. Zihnin beyinle mukayyed olduğunu savunan materyalist düşünceye göre telepati olgusu muhaldir. Dolayısıyla bu tür psişik fenomenleri de bir çeşit yanılsama olarak değerlendirmektedirler (Sheldrake, 2004, s. 39). Yine de pek çok insan tarafından telepati ya da buna benzer bir psişik deneyim yaşandığı iddia edilmektedir. Bu bireyler telefon çaldığında arayanı tahmin edebilme, birinin aklından geçenleri fark edebilme vs. örnekleri, telepati yeteneğinin bir sonucu olarak kabul etmektedirler (Ergun, 2009, s. 131-132).

Amerika’da yapılan bir araştırmaya göre insanların %58’i telepatiyi deneyimlediğini iddia etmişlerdir. 1990 yılında yapılan bir başka araştırmada insanların %75’i psişik bir tecrübe yaşadığını ileri sürmüş, %25’i ise telepatiyi deneyimlediğini belirtmiştir. Buna benzer pek çok araştırma, birçok insanın telepati ve diğer psişik deneyimleri yaşadığını iddia ettiklerini ortaya koymuştur (Sheldrake, 2004, s. 39-40).

f. Aile Dizimi

New age inanışlara sahip bireylerin bu inanç ve pratikleri uygulamalarındaki temel güdü, dinsel veya manevî kökenli olup şifa ve ruhsal arınma beklentisidir. Bu inanç ve pratikler fal, büyü vb. geleneksel faktörlerin yanı sıra modern formlarda yeniden

kendini gösteren yoga, meditasyon, aile dizimi gibi kadim ritüellerle gerçekleşmektedir. (Develi, 2019, s. 102). Yeniçağ pratiklerinden biri olan Aile Dizimi 20. yüzyılda, Alman psikoterapist olan Bert Hellinger tarafından ortaya çıkmıştır. Terimi ilk olarak Adler kullanmıştır ve bu sistem, aile içerisindeki her bireyin görev tanımına yönelik bir yapıyı kapsamaktadır (Duman, 2020, s. 116; Memorial Sağlık, 2023).

Adler, aile mefhumunu ebeveyn, çocuklar ve geniş aile fertleri olarak tanımlamaktadır. Aile Dizimi Terapisi de aile üyelerinin birbirlerine kuşaklar boyunca bağlı olduğu anlayışını taşımaktadır. Bu anlayışa göre Aile Dizimi, bireyi içine doğduğu aile yapısı içerisinde şekillendiren bir sistemden meydana gelmektedir. Şamanik inanca dayalı bu anlayışa göre aile sisteminde yer alan bir birey, kader yönünden bir diğer aile üyesine bağlıdır. Aynı zamanda bir terapi tekniği olan Aile Dizimi, gerçekleşmiş olaylar ve bu olayların sonuçlarıyla bağlantısını incelemekte ve bireylerin aile geçmişinden etkilendiği düşüncesine dayanmaktadır. Aile dizimi sistemi, bireylerin aile kökeninde yer alan sorunları anlamaları ve bunların çözümüne yardımcı olduğu ön kabulüyle hareket etmektedir. Ailedeki kuşaklar boyu dinamiklere odaklanan ve kalımsal davranış örüntülerinin ilişkileri, sağlığı ve kariyeri etkileyebileceğiyle ilgili bireylerde farkındalık oluşturmaktadır (Duman, 2020, s. 116; Memorial Sağlık, 2023).

Aile Dizimi Terapileri yaklaşık on-on beş kişilik bir grupla gerçekleştirilir. Dizimde üç rol bulunmaktadır; dizimi yapılan kişiler, dizimi yapan temsilciler ve izleyici grup. Dizimde yer alan her birey bu rollerden eşit şekilde faydalanmaktadır (Alternatif Terapi, 2013).

g. Hipnoterapi

İnsalık tarihi kadar eski olan hipnoz bilimsel bir kimlik edinmeden önce hastalıkların tedavisinde kullanılmak amacıyla şifacılar, büyücü hekimler ve rahipler tarafından uygulanmıştır. Bu uygulama, MÖ. 5000 yıllarında Mısır ve Yunanlılar tarafından kullanılmış olup onu ilk belgeleyen kişinin İbn Sina olduğu kabul edilmektedir (Aydın, 2019, s. 33; Kızılgöçer, 2017, s. 281). Hipnoz ve hipnoterapi, bilimsel bir tedavi yöntemi olarak ise ilk kez 18. yüzyılın sonlarında Franz Anton Mesmer tarafından kullanılmıştır (Fromm ve Brown, 2015, s. 3).

Hipnozun tanımlanmasına yönelik pek çok görüş bulunmaktadır. Nitekim 18. Yüzyılda yaşamış olan Portekizli bilim adamı Abbe Faria hipnozu, bilincin tam

anlamıyla kapanmadığı anlamına gelen “*manyetik uyku/bilinçli uyku*” olarak tanımlamaktadır (Direk, 2023). Brown ve Fromm’a göre ise hipnoz, bireylerin bazı özelliklerinin ön plana çıkarıldığı ve diğer yetilerininse arka planda kaldığı özel bir bilinç halidir (Fromm ve Brown, 2015, s. 3). Kızılgeçit, hipnozu “*bir araştırmacının, klinik tedavi uzmanının veya hipnoterapistin bir kişiye duyum, algı, düşünce, his ve davranışlarında değişiklik yapacağını telkin etmesi*” şeklinde tanımlamaktadır (Kızılgeçit, 2017, s. 281). Türk Dil Kurumuna göre ise hipnoz; “*söz, bakış ve telkin yoluyla sağlanan bir tür uyku halidir*” (Türk Dil kurumu, 2022). Tüm bu tanımlamaların yanı sıra hipnozla ilgili değerlendirmeler hipnoz araştırmacıları tarafından iki ana kategoride ele alınmıştır. Bu görüşlerden ilki, hipnoz sayesinde insan beyninin karanlık yönüne ışık tutulabileceğini ve hipnoz etkisi altındaki bireylerin farklı bir bilinç durumuna geçtiklerini savunurken diğer bir görüş de hipnozun ezoterik bir fenomen olmadığı ve bireylerin hipnozun etkisiyle yaptıkları tuhaf eylemlerin basit psikolojik nedenlerle ortaya konulabileceğini ileri sürmüşlerdir. Fakat hipnoterapistler bu iki görüş arasında bir tutum sergilemektedirler (Burger, 2021, s. 137-138).

Hipnoz, çeşitli tedavi yöntemleriyle birlikte kullanılabilen bir terapidir. Psikanalitik yaklaşımlarla birleştirildiğinde “*dinamik hipnoanaliz*” olarak adlandırılırken, diğer terapi yöntemleriyle birlikte kullanıldığında “*hipnoterapi*” adını almaktadır (Fromm ve Brown, 2015, s. 3). Hipnoterapi araştırmaları, terapi ortamlarında hipnozun etkili bir araç olduğunu göstermektedir. Hipnoza yüksek hassasiyeti olan hastalar, psikosomatik problemler için yapılan telkinlere daha olumlu yanıt vermektedirler. Hipnoz, ağrıyı hafifletme, astım krizlerini azaltma gibi alanlarda başarıyla kullanılmıştır. Ancak, sigara içmek, aşırı alkol tüketimi gibi otokontrol sorunlarının çözümünde tam anlamıyla etkili olamamıştır (Plotnik, 2020, s. 173).

Hipnoterapi, transa girme, telkin alma ve transtan çıkma adımlarından oluşmaktadır. Tedavinin en zor kısmı transa geçiş aşamasıdır. Transa geçildikten sonra, hipnoterapist bilinçaltına telkinler verir. Tedavinin amacı, bilinçaltını etkileyerek problemleri çözmektir. Terapi sonrası, kişiler genellikle daha huzurlu hissederler. Ancak herkes için uygun olmayabilir ve başarı kişinin isteğine ve zihinsel yapısına bağlıdır. Tedavi sırasında, hasta ile özdeşleştirilmiş telkinler önemlidir ve terapiye olan güven, hipnoza geçişin belirleyicisidir. Hipnoterapi, çeşitli problemlerin tedavisinde kullanılır ve seanslar genellikle 60 dakika sürer. Herkes hipnoza geçebilir ancak geçiş süresi kişiden

kişiyeye değişir. Hipnoterapi sırasında, orta düzeyde bir trans hali yeterlidir (Hipnoterapi Süreci, 2018).

h. Astroloji

İnsanoğlu, tarih boyunca ontolojik varlığını sorgulamış ve içerisinde yaşadığı doğayı anlamlandırma çabasına girmiştir. Yeryüzünde karşılaştıkları olayları farklı inanç ve değerler çerçevesinde ele almışlardır. Bu arayışların bir parçası da gökyüzü olmuştur. Geçmişten bugüne, astroloji ve astronomi, gökyüzü ile yeryüzü arasında bir köprü kurarak insanların dünyada yaşanan olayları açıklamasına yardımcı olmuştur. Gökyüzü hareketlerinin Tanrısal bir güç vasıtasıyla düzenlendiğine olan inanç, gökyüzü olaylarına dair dinî, bilimsel ve ezoterik pek çok bilgiyi de bünyesinde barındırmıştır. Güneş ve Ay'ın döngüsel hareketleri, gezegen ve yıldızların konumlarının nedenselliği araştırılmıştır. Yeryüzünde gerçekleşen olaylarla gökyüzünde bulunan yıldız ve gezegenlerin hareketleri ilişkilendirilmiş ve aralarında mistik bir bağ olduğuna inanılmıştır. Avın bereketli olup olmayacağından gelecek yılın nasıl geçeceğine dair sorulara yanıtlar aranmış ve zamanla güneş tutulmaları, yıldız ve gezegenlerin hareketleri yorumlanarak gelecek hakkında tahminler yapılmıştır (Pınarbaşı, 2020, s. 140).

Astroloji kelimesinin etimolojisine bakılacak olursa bu terim Grekçe “*astron (yıldız)*” ve “*logos (söz/hitabet)*” sözcüklerinin birleşiminden türetilmiştir. Astroloji ilmi, yıldızlar ve gezegenlerin hareketleriyle gelecek zamana yönelik öngörülerde bulunma iddiasını taşımaktadır. Bunun yanı sıra astrolojiye olan inanç, yıldızların oluşturduğu burçların kişiler üzerindeki etkisini de ihtiva etmektedir. Hatta bazı yazarlar, kişilik ve davranış değişikliklerini bile burçlara atfetmektedirler. İnsanlık tarihi kadar eski olan astrolojinin, günümüzde dahi günlük yaşama etki ettiği gözlemlenmektedir (Aydın, 2015, s. 89).

Astroloji, gök cisimlerinin, güneşin ve ayın doğum anındaki ve doğum yerindeki konumunu kullanarak kişinin karakteri, yaşamı ve geleceğiyle ilgili tahminde bulunma yöntemidir. İnsan ve evren arasında mistik bir bağ olduğuyönündeki okült inanca dayanmaktadır. Buna göre kişi doğduğuyganda gök cisimlerinin desenlerinin bir yansımasıdır ve gezegenler insanların iç benliğini yansıtmaktadır. Astrologlar, takımyıldızlarını yorumlayarak belirli bir kişinin geleceğini yorumlamaya çalışmaktadır. New Age için Astroloji, sadece bir kehanet aracı değil, aynı zamanda

“*kendini tanımanın*” bir aracı olarak da görülmektedir. Modern Astroloji, geleceğe dair yorumları genellikle “*gelecek trendler*” olarak adlandırmakla birlikte insanlara seçim yapmalarında yardımcı olmayı vaad etmektedir. Bazı insanlar astrolojinin bazı zamanlarda çok doğru tahminlerde bulunduğuna ve bu nedenle haritanın ruhsal ve mistik evrensel yasalara dayandığına inanmaktadır. Ancak, tüm tahminlerin %100 doğru olmadığı gerçeği, astrolojinin mutlak doğruluğa sahip olmadığını göstermektedir (Kreitz, 2015, s. 78-79).

New Age akımı, bilimin odak noktasına yerleşmiş tıbbi kendi alanına entegre etmeye çalışırken, astroloji gibi bilim dışı bir disiplini bilimsel olarak meşrulaştırma gayretine girmektedir. Yeni Çağ takipçilerine göre astroloji, kutsal ve ruhani ile hiçbir bağlantısı olmayan, gezegenler arasındaki etkileşimi, bu etkileşimin gözlemlenebilir olması ve matematiksel hesaplamalar yoluyla öngörülebilir olması açısından bilimsel bir disiplindir (Mirza, 2014, s. 24).

Astroloji, insanların kendi güç ve etki alanlarının ötesindeki olayları yönlendirebilecekleri bir arayıştır. Tarih boyunca ilgi gören ve varlığını sürdüren astroloji, toplumların bireylerine yönelik bir bakış sunar. İnsanların inanç sistemleri, düşünce yapıları, alışkanlıkları ve tercihleriyle ilişkilendirilen bu pratik, değişen koşullar ve endüstrileşmeyle birlikte diğer folklorik gelenekler gibi ticari bir boyut kazanmış ve popüler kültürün bir parçası haline gelmiştir. Günümüzde ise astroloji giderek daha fazla ilgi gören ve önemli bir pazar haline gelen bir alandır. İnsanlar hem maddi hem de manevi olarak bu alana yatırım yapmaktadır. Astroloji konusunda birçok yayın bulunmakta, çeşitli programlar hazırlanmakta ve internet siteleri açılmaktadır. Böylece, astroloji popüler kültür içinde bir tüketim nesnesine dönüşmektedir. Astrolog unvanı taşıyan ve bu alanda uzman olduklarını iddia eden kişiler, bireylere özel doğum haritaları ve gelecek tahminleri sunmak üzere ücret karşılığında danışmanlık hizmetleri vermektedirler (Aydın, 2015, s. 69-70).

i. Falcılık

Fal sözcüğü Arapça’da “*uğur ve uğurlu şeyleri gösteren simge*” manasında “*fâl (fel)*” terimi ile ifade edilmektedir. Fal sözcüğü eski Türklerde “*ırk*” kelimesiyle kullanılırken Batı dillerinde “*gelecekte haber verme (kehanet)*” anlamına gelen Grekçe “*manteia*”, İngilizce “*mancy*” ve Fransızca “*mancie*” olarak kullanılmaktadır (Aydın, 2012, s. 38; Aydın, 1995, s. 138). Zaman içerisinde anlam genişlemesine

uğrayan fal, “Geleceği öğrenmek, şans ve kısmeti anlamak amacıyla oyun kâğıdı, kahve telvesi, el ayası vb.ne bakarak anlam çıkarma, bakı.” manalarına gelmektedir (Türk Dil kurumu, 2022).

İnsanlık, bilinmeyene ve geleceğe dair keşifler yapma, kendi kaderini anlama ve kontrol etme çabasıyla tarih boyunca meşgul olmuştur. Bu arayış, merak ve keşif duygularının yanı sıra, insanın doğasında yer alan her olaya anlam yükleme eğiliminden kaynaklanmaktadır. İnsanın bilinmeyeni anlamlandırma ve merakını giderme çabası zaman içerisinde bu işi meslek edinen kişileri peyda etmiştir (Güneş, 2013, s. 6). Toplumda büyük ilgi ve itibar gören bu kimseler (kâhinler, büyücüler, şifacılar ve falcılar), mistik sezgilere dayanarak ya da doğadaki işaretleri yorumlayarak bilinmeyeni anlama iddiasında bulunmuşlardır. Bu meslekler arasında farklılıklar olmasına rağmen, genellikle benzer terimlerle ifade edilmektedirler. Örneğin, batı dillerinde falcılık, kehanet ve bakıcılık “*divination*” kelimesiyle tanımlanmaktadır. Fakat bu sözcükler arasında bazı nüanslar bulunmaktadır. Nitekim fal, bazı alet ve araçlar vasıtasıyla birtakım yöntemlere başvurmak suretiyle geleceğe ve şimdiki zamana yönelik tahminlerde bulunmaktadır. Kehanet ve bakıcılık ise cinler vasıtasıyla ya da önsezi gibi yeteneklerle icra edilmektedir. Bu yönüyle falcı; kâhin ve bakıcıdan farklı bir anlam ihtiva etmektedir. Kâhinler (şamanlar), özel bilgilere erişmek için açlık ve çeşitli ritüellerle transa geçtiklerini iddia etmektedirler. Bakıcılar ise gözlem yeteneklerini kullanmak suretiyle ateş, su ve diğer unsurları yorumlamaktadırlar. Falcılar da benzer yöntemler kullanmakla birlikte belirli kural veya kısıtlamalara tâbî değillerdir. O yalnızca çeşitli yöntemler ve kılavuzlar kullanarak belirli işaretlerden yorumlar yapmakta ve bundan olumlu veya olumsuz sonuçlar çıkarmaktadır (Aydın, 1995, s. 138).

Falın tarihine bakıldığında onun Mezopotamya’da M.Ö. yaklaşık 4000 yıllarına kadar uzanan bir geçmişe sahip olduğu görülmektedir. Roma, Mısır, Çin ve çeşitli uygarlıkların geçmiş dönemlerine bakıldığında gerek dinî ve dünyevî konularda gerekse devlet işlerine yönelik kararların alınacağı durumlarda falcıların ve kahinlerin çeşitli yöntemler kullanarak tavsiyelerde bulunmaları istenmiştir. İslamiyet öncesi Türkler ve Araplar, hayvan kemikleri, bitkiler ve diğer nesnelere kullanarak fal bakma geleneğini sürdürmüşlerdir. Fal, sorunların çözümünde önemli bir rol oynamış ve savaş öncesi, ticarete ve evlilik kararlarında sıkça başvurulan bir uygulama haline

gelmiştir. Bunun yanı sıra su ve ayna gibi araçlar kullanan kâhinler, kayıp kişilerin bulunmasında da rol oynamışlardır (Aydın, 2012, s. 35-39; Aydın, 1995, s. 135-136). Zaman içinde farklı şekillerde ve farklı toplumlarda uygulanan fal geleneği, yaşadığı toplumun kültürel yapısına göre çeşitli şekillerde varlığını sürdürmüştür. (Sümbüllü, 2010, s. 56). Nitekim bakla falı, iskambil falı, yüz falı, kahve falı, su falı, tarot falı, el falı, sayı falı, kuş falı ve daha pek çok fal türleri bulunmaktadır. Bunlardan günümüzde sıkça kullanılan kahve ve tarot fallarını kısaca ele alalım;

Kahve falı, fincandaki kahve telvesinin şekillerine bakılarak gelecekle ilgili yorumların yapıldığı bir uygulamadır. Günümüzde Akdeniz ülkeleri ve Orta Doğu'da yaygın olarak kullanılmaktadır. Bu fal türü, ev toplantılarından kafelerdeki fal baktırma ortamlarına kadar çeşitli yerlerde uygulanır. Fincandaki şekillerin yanı sıra, tabakta kalan kahve telvesi de yorumlanmaktadır. Örneğin, kuş şekli haber alacağına, yüzük şekli ise evleneceğine işaret edebilmektedir.

Tarot falı, dünya genelinde ve ülkemizde popüler olan bir fal çeşididir. Tarot kartları, 18. yüzyıldan sonra fal aracı olarak kullanılmıştır. En yaygın olarak kullanılan desteleri 78 karttan oluşmaktadır ve kartlardaki şekillerden birinin kendine has bir anlamı vardır. Tarot ile ilgilenenler, kartlara farklı manalar yüklemektedirler; bazılarına göre bu kartlar sadece bir fal aracıdır, bazılarına göre ise ruhsal bir rehberdir (Güneş, 2013, s. 33-36).

Günümüzde ise fal, internet gibi elektronik ortamlarda hızlıca erişilebilen ve yaygınlaşan bir pratik haline gelmiştir. Standart formlara dayalı olarak popülerleşerek pazarlanan bir ürün olarak sunulmaktadır. Sosyal etkileşim için tercih edilen bir aktivite haline gelmiş ve eğlence amaçlı kullanılmaktadır. Bu durum, fal ve falcılığın bir endüstri haline geldiğini göstermektedir (Halcı, 2018, s. 154).

1. Büyücülük

Büyü kelimesi sözlükte “*İnsan ve tabiatla ilgili olarak, birtakım gizli güçlerle insan geleceği üzerinde etkiler yapma, yönlendirmede bulunma gibi işlem ve davranışlara verilen ad, sihir, efsun.*” şeklinde geçmektedir (Türk Dil kurumu, 2022). Türklerde kadim bir geleneğe sahip olan büyü kavramı, eski Türkçe’de “*bügi, bügü*” olarak ifade edilmektedir. Önceleri her ne kadar sihirbaz ve dinî lider anlamında kullanılsa da zamanla “*bilge*” sözcüğü ile aynı manada kullanılmaya başlanmıştır (Aydın, 2012, s. 9; Kâşgarlı Mahmud, 1985, s. 428). Fransızca ve Almanca’da “*magie*”, İngilizce’de

ise “*magi-magic*” olarak ifade edilen büyü kelimesi, kökeni itibariyle Yunanca “*magos*” sözcüğünden türetilmiştir (Tanyu, 1992, s. 501).

Terimsel anlamıyla ifade etmek gerekirse büyü, doğaüstü güçlerle etkileşime girerek veya doğada gizli güçlere sahip olduklarına inanılan bazı nesnelere kullanarak zararlı, faydalı veya korumaya yönelik sonuçlar elde etmek amacıyla gerçekleştirilen eylemlerdir. Bu eylemlerin kutsal bir bağlantısı olmayıp, ahlaki bir amacı da yoktur. Büyü yapmaktaki temel gaye genellikle kişisel çıkar sağlamaktır (Tanyu, 1992, s. 501). Büyü üzerine psikolojik bir inceleme yapan Lehmann’a göre büyü, “*halk inançlarının uygulanması*”dır. Yani “*dinsel veya bilimsel olmayan inançlar*”ın uygulanmasını ifade etmektedir. Lehmann, ruhsal deneyimleri temel alarak ve deneysel psikoloji yöntemlerini kullanarak yaptığı çalışmasında büyüü umut fenomenlerine bağlı yanılsamalar, önyargılar ve algı hataları olarak tanımlamıştır (Mauss, 1971, s. 47). Bunun yanı sıra büyü insan doğasında bulunan bir zenginlik olarak görülmektedir. Bu anlayış New Age felsefesinde insanın her şeyi başarabilmeye muktedir olması ve Tanrısal güce ulaşabileceği düşüncesiyle uyumludur (Uysal, 2015, s. 33).

Tarih öncesi dönemden beri var olan büyü Paleolitik dönemde dahi örnekleri olan bir pratiktir. Nitekim o döneme ait mağara duvarlarında büyüsel anlayışla çizilmiş resimler yer almaktadır. Eski Mezopotamya ve Mısır döneminden de günümüze, tılsımlı sözler ve büyü formülleri içeren çok sayıda metin ulaşmıştır. Yunan ve Mısır kaynaklarında hayvanlar ve insanlarla ilgili büyü formülleri ve törenler bulunmaktadır. Yine o dönemde büyü ritüellerini rahipler yönetmekteydiler. Büyüye olan inançla Asurlular ve Babilliler kötü ruhlardan korunmak için muskalar kullanmışlardır. Eski Mısırlılar, büyü yoluyla hayatı, ölümü ve tabiat güçlerini etkileyebilecekleri inancını taşımışlardır (Tanyu, 1992, s. 503).

Eski Çin’de, büyü Taoizmle ilişkilendirilmiştir. Konfüçyüsçülük büyüye karşı çıkarken, Taoist veya Budist rahipler eski büyücülerin işlerini sürdürmüştür. Büyü, insanı güçlendirmeyi ve ruhları kontrol etmeyi amaçlamıştır. Bu nedenle, büyü toplumu etkilemiş ve halk kültürü büyü temalarıyla dolmuştur. Bunun gibi eski Yunan, Roma, Japonya ve daha pek çok kültürde büyüsel inanışlar ve pratikler söz konusudur (Tanyu, 1992, s. 503)

Antik Yunan ve Roma'da Orta Doğu etkisiyle büyücülük yaygınlaşmıştır. Roma, katı kurallara sahip olmasına rağmen, M.Ö. 451'de bir yasa çıkararak büyücülük faaliyetlerini yasaklamıştır. Ancak, bu yasağa rağmen büyücülük soylular ve alt sınıflar arasında yayılmıştır. Yunan büyücülüğünde, büyü yapmak için cinler ve kötü ruhlar çağırma pratiği oldukça yaygınlaşmıştır. Roma'da ise, büyücülüğün ana odak noktası kehanet faaliyetleri olmuştur. Başlangıçta büyüye karşı çıkan Roma imparatorları, zamanla büyücülere başvurmuşlardır (Aydın, 2012, s. 13).

Eski Türklerde büyü, kehanet ve falcılık oldukça yaygındır. Din adamları olan Kamlar (Şaman), şifacılık ve büyücülük gibi faaliyetlerde bulunmuşlardır. Kamlar, mistik özelliklere sahip olarak kabul edilir ve kehanetlerde bulunur, büyü yapar, kötü ruhları uzaklaştırır ve hastalıkları tedavi ederdi. Orta Asya'daki Türk kavimlerinde çeşitli efsunlar yapılarak kötü ruhlardan korunulmaya çalışılırdı. Ayrıca, iklimi etkilemek için efsunlar kullanılır ve atları korumak için nazarlıklar ve muskalar kullanılırdı. Bunun yanı sıra büyü faaliyetleri, İslam'ın yasaklamasına rağmen Türkler arasında devam etmiştir (Tanyu, 1992, s. 503).

Büyüsel uygulamalar, din ve bilimin muhalefetine rağmen spiritüel uygulamalar ve gizem gibi belirgin şekillerde hâlâ toplumumuzda varlığını sürdürmektedir (Mauss, 1971, s. 47). Özellikle 1980'lerde Avrupa ve Amerika'da mezarların açılması, ceset ve kemik hırsızlıkları, ibadete kapalı alanlarda yapılan siyah mum ayinleri, kara kedi ve horoz kesimleri gibi uygulamaların artması bu durumu açıkça göstermektedir. Günümüzde falcılar ve medyumlar, televizyon programları ve kitaplar aracılığıyla büyücülük faaliyetlerini aktif bir şekilde sürdürmektedirler. Ayrıca, sihir ve büyü konuları, yerli ve yabancı filmlerde sıklıkla işlenerek geniş izleyici kitlelerine ulaşmaktadır (Aydın, 2012, s. 17).

2.4. İlgili Literatür

1960 sonrasında modern bilimin kişinin yaşamındaki hastalık, acı çekme ve ölüm duygularında yetersiz kalmasının yanı sıra maddî şeylerin mutluluk getirmemesi, hayatı anlamlandırma noktasındaki manevî arayışları beraberinde getirmiştir. Spiritüelliğin kesin bir tanımı yapılamasa da inanç, maneviyat ve din gibi kavramlarla ilişkilendirilmektedir. Fakat genel olarak spiritüellik, kişinin doğa ve Allah ile kurduğu ilişki olarak tanımlanmaktadır (Atak Meriç, 2022). Dinin ilk bileşeni olarak kabul edilen bu kavram din ile de sınırlandırılmayacak kadar geniş bir manayı ihtiva

etmektedir. Spiritüel inançlar bir din ile ilintili olabildiği gibi dinden bağımsız da olabilmektedir (Çetinkaya vd., 2007). Dolayısıyla yapılan çalışma kapsamında başta din ve dindarlık kavramları olmak üzere New Age akımlar, paranormal inançlar ve halk inançlarını da değerlendirmek gerekmektedir.

2.4.1. New Age Akımları Konu Alan Çalışmalar

Bilim ve teknoloji alanlarında pek çok gelişimin meydana geldiği 20. Yüzyılda din alanında da hızlı bir değişim söz konusu olmuştur. Bu sırada ortaya çıkmış olan bazı dini hareketler klasik dünya dinlerine karşı bir duruş sergilemektedir (Bıyık, 2003). Yeni çağ hareketleri olarak da nitelendirebileceğimiz bu akımların pek çok tanımı bulunmaktadır. Zira bir düşünce sistemi olarak ortaya çıkan bu dinî hareketlerle ilgili çalışma yapanlar, konuyu kendi sahalarından ele alıp değerlendirmişlerdir. Bunun bir neticesi olarak da tek bir tanım üzerinde mutabık kalınmamıştır (Aydın, 2008). Söz konusu olan bu dinî hareketler 1950’li yıllarda veya sonrasında ortaya çıkmış olup felsefi ve dinî açıdan yeni bir dünya görüşü sunmaktadır. Nitekim bu dini hareketler; aşkın varlığın bilgisi, hayatın anlamı ve kişinin yaşamda kendini konumlandırmasına yönelik pek çok konuya cevap verdiklerini ileri sürmüşlerdir (Bıyık, 2003).

Bu çalışmada dine alternatif oluşturan spiritüel inanışlar; hurafe/batıl inanışlar ve New Age şemsiyesinde Hinduizm, Budizm ve Şamanizm temelli yeni-pagan (Pınarbaşı, 2020) inanışlar olarak ele alınacaktır. İlgili literatüre bakıldığında New Age akımlar ve spiritüel inanışlara yönelik yapılan akademik çalışmaların, genel itibariyle yabancı literatürde yer aldığı görülmektedir. Konuyla ilgili yapılan akademik çalışmalar popüler literatürde 1960’lı yıllara tekabül ederken; Türkçe literatür, 1980’li yılların sonu ve 1990’lı yılların başında oluşmaya başlamıştır (Başkaya, 2006).

Başkaya (2006), “*New Age Hareketi: Modern Bir Dinsellik Biçiminin Sosyo-Kültürel Analizi*” adlı yüksek lisans çalışmasında New Age akımların kaynakları, bu akımlara katkıda bulunan dinî-felsefi ve psikolojik akımları ve New Age akımlarının genel özelliklerini, toplumsal ve bilişsel boyutlarını sosyo-kültürel açıdan analiz etmiştir. Aydın (2015), yaptığı doktora çalışmasında hayatın anlamı ve yeni çağ inanışlarını kavramsal olarak ele alıp insanın anlam arayışında yeni çağ inançlarının rolünü Türk-Müslümanlar üzerinden ele almıştır. Bunun yanı sıra Pınarbaşı (2020), “*Kültür Endüstrisi Bağlamında New Age Uygulamalarından - İnançlarından Astrolojinin Facebook Dolayımı İçerik Analizi*” adlı doktora çalışmasında astrolojinin Facebook

platformundaki yerini anlamaya yönelik çalışma sunmuştur. Aydın (2008), “*Dinsel Fundamentalizm ile Yeni Çağ İnançlarına Yönelik Tutumlar Arasındaki İlişkiler*” başlığıyla hazırladığı yüksek lisans çalışmasında dinsel fundamentalizm ve yeni çağ inanışları arasında ne gibi bir ilişki bulunduğuyula ilgili Türk Müslüman bireyler üzerinde bir çalışma yürütmüştür.

Doğan (2020), “*Türkiye’de New Age Hareketi: Şifacı Grupların Sosyo-Ekonomik ve Kültürel Tabanı Üzerine Sosyolojik Bir İnceleme*” başlıklı yüksek lisans tezinde İnternet ve sosyal medya platformlarında geleneksel ve alternatif bir sağlık metodu olarak sunulan enerji şifacılığının, temelde New Age söylemi olmasının yanı sıra Türk toplumu tarafından da bilinmediğini savunmuştur. Dolayısıyla bu çalışma, enerji şifacılığı uygulamalarıyla din arasında ne gibi bir bağ olduğu sorusuna da cevap niteliği taşımaktadır. Yine yeni çağ şifacılığıyla ilgili yeni çağ inanışlarının bireylerde nasıl oluştuğu, insanların inançlarının sağlık ve tedavi yöntemleri üzerindeki etkisini araştıran çalışmalar bulunmaktadır (Soylu, 2022; Çelik, 2021).

Bireylerin yeni çağ spiritüalizmine katılımı, New Age akımlarının öğretileri, bu akımlara katılanların temel motivasyonlarını, manevi tatmin düzeylerini, kendi anlam dünyasında ne şekilde içselleştirdiklerine yönelik çalışmalar yer almaktadır (Uysal, 2015; Mahsael, 2020; Gürbüz, 2020; Develi, 2019; Varlık, 2019; Acar, 2019; Ak, 2008; Öztürk, 2015). Örneğin Varlık (2019), “*Türkiye’de Din Dışı Spiritüel Akımlar Üzerine Bir Araştırma*” adlı yüksek lisans çalışmasında kurumsal din zayıfladıkça New Age şemsiyesi altında değerlendirilebilecek spiritüel inanışlara intisap edenlerin oranında anlamlı bir paralellik olduğunu savunmuş ve bu akımları dindışı spiritüel inanışlar olarak ele almıştır. Bunun yanı sıra bu akımlara katılanların temel motivasyonları, din ve dindarlara bakış açıları, bu akımların öğretisi ve pratikleri üzerine bir çalışma sunmuştur. Yine Öztürk’ün (2015) “*Türkiye’de Yeniçağ Ruhaniyeti ve Pratikleri: Evren Tasarımı, Birey ve Olumlama*” başlıklı yüksek lisans çalışması konuya örneklik teşkil etmektedir. Nitekim Öztürk çalışmasında, Yeni Çağ ruhaniliği üzerine bina edilmiş uygulamaların, müntesipleri tarafından ne şekilde anlamlandırıldığı, nasıl deneyimlendiği ve gündelik yaşantılarında bu uygulamalara nasıl yer verildiğini anlamaktan söz etmektedir.

New Age akımlarla ilgili tezlere bakıldığında genel itibariyle üç yaklaşım üzerinde durulduğu görülmektedir;

- 1) New Age oluşumların tarihi ve temel öğretileri üzerine yapılan genel çalışmalar (Uysal, 2015; Acar, 2019; Ak, 2008),
- 2) New Age oluşumların sağlık ve şifacılıkla ilişkisi üzerine yapılmış çalışmalar (Soylu, 2022; Çelik, 2021),
- 3) New Age akımlara intisap edenlerin bu akımlara ilişkin genel tutumları, motivasyonları ve tatmin düzeyleri üzerine yapılan sosyolojik ve psikolojik çalışmalar (Varlık, 2019; Öztürk, 2015; Gürbüz, 2020).

Yapılan çalışmanın konusuyla ilintili olan bu üçüncü yaklaşımdan bu çalışmayı ayıran temel fark, elinizdeki çalışmanın spesifik olarak New Age akımlar üzerine bir araştırma olmayıp toplumda hurafe, batıl, paranormal ya da halk inanışları olarak nitelendirilen diğer inanışları da kapsıyor olmasıdır. Halk inançları ve New Age akımları bir arada çalışmak suretiyle bu araştırmayla benzer bir çalışma sunan Develi (2019)'den bu çalışmanın ayrıldığı temel nokta ise konunun psikososyal açıdan ele alınacak olmasıdır.

2.4.2. Paranormal İnançları Konu Alan Çalışmalar

İlk insandan bu yana doğa hep merak konusu olmuştur. Doğa olayları ve ölüm korkusu insanda korkuyu meydana getirmiştir. Bu korku duygusunun üstesinden gelmek isteyen insan, totemleri oluşturmuş ve ağaçlara, ineklere ve daha pek çok sembole tapmıştır. Bunun bir sonucu olarak da insanoğlu, varoluşsal korkusunu din ve paranormal inançla gidermeye çalışmıştır (Ayhan ve Yarar, 2005). Çevresindeki uyarıcılarla etkileşim içerisinde olan birey, olaylar arasında bağlantılar kurar. Olaylara yönelik çıkarsamalar realiteye uygun olabildiği gibi yanlış yorumlamalar da söz konusu olabilmektedir. O nedenle denebilir ki neredeyse tüm paranormal inanışların kökeninde bu tür yanılgılar bulunmaktadır (Ayten ve Köse, 2009). Spiritüalizm şemsiyesi altında ele alınacak olan bu paranormal ya da halk inanışlarına yönelik yapılan akademik çalışmalar genel itibarıyla beş yaklaşım üzerinde temellendirilmiştir. Tarih öncesi dönemlerden bu yana insanoğlunun hastalıkların ve ölüm korkusunun üstesinden gelebilmek adına doğada bulunan bitki, maden, hayvan gibi araçları kullanması ya da din temelli birtakım yöntemler uygulamaları bilim çevrelerince araştırma konusu olmuştur (Çifçi, 2019). Dolayısıyla paranormal inanışlar ve halk hekimliği üzerine yapılmış çalışmalar mevcuttur (Çifçi, 2019; Tozlu, 2017; Zorluer, 2018). Bunun yanı sıra belirli bir yöre üzerinde yapılmış olan ve o yöredeki paranormal inanç uygulamaları, bayramlar ve törenleri kapsayan çalışmalar

bulunmaktadır (Samancı, 2008; Özkan, 2012; Kılıç, 2004; Tekin, 2019; Tozlu, 2017; Gürbüz, 2010; Zorluer, 2018; Çatık, 2013; Kılıç, 2010; Bilgin, 2000; Çetin, 2016; Göçer, 2014; Akyol, 2006; Öz, 1995; Aydın, 2012; Hamamcı, 2019; Kandemir, 2011; Köse, 2017; Apuhan, 2015; Murad, 2009; Şenesen, 2015) Bir diğer yaklaşım da halk inanışlarının dinler tarihi ve din fenomenolojisi açısından değerlendirilmesine yönelik kaleme alınan çalışmalardır (Başhan, 2010; Dünder, 2012; Erdem, 2008; İşçi, 2016; Yıldırım, 2010; Tire, 2012; Çetin, 2007; Gürbüz, 2010; Kılıç, 2010; Samancı, 2008). Bir diğer yaklaşım da paranormal inanışlarda belirli bir inancı derinlemesine ele alan çalışmalardır (Şirin, 2006; Sipahi, 2006; Güneş, 2013; Türk, 2017; Erdemci, 2010). Yapılan çalışmalardan bir diğeri de paranormal inanışların doğruluğu ve yanlışlığı tartışılmaksızın, bu inanışların karakteristik özelliklerinin analizi, inancın yer aldığı toplumu ne şekilde ve ne yönüyle etkilediği, bireylerin bu inançlara yönelmedeki motivasyonları üzerine yapılan çalışmalardır (Kandemir, 2011; Develi, 2019; Aydın, 2012; Kyendyebai, 2016; Doğan, 2006; Koruk, 2017).

2.4.3. Kişilik Yapılarını Konu Alan Çalışmalar

Gaukhar Kyendyebai, “*Üniversite Öğrencilerinde Batıl ve Paranormal İnanç Algısı Üzerine Bir Çalışma: Çanakkale Örneği*” isimli yüksek lisans çalışmasında bireylerin sahip oldukları paranormal inanışların onların yaşantılarına psiko-sosyal açıdan etkilerini ele almaktadır. Kişilik özellikleri ile paranormal inanışlar arasındaki ilişkiyi inceleyen Kyendyebai, çalışmasını belirli yaş aralığı ve Çanakkale bölgesi ile sınırlamıştır. Benzer şekilde Turan da “*Kişilik Özellikleri ve Dinsel Yönelimler Üzerine Bir Araştırma*” isimli doktora tezinde bireylerin kişilik özellikleri ve dindarlık düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırma İstanbul’da görev yapan öğretmenlerle sınırlandırılmıştır. Dolayısıyla kişilik yapıları ile ilgili yapılan çalışmalar genel anlamda sınırlı bir örneklem üzerinde yapılmış olup New Age inanışları ve halk inanışlarını birlikte içine alan bir çalışmaya rastlanamamıştır.

Konuyla ilgili yapılan çalışmalar değerlendirildiğinde halk inançları ya da paranormal inançlara yönelik yapılan çalışmalar, içerisinde bulunduğu toplumun kendi dinamiğinden doğan inançlar üzerine yoğunlaşmış olup Doğu ve Batı mistisizmini bir arada alıp bu spiritüel inançların bireylerin kişilik yapıları üzerindeki etkisini araştıran kapsamlı bir çalışmaya rastlanılamamış olunması elinizdeki bu çalışmanın yapılmasına zemin hazırlamıştır.

Genel itibariyle literatüre bakıldığında; Develi (2019) sosyo-kültürel açıdan ele aldığı çalışmada batıl inançlar ve New Age akımları genel hatlarıyla ele almıştır. Bu çalışmada da spiritüel inanışlar derinlemesine incelenmek suretiyle psiko-sosyal açıdan ele alınacaktır. Bunun yanı sıra Varlık (2019) çalışmada din dışı spiritüel inanışları ele almış olup toplumda yaygın olan batıl inanışları (hurafe) çalışmasının kapsamına almamıştır. Yine Doğan (2006) psiko-sosyal açıdan değerlendirdiği yüksek lisans tezinde yalnızca batıl inanışlara yönelik bir çalışma sunmuş olup New Age akımları kapsamın dışında tutmuştur. Dolayısıyla bu çalışmada bahsi geçen konular kapsamlı olarak ele alınacaktır. Benzer bir şekilde Kyendyebai (2016), yaptığı yüksek lisans çalışmasında kişilik özellikleri ve bireylerin paranormal inanışlarını konu edinse de Türkiye’de yayılım gösteren Yeni Çağ inanışlarını çalışmasının kapsamına dahil etmemiştir. Turan (2009) da doktora çalışmasında bireylerin kişilik yapıları ve dindarlık düzeyleri üzerine yaptığı çalışmada spiritüel yönelimleri ele almamıştır. Dolayısıyla bireylerin kişilik özellikleri ile spiritüel yönelimlerini bir arada araştıran kapsamlı bir çalışmaya rastlanmaması, literatürdeki bu boşluğu doldurmaya yönelik bir çalışmanın ortaya çıkarılmasına zemin hazırlamıştır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YÖNTEM

Bu bölümde araştırma yöntemi ele alınmaktadır. Araştırmanın modeli, araştırma evreni, araştırma örnekleme, veri toplama araçları, araştırmada kullanılan ölçek ve veri çözümleme teknikleri ve verilerin analiziyle ilgili ayrıntılı bilgiler bu bölümde yer alacaktır.

3.1. Araştırmanın Modeli

“*Spiritüel İnançlar ve Kişilik Arasındaki İlişkinin İncelenmesini*” ele alan bu araştırma, nicel araştırma modellerinden ilişkisel tarama yöntemi esas alınarak yapılmıştır. Tarama modeli, geçmişteki veya mevcut bir durumu olduğu gibi tanımlamayı hedefleyen bir araştırma yaklaşımıdır. Araştırma kapsamındaki olay, kişi veya nesne, kendi koşulları içerisinde olduğu haliyle dikkatli ve eksiksiz biçimde incelenmeye çalışılır. Tarama modeli kullanılan araştırmalarda, birden fazla özelliğe dair veriler toplanarak bu özellikler arasındaki ilişkiler incelenebilir. İlişkisel tarama modelleri, iki veya daha fazla değişken arasındaki ortak değişimin varlığını ve/veya bu değişimin düzeyini tespit etmeyi amaçlayan bir araştırma yaklaşımıdır (Kuzu, 2013, s. 26). Bu çalışma, dindar bireylerin kişilik tipleri ile spiritüel akımlara/inançlara katılım düzeyleri arasında anlamlı bir ilişkinin var olup olmadığı, uygulanan ölçeklerle belirlenmeye çalışılmıştır.

3.2. Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini Türkiye’de köy, kasaba, şehir, metropol gibi yerleşim yerlerinde ikamet eden 18 yaş üstü spiritüel inanışlara sahip bireyler oluşturmaktadır. Araştırma grubu; evrenin büyüklüğü, erişim zorluğu ve zaman kısıtlamaları dikkate alınmak suretiyle 527 bireyle sınırlandırılmıştır. Araştırma verileri çevrimiçi olacak şekilde ölçeklerin doldurulması ile elde edilmiştir.

3.2.1 Araştırmaya Katılanlar ve Nitelikleri

Araştırmaya katılan bireylere sunulan ankette önce demografik değişkenlere ilişkin 7 soru yer almaktadır. Örneklem grubunu oluşturan katılımcıların yaş, cinsiyet, medeni durum, aile gelir durumu, eğitim durumu, meslek, ikamet edilen yerleşim yeri gibi demografik değişkenlere göre dağılımları, spiritüel inanç ve pratiklere katılımları ve hangi kişilik özelliğine sahip bireylerin bu oluşumlara katılmayı tercih ettiğiyle ilgili dağılımları sayı ve yüzdeleriyle birlikte tablolarda verilmiştir. Tablodaki bulgular, toplumun bu belirli örnekleme içinde demografik farklılıkların ve kişilik tiplerinin spiritüel inanç ve pratiklere katılımı nasıl bir ilişkisi olduğunu anlamamıza yardımcı olacaktır.

Tablo 3.1: Araştırmaya Katılanlar ve Nitelikleri

Demografik Özellikler	N	%
Yaşınız		
18-24	157	30%
25-35	225	43%
36-55	131	25%
56 ve üzeri	14	2.7%
Toplam	527	100%
Cinsiyetiniz		
Erkek	141	27%
Kadın	386	73%
Toplam	527	100.0%
Medenî Durumunuz		
Evli	231	44%
Evli Değil	296	56%
Toplam	527	100%
Eğitim Seviyeniz		
Lisans	338	64%
Lisansüstü/Doktora	104	20%
Lise	68	13%

İlk-Ortaöğretim	17	3.2%
Toplam	527	100%

Mesleğiniz

Akademisyen	21	4.0%
Avukat	3	0.6%
Diğer	89	17%
Doktor	4	0.8%
Emekli	7	1.3%
Ev Hanımı	70	13%
Memur	25	4.7%
Mühendis	29	5.5%
Sağlıkçı	16	3.0%
Öğrenci	163	31%
Öğretmen	82	16%
İşçi	18	3.4%
Toplam	527	100%

Ailenizin Aylık Gelir Durumu

17.000 TL ve altı	114	22%
17.001 TL- 30.000 TL	128	24%
30.001 TL-53.000 TL	156	30%
53.001 TL- 60.000	35	6.6%
60.001 TL ve üzeri	94	18%
Toplam	527	100%

Hangi yerleşim yerinde ikamet ediyorsunuz?

Köy	35	6.6%
Şehir	303	57%
Metropol	116	22%
Kasaba - İlçe	73	14%
Toplam	527	100%

**Spiritüel inanç, oluşum ya da pratiklere katıldınız mı?
(Yoga, meditasyon, telepati, falcılık, büyücülük, astroloji,
bioenerji, aile dizimi, reenkarnasyon-karma vb.)**

Evet	100	19%
Hayır	427	81%
Toplam	527	100%

Spiritüel grup/derneğe üyeyim.

Evet	19	3.6%
Hayır	508	96%
Toplam	527	100%

**Cevabınız "Evet" ise hangi spiritüel inanç, oluşum ya da
pratiklere katıldınız?**

Diğer	48	26.6%
Meditasyon	30	16.6%
Astroloji	24	13.3%
Bioenerji	19	10.5%
Falcılık	19	10.5%
Yoga	18	10%
Aile Dizimi	16	8.8%
Büyücülük	6	3.3%
Toplam	180	100%

**Hayatımda bir dönüm noktası yaşadım ve bu durum
spiritüel akımlara katılmamda etkili oldu.**

Evet	62	12%
Hayır	465	88%
Toplam	527	100%

**Spiritüel akımlara katılmak benim ruhsal sıkıntılarımı
giderdi.**

Kararsızım	99	19%
Katılmıyorum	375	71%
Katılıyorum	53	10%
Toplam	527	100%

Dini açıdan kendinizi nasıl tanımlarsınız?

Ateistim	1	0.2%
Biraz Dindarım	119	23%
Dindar Değilim	27	5.1%
Dindarım	321	61%
Farklı bir düşünce sistemim var.	1	0.2%
Oldukça Dindarım	57	11%
İtidalli bir Müslüman olmaya çalışıyorum.	1	0.2%
Toplam	527	100%

3.3. Veri Toplama Araçları

Yapılan araştırmada veri toplama aracı olarak; Arslan (2010) tarafından geliştirilen “*Paranormal İnanç Ölçeği (PIÖ)*” ile Horzum, Ayas ve Padır (2017) tarafından geliştirilen “*Beş Faktör Kişilik Ölçeği (BFKÖ)*” kullanılmıştır. Mezkur ölçeklerin kullanımına ilişkin gerekli izinler alınmış olup ilgili belge Ek VI’de sunulmuştur. Spiritüel inanç ya da pratiklere katılan bireyler üzerinde uygulanacak olan bu ölçeğin ilk kısmında “Demografik Bilgi Formu”, ikinci ve üçüncü kısımlarda ise katılımcıların kişilik özellikleriyle spiritüel inanç ve oluşumlara katılımları arasındaki ilişkinin belirlenmesine yönelik sorular yer almaktadır (Ek III). Çalışmaya ilişkin soruların yer aldığı anket formu İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü etik kurulu tarafından incelenerek onay almıştır. Bahsi geçen 24.05.2024 tarih ve 2024/04 sayılı belge çalışmanın sonunda yer almaktadır (Ek I).

3.3.1. Demografik Bilgi Formu

Katılımcıların kişisel değişkenleri ile ilgili yaş, cinsiyet, medenî durum, eğitim seviyesi, meslekî durumu, sosyoekonomik düzeyi, yerleşim yeri, spiritüel oluşumlara katılımı ve dindarlık düzeyi gibi değişkenlerle ilgili bilgilerini tespit etmeye yönelik uzman görüşü alınarak araştırmacı tarafından “Demografik Bilgi Formu” oluşturulmuştur.

3.3.2. Paranormal İnanç Ölçeği (PIÖ)

Son zamanlarda paranormal inançların ne olduğu ve önemine yönelik yapılan çalışmaların yanı sıra ölçülebilir değişkenler aracılığıyla test edilebilir hale getirilmek

üzere pek çok çalışma yürütülmüştür. Paranormal inançlar üzerine yapılan çalışmalarda uluslararası alanda kabul görmüş olan ölçek Tobacyk'e ait olan "*Belief in Paranormal Phenomena: Assessment Instrument Development and Implications for Personality Functioning*" isimli ölçektir (Tobacyk ve Milford, 1983). Dünyaca kabul edilip kullanılan bu ölçek Batı kültürüne özgü unsurlar içermektedir. O nedenle bu çalışmada Tobacyk'in geliştirmiş olduğu ölçeğin Mustafa Arslan tarafından Türk kültürüne uyarlanmış versiyonu kullanılmıştır.

Paranormal inanç ölçeği, İslami paranormal inançlar ve klasik paranormal inançlar olmak üzere iki ana boyuttan oluşmaktadır. İlk boyutta yer alan (1, 8, 13, 15, 16, 18, 22, 27, 28, 29) numaralı maddeler, İslamî paranormal inançlara yöneliktir. Diğer maddeler de klasik paranormal inanışlara ilişkin oluşturulmuştur. Ölçekte yer alan maddeler anket formunda karışık şekilde sunulmuştur.

Paranormal İnanç Ölçeğinin cevaplanmasında "dörtlü likert ölçek" kullanılmış olup her bir maddeye yönelik "*Kesinlikle Katılıyorum*", "*Katılıyorum*", "*Katılmıyorum*", "*Hiç Katılmıyorum*" şeklinde dört seçenek kullanılmıştır. Pilot uygulama sonucunda "Kararsız" seçeneğine duyulan ihtiyaç neticesinde katılımcıların "*kararsız kaldıkları soruları boş bırakmaları*" istenmiş ve veriler bilgisayara girilirken puanlamada "beşli likert ölçek" kullanılmıştır. O nedenle bu çalışmada uygulanan ankette de katılımcıların kararsız kaldıklarında kendilerini ifade edebilmeleri ve karışıklığa sebebiyet oluşturmaması açısından "*Kararsız*" seçeneği ilave edilmiştir.

Veriler kodlanırken sırasıyla (Kesinlikle Katılıyorum=5, Katılıyorum=4, Kararsızım=3, Katılmıyorum=2, Hiç Katılmıyorum=1) şeklinde puanlandırılmıştır. Arslan tarafından geliştirilen ölçek Tobacyk'in paranormal inanç ölçeğinin Türk toplumu ve İslam kültürüne uyarlanmış formu mahiyetindedir. Dolayısıyla Batı kültürüne ait bazı maddeler Türk ve İslam geleneğine uyarlanmış ve uygun olmayan bazı maddeler de ölçekten çıkarılmıştır. Bu şekliyle ölçek, 27 madde ve yedi alt boyuttan meydana getirilmiştir.

27 maddenin dağılımıyla meydana gelen PİÖ'nün faktörleri incelendiğinde şunları söylemek mümkündür;

3.3.2.1. Geleneksel Dinî Paranormal İnanç Boyutu

a. I. Faktör (Geleneksel Dinî Paranormal İnanç)

Ankette yer alan 1, 8, 13, 15, 16, 18, 22, 27, 28, 29. maddeler; Allah, cennet-cehennem, melek-şeytan, cin, ölüm sonrası ruhun varlığını sürdürmesi, Hızır, evliya, keramet ve nazar gibi konuları ihtiva etmektedir. Tüm bu inanışlar İslam'ın ana bünyesinde yer alan inanç esasları olmasının yanı sıra birer paranormal inanıştır. Dolayısıyla on maddeden meydana gelen 1. Faktör, “*Geleneksel dinî paranormal inanç*” olarak isimlendirilmiştir. Bunların dışındaki maddeler ise “*klasik (dinî olmayan) paranormal inançlar*” şeklinde temsil edilmektedir.

3.3.2.2. Klasik (Dini Olmayan) Paranormal İnanç Boyutu

a. II. Faktör (Büyü)

Ölçeğin bu boyutunda 3, 10, 17 ve 24. maddeler yer almaktadır. Anketin 10. ve 24. maddeleri günümüzde büyü ve büyücülüğün varlığından söz etmektedir. Madde 17, bir kişiye büyü yapılabileceğini belirtirken, madde 3, insanlara zarar veren kara büyüünün gerçekten var olduğunu ifade etmektedir.

b. III. Faktör (Geleceği Bilme)

Bu boyutta 7, 14, 21 ve 26. maddeler bulunmaktadır. 26. madde bazı insanların geleceği tahmin etmeye muktedir olduklarını ifade ederken astroloji ve burçlara yönelik ifadeler 7 ve 14. maddelerde yer almaktadır. Son olarak bu boyutun 21. maddesinde medyumların gelecek hakkında haber vermelerinden söz edilmektedir.

c. IV. Faktör (Psirik Güçlere İnanç)

Parapsikolojinin muhtevasına giren telekinezi, telepati, levitasyon gibi konular paranormal inançların önemli bir boyutudur. Bu boyutta 2, 9 ve 23. maddeler bulunmaktadır. 2. madde zihin gücüyle birtakım nesnelere hareket ettirmeyi gösterirken 9. madde nesnelere manevi güçler vasıtasıyla havaya kaldırmayı ve son olarak 23. madde de karşıdaki bireyin aklını okumayı ifade etmektedir.

d. V. Faktör (Ruhçuluk)

Bu boyutta ölçeğin 5. ve 12. maddeleri yer almaktadır. 5. madde, zihin ve ruhun bedeni terk ederek seyahat edebildiğini belirtirken 12. madde, ruhun trans veya uyku durumunda bendenden ayrılışını ifade etmektedir.

e. VI. Faktör (Olağandışı Yaşam Formları)

Ölçeğin bu boyutu 6. ve 20. maddeleri ihtiva etmektedir. 20. maddede Dünya dışındaki gezegenlerde yaşam olduğuna dair inanıştan söz edilirken 6. maddede UFO'ların varlığı ve zaman zaman Dünya'yı ziyaret ettikleri ifade edilmektedir.

f. VII. Faktör (Batıl İnanç)

Ölçeğin bu boyutu 4. ve 11. maddeler olmak üzere iki maddeden oluşmaktadır. Paranormal inancın bir alt boyutu olan batıl inançlara sahip bireyler, bazı olayların kötü şans getirebileceğine inanmaktadırlar. Bu anlamda, 4. madde kara kedinin uğursuzluk getirdiğini, 11. madde ise merdiven altından geçmenin şanssızlık getirdiğini ifade etmektedir (Arslan, 2010).

Araştırma verileri kodlanırken sırasıyla “*Kesinlikle Katılıyorum= 5, Katılıyorum= 4, Kararsızım= 3, Katılmıyorum= 2, Hiç Katılmıyorum= 1*” puanları verilmiştir. 27 maddeden meydana gelen PİÖ'nün Cronbach alfa katsayısı Geleneksel dinî paranormal inançlar 89, Klasik paranormal inanç ölçeği 78'dir. Klasik paranormal inanç ölçeğinin alt boyutlarının Cronbach Alpha güvenirlik katsayıları ele alındığında; psişik güçlere inanç 56, büyü 81, batıl inanç 60, ruhçuluk 69, olağandışı yaşam formları 60, Geleceği bilme 68'dir. Tüm bu ölçeklerin toplamında ise Cronbach Alpha güvenirlik katsayısı 85 olarak bulunmuştur (Arslan, 2010). PİÖ'nün güvenirliğini ortaya koymak amacıyla Cronbach Alpha güvenirlik analizi yapılmış ve ölçeğin güvenirliği $\alpha=85$ şeklinde bulunmuştur. O nedenle PİÖ'nün güvenilir bir ölçme aracı olduğu kabul edilmiştir. Çünkü Cronbach Alpha değerinin 0,70 ve üstü olması bir ölçme aracının güvenirliği için yeterli kabul edilmektedir (Büyüköztürk, 2011, s. 171).

Bu araştırmada Paranormal İnanç Ölçeği, katılımcıların her birinin spiritüel inanç ve pratiklere katılım düzeylerinin belirlenmesi amacı ile kullanılmıştır.

3.3.3. Beş Faktör Kişilik Ölçeği

Araştırmaya katılan bireylerin kişilik tiplerini belirlemek amacıyla on maddeden meydana gelen “*Beş Faktör Kişilik Ölçeği*” kullanılmıştır. Rammstedt ve John (2007)

tarafından geliştirilen ölçek, Horzum, Ayas ve Padır (baskıda) tarafından Türkçeye uyarlanmıştır. On maddeden oluşan Beş Faktör Kişilik Ölçeğinin cevaplanmasında “beşli likert ölçek” kullanılmış olup her bir maddeye yönelik “*Hiçbir Zaman*”, “*Nadiren*”, “*Bazen*”, “*Sık sık*” ve “*Her Zaman*” şeklinde beş seçenek kullanılmıştır. Ölçek, “*Dışa dönüklük*”, “*Yumuşak başlılık*”, “*Özdenetim*”, “*Nörotizm*” ve “*Deneyime açıklık*” olmak üzere beş alt boyuttan oluşmaktadır. Ölçekte bulunan her boyutun puanı ayrı ayrı hesaplanarak, bireyin en belirgin kişilik özelliğinin belirlenmesi hedeflenmektedir. Ölçekte yer alan 1., 3., 4., 5. ve 7. maddeler ters şekilde puanlanmaktadır.

Horzum, Ayas ve Padır tarafından yapılmış olan doğrulayıcı faktör analizi sonuçları, modelin uyumunun başarılı olduğunu göstermiştir ($\chi^2/sd=1,8$, RMSEA= .062, CFI= .98, AGFI=.91, GFI=.96, NFI=.97). Ölçeğin Türkçe formunda yer alan madde yükleri .71 ile .95 değerleri arasında değişiklik göstermektedir. Ölçeğin güvenirlik analizleri sonucu elde edilen iç tutarlık katsayıları nörotizm alt ölçeği için .85, özdenetim alt ölçeği için .89, yumuşak başlılık alt boyutu için .81, deneyime açıklık alt ölçeği için .84 ve dışadönüklük alt ölçeği için .88 şeklinde bulunmuştur. Elde edilen verilerin toplamının 0,70 değerinden yüksek bulunması, Beş Faktör Kişilik Ölçeğinin bireylerin kişilik özelliklerini belirleme noktasında geçerli ve güvenilir olduğunu göstermektedir (Horzum ve Ayas, 2017).

3.4. Verilerin Analizi

Araştırma sorularının analizleri yapılmadan önce ölçeklerden elde edilen verilerin normalliği Shapiro-Wilk testlerine bakılarak sınanmıştır. Yapılan testlerde p değerlerinin 0,05’ten küçük olduğu görülmüştür. Büyüköztürk (2015)’e göre, elde edilen değerlerin 0,05’den küçük çıkması, puanların normal dağılım göstermediğine işaret etmektedir. Bu nedenle araştırma kapsamında yürütülen analizlerde parametrik olmayan yöntemler tercih edilmiştir.

Çalışmanın frekans incelemesinde medeni durum değişkeninde yer alan seçenekler (ayrı 1, boşanmış 4, dul 2, nişanlı 3, sevgilim var 1, boşanma aşamasında 1), sayıların aşırı düşük olması ve normal dağılımı etkilemesi nedeniyle toplamda “*evli*” ve “*evli değil*” olmak üzere iki kategoride değerlendirilmiştir. Yine benzer şekilde yerleşim yeri değişkeninde de “*diğer*” seçeneği sayıca az olduğundan “*kasaba-ilçe*” seçeneği içerisinde değerlendirilmiştir.

Araştırmada yer alan nicel verilerin karşılaştırılmasında iki bağımsız grup arasındaki farkları değerlendirmek için Mann-Whitney U Testi kullanılmıştır. Bu test, cinsiyet (erkek-kadın) ve medeni durum (evli-evli değil) gibi ikili değişkenler arasında spiritüel inanç ve pratikler üzerindeki farkları incelemek amacıyla uygulanmıştır. İkinden fazla grup arasındaki farkları değerlendirmek için ise Kruskal-Wallis H Testi kullanılmıştır. Bu testin uygulanma amacı yaş grupları, eğitim düzeyi, ikamet yeri ve aylık gelir düzeyi gibi çoklu kategorik değişkenler arasındaki farklılıkları incelemektir. Spiritüel inanç ve pratikler ile kişilik özellikleri arasındaki ilişkileri incelemek için de Spearman Korelasyon Analizi kullanılmıştır. Bu analiz, değişkenler arasındaki sıralı ilişkiyi ölçmek için uygun görülmüştür.

Araştırma sonuçların anlamlılığı $p < 0.05$ düzeyinde değerlendirilmiştir. Hipotez testlerinde, bağımlı değişken olarak tanımlanan spiritüel inanç ve pratikler, bağımsız değişken olan demografik özelliklerle karşılaştırılmıştır. Bu karşılaştırmalar sonucunda, spiritüel inanç ve pratiklerin demografik özelliklere göre nasıl değiştiği belirlenmiştir.

3.4.1. Beş Faktör Kişilik Ölçeği ve Paranormal İnanç Ölçeği Alt Ölçeklerinin Normallik Analizi

Araştırmada yapılacak analizlerin belirlenmesi için alt boyutlardan elde edilen puanların normal dağılıma uygunluğu Shapiro-Wilk normallik testi ile değerlendirilmiştir. Test sonuçları Tablo 3.4.1'de gösterilmiştir.

Tablo 3.4.1. Beş Faktör Kişilik Ölçeği ve Paranormal İnanç Ölçeği Alt Ölçeklerinin Normallik Test Sonuçları

Değişken	Skewness	Kurtosis	Shapiro-Wilk W	p Değeri
Dışadönüklük	-0.4498	0.386	0.948	<.001
Yumuşakbaşlılık	-0.3594	0.610	0.937	<.001
Özdenetimsizlik	-0.3532	-0.309	0.942	<.001
Nörotiklik	-0.1922	0.391	0.933	<.001
Deneyime Açıklık	-0.2004	-0.326	0.965	<.001
Faktör 1 - Geleneksel dini paranormal inanç	-2.2030	8.620	0.836	<.001

Faktör 2 - Büyü	-0.7694	0.764	0.946	<.001
Faktör 3 - Geleceği Bilme	0.3239	-0.424	0.964	<.001
Faktör 4 - Psişik	0.0664	0.143	0.975	<.001
Faktör 5 - Ruhçuluk	-0.1767	-0.638	0.954	<.001
Faktör 6 - Olağandışı yaşam formları	0.4447	-0.254	0.944	<.001
Faktör 7 - Batıl İnanç	1.2368	2.427	0.817	<.001
A. Geleneksel Dini Paranormal İnançlar	-2.2030	8.620	0.836	<.001
B. Klasik (Dini Olmayan) Paranormal İnançlar	-0.1452	0.598	0.991	0.003

Tablo 3.4.1.'de yer alan Shapiro-Wilk testi sonuçları, normal dağılım varsayımının geçerliliğini değerlendirirken p-değerleri esas alınmıştır. Bu çalışmada kullanılan tüm değişkenler için p-değerleri <.001 olarak bulunmuştur. Bu sonuçlar, test edilen değişkenlerin normal dağılımdan anlamlı derecede saptığını göstermektedir ($p < .05$). Tabloya göre “Dışadönüklük” ($W = 0.948$, $p < .001$), “Yumuşakbaşlılık” ($W = 0.937$, $p < .001$), “Özdenetimlilik” ($W = 0.942$, $p < .001$), “Nörotiklik” ($W = 0.933$, $p < .001$) ve “Deneyime Açıklık” ($W = 0.965$, $p < .001$) gibi kişilik özelliklerini ölçen değişkenlerin dağılımları normal değildir.

Paranormal inanç faktörlerine ilişkin değişkenlerden “Faktör 1 - Geleneksel dini paranormal inanç” ($W = 0.836$, $p < .001$) ve “Faktör 7 - Batıl İnanç” ($W = 0.817$, $p < .001$) gibi değişkenler de normal dağılım varsayımını karşılamamaktadır. Bu faktörler, oldukça yüksek çarpıklık ve basıklık değerlerine sahiptir. Bunun yanı sıra “Klasik (Dini Olmayan) Paranormal İnançlar” değişkeni, nispeten yüksek bir Shapiro-Wilk değeri ($W = 0.991$) göstermiş olsa da $p < .05$ olduğu için bu değişken de normal dağılım göstermemektedir.

Tablo 3.4.1'de yer alan sonuçlar incelendiğinde, tüm alt ölçekler için Shapiro-Wilk test sonuçlarının p-değerlerinin 0,05'den küçük çıktığı görülmüştür. Bu durum, puanların normal dağılım göstermediğine işaret etmektedir. Dolayısıyla bu araştırmada yapılan analizlerde parametrik olmayan testlerden faydalanılmıştır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ARAŞTIRMA BULGULARI VE YORUMLAR

Araştırmanın bu bölümünde öncelikle tanımlayıcı bulgular, sonrasında ise problemlere ait bulgular tablolar halinde yorumlanmıştır. Araştırmanın temel konusu, demografik değişkenlerle (yaş, cinsiyet, medeni durum, eğitim düzeyi, ikamet yeri ve aylık gelir durumu) bireylerin spiritüel inanç ve pratiklere katılma motivasyonları arasındaki ilişki değerlendirilmiş ardından da katılımcıların kişilikleriyle spiritüel inanç ve pratiklere katılımları arasındaki ilişki incelenmiştir. Demografik özelliklerin ve spiritüel inanç faktörlerinin dağılımları, medyan (IQR) değerleriyle özetlenmiştir. Grup karşılaştırmaları için non-parametrik testler tercih edilmiştir. Bunun nedeni, verilerin normalliğinin sağlanmaması ve veri yapısının uygun görülmemesidir.

4.1. Spiritüel İnanç ve Pratiklerle İlgili Bulgular

Araştırmanın bu bölümünde, verilerin analizi sonucunda elde edilen bulgulara ve yorumlara yer verilecektir. Demografik değişkenlerle spiritüel inanç ve pratikler arasındaki bulgular ve yorumlar aktarılacaktır.

4.1.1. Katılımcıların Spiritüel İnanç ve Pratiklere Sahip Olma Düzeyleri ile Cinsiyetleri Arasındaki Farka Yönelik Bulgular

Çalışmada cinsiyet değişkenine göre paranormal inanç boyutlarının puan ortalamaları ve Mann-Whitney U Testi sonuçları aşağıda yer alan Tablo 4.2’de verilmiştir. Yapılan analizde, geleneksel dini paranormal inançlar, büyü, geleceği bilme, psişik yetenekler, ruhçuluk, olağandışı yaşam formları ve batıl inançlar gibi faktörler değerlendirilmiştir. Erkek ve kadın katılımcılar arasındaki farklar medyan (IQR) değerleri ile sunulmuş ve gruplar arasındaki anlamlılık düzeyleri p-değerleri ile ifade edilmiştir.

Tablo 4.1: Katılımcıların Spiritüel İnanç ve Pratiklere Sahip Olma Düzeyleri ile Cinsiyetleri Arasındaki Farka Yönelik Bulgular

Cinsiyete Göre Spiritüel İnanç ve Pratikler	Toplam N = 527	Erkek N = 141	Kadın N = 386	p- value
F1-Geleneksel Dini Paranormal İnanç	44 (41, 47)	44 (41,47)	44 (41,47)	0.7
F2-Büyük	16 (13, 17)	16 (13,18)	16 (13,17)	0.12
F3-Geleceği Bilme	7 (6, 9)	8 (5, 10)	7 (6, 9)	0.9
F4-Psişik	8 (7, 10)	9 (7, 10)	8 (7, 9)	0.4
F5-Ruhçuluk	6 (5, 8)	7 (4, 8)	6 (5, 8)	0.7
F6-Olağandışı Yaşam Formları	4 (3, 6)	5 (3, 6)	4 (4, 6)	>0.9
F7-Batıl İnanç	3 (2, 4)	3 (2, 4)	3 (2, 4)	0.4

¹Median (IQR) Mann-Whitney U Testi

²*p<0.05; **p<0.01; ***p<0.001

Faktör 1, Geleneksel Dini Paranormal İnançları temsil etmektedir. Buna göre erkek ve kadın katılımcılar arasında geleneksel dini paranormal inançlar açısından anlamlı bir fark bulunmamıştır. Her iki cinsiyet grubu için bu faktöre ilişkin medyan değerler aynı olup (44, IQR 41-47) p-değeri 0.7 olarak bulunmuştur. Bu fark, cinsiyetin bu tür inançlar üzerinde önemli bir etkisi olmadığını göstermektedir. Faktör 2, Büyük ile ilgili inançları temsil etmektedir. Buna göre erkek katılımcılar (medyan 16, IQR 13-18) ile kadın katılımcılar (medyan 16, IQR 13-17) arasında küçük bir fark gözlenmiş ancak bu fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır (p=0.12). Bu da cinsiyetin büyük inançları üzerinde belirgin bir etkisi olmadığını göstermektedir. Faktör 3, Geleceği bilme inancını temsil etmektedir. Elde edilen bulgulara göre bu inanç, erkeklerde yüksek bir medyan değeri (8, IQR 5-10) gösterirken, kadınlarda bu değer biraz daha düşüktür (7, IQR 6-9). Ancak bu fark da istatistiksel olarak anlamlı değildir (p=0.9). Faktör 4, Psişik yeteneklere olan inancı temsil etmektedir. Bu inanç erkeklerde (medyan 9, IQR 7-10), kadınlara göre (medyan 8, IQR 7-9) biraz daha yüksektir ancak bu fark da istatistiksel açıdan anlamlı bulunmamıştır (p=0.4). Faktör 5, Ruhçuluk inancını temsil etmektedir. Erkekler için medyan 7 (IQR 4-8), kadınlar için ise 6 (IQR 5-8) olarak bulunmuştur. Buna göre cinsiyetler arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır (p=0.7). Faktör 6, Olağandışı yaşam formlarına olan inançları içermektedir. Tablo 4.2'ye göre bu inanç hem erkekler (medyan 5, IQR 3-6) hem de kadınlar (medyan 4, IQR 4-6) arasında çok az farklılık göstermekte ve p-değeri >0.9

olarak bulunmuştur. Dolayısıyla istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamaktadır. Faktör 7, Batıl inançlara olan inanç biçimini temsil etmektedir. Bu inançta da cinsiyetler arasında önemli bir fark bulunmamıştır. Her iki cinsiyet grubu için medyan değerler aynı (3, IQR 2-4) olup, p-değeri 0.4'tür.

Çalışmada elde edilen bulgulara dayanarak (Tablo 4.2), Geleneksel Dini Paranormal İnanç, Büyü, Geleceği Bilme, Psişik, Ruhçuluk, Olağandışı Yaşam Formları ve Batıl İnanç gibi çeşitli spiritüel inançlarda kadın ve erkek bireyler arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır. Tüm faktörler için elde edilen değerlerin $p > 0.05$ olması, cinsiyet faktörünün spiritüel inanç ve pratikler üzerindeki etkisinin anlamlı olmadığını göstermektedir. Her iki cinsiyet grubuna ilişkin medyan değerler birbirine oldukça yakındır ve aralarındaki farklılıklar istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır. Örneğin, Geleneksel Dini Paranormal İnançlar için hem erkeklerde hem de kadınlarda medyan 44 (IQR 41-47) olarak bulunmuş ve p-değeri 0.7 olarak hesaplanmıştır. Buna benzer şekilde, Büyü ve Geleceği Bilme gibi diğer spiritüel inançlarda da küçük farklar gözlenmiş olmasına rağmen bu farklar istatistiksel olarak anlamlı değildir ($p=0.12$ ve $p=0.9$).

4.1.2. Katılımcıların Spiritüel İnanç ve Pratiklere Sahip Olma Düzeyleri ile Yaşları Arasındaki Farka Yönelik Bulgular

Tablo 4.2, farklı yaş gruplarının çeşitli spiritüel inanç ve pratiklere olan eğilimlerini karşılaştırmaktadır. Analiz, geleneksel dini paranormal inançlar, büyü, geleceği bilme, psişik yetenekler, ruhçuluk, olağandışı yaşam formları ve batıl inançlar gibi faktörler üzerinden yapılmıştır. Farklı yaş grupları arasındaki farklar medyan (IQR) değerleriyle özetlenmiş ve bu farkların istatistiksel anlamlılığı p-değerleri ile değerlendirilmiştir.

Tablo 4.2: Katılımcıların Spiritüel İnanç ve Pratiklere Sahip Olma Düzeyleri ile Yaşları Arasındaki Farka Yönelik Bulgular

Yaşa Göre Spiritüel İnanç ve Pratikler	Toplam N = 527	18-24 N=157	25-35 N=225	36-55 N=131	56 ve üzeri N = 14	p-value
F1-Geleneksel dini paranormal inanç	44 (41,47)	44 (41,46)	44 (41,47)	45 (41,48)	41 (39,47)	0.030 *
F2-Büyü	16 (13,17)	16 (13,17)	16 (14,18)	15 (13,17)	14 (11,18)	0.0 68
F3-Geleceği Bilme	7 (6, 9)	7 (5, 9)	7 (6,10)	8 (6, 9)	8 (6, 9)	0.2

F4-Psişik	8 (7, 10)	8 (7, 9)	8 (7,10)	9 (8,10)	9 (7, 10)	0.0 18*
F5-Ruhçuluk	6 (5, 8)	6 (5, 8)	6 (5, 8)	6 (5, 8)	6 (4, 8)	0.7
F6-Olağandışı yaşam formları	4 (3, 6)	4 (3, 6)	4 (3, 6)	5 (4, 6)	5 (3, 6)	>0. 9
F7-Batıl İnanç	3 (2, 4)	3 (2, 4)	3 (2, 4)	4 (2, 4)	4 (2, 4)	0.1 5

¹Median (IQR) Kruskal-Wallis Testi

²*p<0.05; **p<0.01; ***p<0.001

Paranormal İnanç Ölçeğinin alt boyutlarından olan Geleneksel dini paranormal inançlar açısından, yaş grupları arasında anlamlı bir fark tespit edilmiştir (p=0.030). Özellikle 36-55 yaş grubunda bu inançlar biraz daha güçlü görünmekte (medyan 45, IQR 41-48) ve bu yaş grubunun inanç düzeyi diğer gruplara kıyasla hafifçe artış göstermektedir. 18-24 yaş grubunda ise bu inançlar biraz daha düşük bir medyan değeri göstermektedir (medyan 44, IQR 41-46). Buna göre geleneksel dini paranormal inanç boyutunda bireylerin yaşları ilerledikçe dini inanışları ya da bazı spiritüel inançlarında 18-24 yaş grubu genç bireylere oranla daha fazla eğilim görülmektedir. Bu durum, gençlerin dini inanç ve geleneksel değerlere yetişkin bireylere oranla daha mesafeli ve sorgulayıcı olduğunu gösterebilir.

Büyüye olan inançta, yaş grupları arasında hafif bir farklılık gözlenmiş olsa da bu fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır (p=0.068). En yüksek medyan değeri, 25-35 yaş grubunda (medyan 16, IQR 14-18) gözlenirken, en düşük değer 56 yaş ve üzeri grupta (medyan 14, IQR 11-18) bulunmaktadır. Dolayısıyla büyüye olan inanç düzeyinin 25-35 yaş grubunda daha fazla görülmesi, bu yaş grubunun mistik veya spiritüel eğilimlere daha açık olabileceğini düşündürmekle beraber bu farkın anlamlı olmaması, genel olarak büyü inancının yaşla çok değişmediğini gösterebilir.

Geleceği bilme inancı, yaş grupları arasında belirgin bir farklılık göstermemektedir (p=0.2). Ancak yaş arttıkça bu inançta hafif bir artış eğilimi gözlenebilir. Özellikle 36-55 ve 56 yaş üzeri gruplarda medyan değerler biraz daha yüksektir (medyan 8, IQR 6-9). Buna göre orta ve ileri yetişkin (36-55 ve 56 yaş üzeri) bireylerin geleceği bilme inancına daha yatkın olması, gelecek kaygısı ya da belirsizlikle başa çıkma gayesi gibi psikolojik faktörlerle açıklanabilir.

Psişik yeteneklere olan inançta yaşa göre anlamlı bir fark bulunmuştur ($p=0.018$). Yaş grupları arasında özellikle 36-55 yaş grubu (medyan 9, IQR 8-10) ve 56 yaş üzeri grup (medyan 9, IQR 7-10) daha yüksek medyan değerlerine sahiptir. Bu durum, kişilerin yaşları ilerledikçe telepati, psikokinezi vb. psişik fenomenlere yönelimlerinde de artış olduğunu göstermektedir. Bu bireylerin psişik güçlere olan inanca yönelim nedenleri, yaşlılıkla gelen belirsizlikler ve hayatlarındaki kontrol eksikliğiyle başa çıkmanın bir yolu olarak açıklanabilir.

Ruhçuluğa olan inançlar, yaş grupları arasında önemli bir farklılık göstermemektedir ($p=0.7$). Medyan değerler (medyan 6, IQR 5-8) tüm yaş gruplarında oldukça benzerlik göstermektedir. Olağandışı yaşam formlarına olan inançlar da yaşa göre değişkenlik göstermemektedir. Tüm yaş gruplarında benzer medyan değerler görülmektedir (medyan 4-5) ve p-değeri anlamlı değildir ($p>0.9$). Elde edilen bu sonuçlar, ruhçuluk ve olağan dışı yaşam formları gibi spiritüel inançların yaş faktörüyle bir ilgisi olmadığını ve genel itibarıyla her yaş grubunda benzer şekilde benimsendiğini göstermektedir.

Son olarak batıl inançlara olan inançta da yaş grupları arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır ($p=0.15$). Ancak 36-55 yaş grubunda ve 56 yaş üzeri grupta bu inançlar hafifçe daha yüksek medyan değerlerine sahiptir (medyan 4, IQR 2-4). Bu farkın istatistiksel açıdan anlamlı olmaması, bu inançların her yaş grubunda nispeten benzer seviyelerde benimsendiğini göstermektedir.

4.1.3. Katılımcıların Spiritüel İnanç ve Pratiklere Sahip Olma Düzeyleri ile Eğitim Düzeyleri Arasındaki Farka Yönelik Bulgular

Tablo 4.3, farklı eğitim düzeylerine sahip bireylerin spiritüel inanç ve pratiklere olan eğilimlerini karşılaştırmaktadır. Bu analizde, geleneksel dini paranormal inançlar, büyü, geleceği bilme, psişik yetenekler, ruhçuluk, olağandışı yaşam formları ve batıl inançlar gibi faktörler değerlendirilmiştir. Farklı eğitim düzeyleri arasındaki farklar medyan (IQR) değerleri ile sunulmuş ve bu farkların istatistiksel anlamlılığı p-değerleri ile değerlendirilmiştir.

Tablo 4.3: Katılımcıların Spiritüel İnanç ve Pratiklere Sahip Olma Düzeyleri ile Eğitim Düzeyleri Arasındaki Farka Yönelik Bulgular

Eğitim Düzeyine	Toplam N=527	Lisans N=338	Lisansüstü/ Doktora	Lise N=68	İlk-Ortaöğretim	p-value
-----------------	--------------	--------------	---------------------	-----------	-----------------	---------

Göre	N=104			N = 17		
Spiritüel						
İnanç ve						
Pratikler						
F1-	44	44	43	46	47	0.001*
Geleneksel	(41,47)	(41,47)	(41, 46)	(43,48)	(44, 48)	*
dini						
paranormal						
inanç						
F2-Büyü	16	16	16	16	15	0.5
	(13, 17)	(13,17)	(14, 18)	(14,18)	(12, 17)	
F3-Geleceği	7 (6, 9)	7 (5, 9)	8 (6, 10)	7 (6, 9)	7 (5, 8)	0.2
Bilme						
F4-Psişik	8 (7, 10)	8 (7,10)	8 (7, 10)	8 (7, 9)	8 (7, 9)	0.5
F5-Ruhçuluk	6 (5, 8)	6 (5, 8)	6 (5, 8)	6 (5, 8)	6 (5, 8)	0.8
F6-	4 (3, 6)	4 (3, 6)	5 (4, 6)	4 (3, 6)	4 (3, 5)	0.4
Olağandışı						
yaşam						
formları						
F7-Batıl	3 (2, 4)	3 (2, 4)	3 (2, 4)	3 (2, 4)	4 (3, 4)	0.2
İnanç						

¹Median (IQR) Kruskal-Wallis Testi

²*p<0.05; **p<0.01; ***p<0.001

Eğitim düzeyine göre yapılan analizlerde, geleneksel dini paranormal inançlarda anlamlı bir fark bulunmuştur (p=0.001). İlk-ortaöğretim düzeyindeki katılımcılar arasında bu inançlar en yüksek (medyan 47, IQR 44-48) düzeyde bulunmuş olup lise mezunları bunu takip etmektedir (medyan 46, IQR 43-48). Lisans ve lisansüstü/doktora seviyesindeki katılımcılarda ise bu inançlar nispeten daha düşük seviyelerde kalmaktadır. Bu durum, eğitim düzeyi arttıkça geleneksel dini paranormal inançların azalabileceğini göstermektedir.

Büyüye olan inanç, eğitim düzeyine göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir (p=0.5). Tüm eğitim gruplarında benzer medyan değerler gözlenmiştir, bu da büyü inancının eğitim düzeyinden bağımsız olarak toplumda yaygın olabileceğini düşündürmektedir.

Geleceği bilme inancı, eğitim düzeyine göre anlamlı bir farklılık göstermemekle birlikte ($p=0.2$) lisansüstü/doktora düzeyindeki bireylerde bu inançlar biraz daha yüksektir (medyan 8, IQR 6-10). Bu durum, eğitim seviyesi yüksek olan bireylerin bu inanca daha yatkın olduğunu düşündürmekle beraber bu farkın istatistiksel açıdan anlamlı olmadığını göstermektedir.

Psşik yeteneklere olan inançta da eğitim düzeyine göre anlamlı bir fark bulunmamıştır ($p=0.5$). Tüm eğitim düzeylerinde medyan değerler oldukça benzerdir (medyan 8, IQR 7-10). Buna göre psşik yeteneklere olan inanç eğitim düzeyinden bağımsız olarak toplumun genelinde kabul görmektedir.

Ruhçuluk inancında da eğitim düzeyine göre anlamlı bir fark gözlenmemiştir ($p=0.8$). Eğitim düzeyleri arasında bu inanç oldukça tutarlı bir şekilde dağılmıştır. Bu durum da ruhçuluğa olan inancın her eğitim düzeyinde benzer şekilde benimsendiğini göstermektedir.

Olağandışı yaşam formlarına olan inançta da eğitim düzeyleri arasında anlamlı bir fark bulunmamaktadır ($p=0.4$). Ancak lisansüstü/doktora mezunları bu inanca biraz daha yüksek bir medyan değerinde inanmaktadır (medyan 5, IQR 4-6). Buna göre eğitim seviyesi yüksek bireylerde bu inanca yönelim, diğer eğitim düzeylerine oranla daha güçlüdür. Fakat bu fark da istatistiksel açıdan anlamlı bulunmamıştır.

Batıl inançlara olan inançta da eğitim düzeyine göre anlamlı bir fark bulunmamıştır ($p=0.2$). Ancak ilk-ortaöğretim mezunları arasında batıl inançlar biraz daha yüksek medyan değerine sahiptir (medyan 4, IQR 3-4). Bu bağlamda eğitim seviyesi düşük olan bireylerin batıl inanışlara yönelimleri, eğitim seviyesi yüksek olan bireylerle oranla daha fazladır. Fakat bu fark da istatistiksel olarak anlamlı değildir.

4.1.4. Katılımcıların Spiritüel İnanç ve Pratiklere Sahip Olma Düzeyleri ile Medeni Durum Grupları Arasındaki Farklı Yönelik Bulgular

Tablo 4.4, evli ve evli olmayan bireylerin çeşitli spiritüel inanç ve pratiklere olan eğilimlerini karşılaştırmaktadır. Bu analiz, geleneksel dini paranormal inançlar, büyü, geleceği bilme, psşik yetenekler, ruhçuluk, olağandışı yaşam formları ve batıl inançlar gibi faktörler üzerinden yapılmıştır. Medeni durum grupları arasındaki farklar medyan (IQR) değerleri ile özetlenmiş ve bu farkların istatistiksel anlamlılığı p-değerleri ile değerlendirilmiştir.

Tablo 4.4: Katılımcıların Spiritüel İnanç ve Pratiklere Sahip Olma Düzeyleri ile Medeni Durum Gruplar Arasındaki Farka Yönelik Bulgular

Medeni Duruma Göre Spiritüel İnanç ve Pratikler	Toplam N = 527	Evli N=231	Evli Değil N = 296	p-value
Faktör 1-Geleneksel dini paranormal inanç	44 (41,47)	45 (41,47)	44 (41, 47)	0.068
Faktör 2-Büyü	16 (13,17)	16 (13,17)	16 (13, 17)	0.8
Faktör 3-Geleceği Bilme	7 (6, 9)	7 (6, 9)	7 (5, 10)	0.7
Faktör 4-Psişik	8 (7, 10)	8 (7,10)	8 (7, 10)	0.052
Faktör 5-Ruhçuluk	6 (5, 8)	6 (5, 8)	6 (5, 8)	0.7
Faktör 6-Olağandışı yaşam formları	4 (3, 6)	4 (3, 6)	5 (3, 6)	0.6
Faktör 7-Batıl İnanç	3 (2, 4)	3 (2, 4)	3 (2, 4)	0.042*

¹Median (IQR) Mann-Whitney U Testi

²*p<0.05; **p<0.01; ***p<0.001

Medeni duruma göre geleneksel dini paranormal inançlar arasında hafif bir fark gözlenmiştir; evli bireyler bu inançlarda biraz daha yüksek bir medyan değere (medyan 45, IQR 41-47) sahipken, evli olmayan bireylerin medyan değeri 44 (IQR 41-47) olarak bulunmuştur. Ancak bu fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır (p=0.068).

Büyüye olan inanç, medeni duruma göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir (p=0.8). Her iki grup için de medyan değerler aynıdır (medyan 16, IQR 13-17), bu da büyü inancının medeni durumdan bağımsız olarak benzer şekilde yaygın olduğunu göstermektedir.

Geleceği bilme inancı, evli ve evli olmayan bireyler arasında anlamlı bir fark göstermemektedir (p=0.7). Evli bireylerin medyan değeri 7 (IQR 6-9), evli olmayan bireylerin ise 7 (IQR 5-10) olarak bulunmuştur. Buna göre geleceği bilme inancı da toplumda evli ve evli olmayan bireyler tarafından benzer düzeyde kabul görmüştür.

Psişik yeteneklere olan inançta medeni durum açısından sınırdan anlamlı bir fark gözlenmiştir (p=0.052). Evli bireylerin bu yeteneklere olan inançları (medyan 8, IQR 7-10) evli olmayanlara göre hafifçe daha yüksektir. Ancak bu fark istatistiksel anlamlılık sınırındadır.

Ruhçuluk inancı açısından medeni durumlar arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır (p=0.7). Her iki grup için de medyan değerler aynıdır (medyan 6, IQR 5-8).

Olağandışı yaşam formlarına olan inançta da medeni durumlar arasında anlamlı bir fark gözlenmemiştir (p=0.6). Evli olmayan bireyler bu inanca biraz daha yüksek bir medyan değerinde sahip olabilir (medyan 5, IQR 3-6) ancak bu fark anlamlı bulunmamıştır.

Batıl inançlar açısından, evli olmayan bireyler arasında bu inanç biraz daha yüksek medyan değere sahip olabilir (medyan 3, IQR 2-4) ancak bu fark evli bireylere göre sınırdan anlamlıdır (p=0.042). Bu, evli olmayan bireylerin batıl inançlara daha yatkın olabileceğini gösterebilirken farkın sınırdan olması da dikkatli bir yorumlama gerektirmektedir.

4.1.5. Katılımcıların Spiritüel İnanç ve Pratiklere Sahip Olma Düzeyleri ile İkamet Yeri Grupları Arasındaki Farklı Yöneltik Bulgular

Tablo 4.5, katılımcıların ikamet ettiği yerin (köy, şehir, metropol, kasaba/ilçe) çeşitli spiritüel inanç ve pratiklere olan eğilimleri üzerindeki etkisini incelemektedir. Bu analiz, geleneksel dini paranormal inançlar, büyü, geleceği bilme, psişik yetenekler, ruhçuluk, olağandışı yaşam formları ve batıl inançlar gibi faktörler üzerinden yapılmıştır. Farklı ikamet yerleri arasındaki farklar medyan (IQR) değerleri ile özetlenmiş ve bu farkların istatistiksel anlamlılığı p-değerleri ile değerlendirilmiştir.

Tablo 4.5: Katılımcıların Spiritüel İnanç ve Pratiklere Sahip Olma Düzeyleri ile İkamet Yeri Grupları Arasındaki Farklı Yöneltik Bulgular

İkamet Yeri	Toplam	Köy	Şehir	Metropol	Kasaba/İlçe	p-value
Göre Spiritüel İnanç ve Pratikler	N =527	N=35	N=303	N = 116	N= 73	

F1-	44	43	44	44	44	0.6
Geleneks	(41, 47)	(41,46)	(41,47)	(40,47)	(42, 47)	
el dini						
paranor						
mal inanç						
F2-Büyük	16	15	16	16	15	0.2
	(13,17)	(13,16)	(13,17)	(14,18)	(13, 17)	
F3-	7 (6, 9)	5 (4, 8)	7 (6, 9)	8 (6, 10)	7 (4, 9)	<0.001**
Geleceği						*
Bilme						
F4-Psişik	8 (7, 10)	7 (6, 9)	8 (7,10)	8 (7, 10)	8 (7, 9)	0.062
F5-	6 (5, 8)	6 (5, 8)	6 (5, 8)	7 (5, 8)	6 (4, 8)	0.2
Ruhçuluk						
F6-	4 (3, 6)	4 (2, 6)	4 (4, 6)	5 (4, 6)	4 (3, 6)	0.053
Olağandı						
şı yaşam						
formları						
F7-Batıl	3 (2, 4)	3 (2, 4)	3 (2, 4)	3 (2, 4)	2 (2, 4)	0.3
İnanç						

¹Median (IQR) Kruskal-Wallis Testi

²*p<0.05; **p<0.01; ***p<0.001

İkamet yerlerine göre geleneksel dini paranormal inançlarda anlamlı bir fark bulunmamıştır (p=0.6). Köyde yaşayan bireylerin medyan değeri (43, IQR 41-46) diğer yerleşim yerlerine göre biraz daha düşük olsa da şehir, metropol ve kasaba/ilçe yerleşimlerinde medyan değerler birbirine çok yakın olup genellikle 44'tür. Bu, ikamet yerinin bu tür inançlar üzerinde belirgin bir etkisi olmadığını göstermektedir.

Büyük olan inanç, ikamet yerlerine göre değişiklik göstermemektedir (p=0.2). Tüm yerleşim yerlerinde benzer medyan değerler görülmektedir (medyan 15-16), bu da büyük inancının ikamet yerinden bağımsız olarak şehir ve kırsal kesimlerde yaşayan bireyler arasında yaygın olduğunu düşündürmektedir.

Geleceği bilme inancı, ikamet yerine göre anlamlı bir farklılık göstermektedir (p<0.001). Metropollerde yaşayan bireyler arasında bu inanç daha yüksek (medyan 8, IQR 6-10) iken köylerde yaşayan bireyler arasında bu inanç belirgin şekilde daha

düşük (medyan 5, IQR 4-8) düzeydedir. Bu sonuç, büyük şehirlerde yaşayanların geleceği bilme gibi spiritüel inançlara daha yatkın olabileceğini göstermektedir.

Psişik yeteneklere olan inanç, ikamet yerine göre anlamlı bir farkın sınırında bulunmuştur (p=0.062). Metropolde yaşayan bireyler (medyan 8, IQR 7-10) psişik yeteneklere daha fazla inanma eğilimindedir, köylerde yaşayan bireylerde bu inanç biraz daha düşük (medyan 7, IQR 6-9) bulunmuştur.

Ruhçuluk inancı açısından ikamet yerleri arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır (p=0.2). Her yerleşim yerinde medyan değerler (medyan 6-7) oldukça benzer olduğundan dolayı ruhçuluğa olan inanç yerleşim yerinden bağımsız olarak değerlendirilmektedir.

Olağandışı yaşam formlarına olan inanç ile yerleşim yeri arasındaki fark sınırdadır (p=0.053). Metropolde yaşayanlar (medyan 5, IQR 4-6) kırsal kesimde yaşayanlara (medyan 4, IQR 2-6) oranla bu inanca daha fazla inanma eğilimindedirler.

Batıl inançlar açısından, ikamet yerleri arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır (p=0.3). Medyan değerler tüm yerleşim yerlerinde aynıdır (medyan 3, IQR 2-4), bu da batıl inançların yerleşim yerinden bağımsız olarak benzer şekilde kabul gördüğünü göstermektedir.

4.1.6. Katılımcıların Spiritüel İnanç ve Pratiklere Sahip Olma Düzeyleri ile Aylık Gelir Durumu Grupları Arasındaki Farka Yönelik Bulgular

Tablo 4.6, katılımcıların aylık gelir durumlarına göre çeşitli spiritüel inanç ve pratiklere olan eğilimlerini incelemektedir. Bu analiz, geleneksel dini paranormal inançlar, büyü, geleceği bilme, psişik yetenekler, ruhçuluk, olağandışı yaşam formları ve batıl inançlar gibi faktörler üzerinden yapılmıştır. Farklı gelir grupları arasındaki farklar medyan (IQR) değerleri ile özetlenmiş ve bu farkların istatistiksel anlamlılığı p-değerleri ile değerlendirilmiştir.

Tablo 4.6: Katılımcıların Spiritüel İnanç ve Pratiklere Sahip Olma Düzeyleri ile Aylık Gelir Durumu Grupları Arasındaki Farka Yönelik Bulgular

Aylık Gelir	17.000	17.001	30.001	53.001	60.001	
Durumuna	Toplam	TL ve	TL-	TL-	TL ve	p-value
Göre	N=527	altı	30.000	53.000	üzere	
Spiritüel		N=114		TL	N=35	N=94

İnanç ve Pratikler	TL N=156						
	N=128						
F1-	44	44	45	45	44	44	0.6
Geleneksel dini paranormal inanç	(41,47)	(41,46)	(41,47)	(41,47)	(41,47)	(41,47)	
F2-Büyük	16	16	15	16	16	16	0.10
	(13,17)	(13,17)	(13,16)	(14,18)	(14,17)	(14,18)	
F3-Geleceği Bilme	7 (6, 9)	7 (5, 9)	7 (5, 9)	8 (6,10)	9 (6,10)	8 (6,10)	0.026*
F4-Psişik	8 (7, 10)	8 (7, 9)	8 (7, 9)	9 (7,10)	9 (8,10)	8 (7,10)	0.2
F5-Ruhçuluk	6 (5, 8)	6 (5, 8)	6 (4, 8)	7 (5, 8)	8 (6, 8)	6 (4, 8)	0.072
F6-Olağandışı yaşam formları	4 (3, 6)	4 (3, 6)	4 (3, 6)	5 (4, 6)	4 (4, 7)	5 (4, 6)	0.11
F7-Batıl İnanç	3 (2, 4)	3 (2, 4)	3 (2, 4)	3 (2, 4)	4 (2, 4)		0.8

¹Median (IQR) Kruskal-Wallis Testi

²*p<0.05; **p<0.01; ***p<0.001

Aylık gelir durumuna göre geleneksel dini paranormal inançlar arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır (p=0.6). Tüm gelir gruplarında medyan değerler benzer olarak gözlenmiştir (medyan 44-45). Bu durum, gelir durumunun bu tür inançlar üzerinde belirgin bir etkisi olmadığını ortaya koymaktadır.

Büyüye olan inanç, gelir grupları arasında hafif bir farklılık göstermiş olsa da bu fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır (p=0.10). Genel olarak, medyan değerler 15-16 arasında değişmektedir, bu da büyü inancının toplumun geneli tarafından benzer düzeyde benimsendiğini göstermektedir.

Geleceği bilme inancı, gelir grupları arasında anlamlı bir fark göstermektedir (p=0.026). Gelir düzeyi arttıkça geleceği bilme inancında hafif bir artış gözlenmektedir. Özellikle 53.001 TL ve üzeri gelir gruplarında bu inanç daha yüksek

medyan değerlerine (medyan 8-9) sahiptir. Bu durum, gelir düzeyi arttıkça geleceği bilme gibi spiritüel inançların daha fazla benimsendiğini gösterebilir.

Psişik yeteneklere olan inançta, gelir grupları arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır ($p=0.2$). Tüm gelir gruplarında medyan değerler (medyan 8-9) oldukça benzer olmakla birlikte bu durum, psişik yeteneklere olan inancın gelir düzeyine göre büyük bir değişiklik göstermediğini düşündürmektedir.

Ruhçuluğa olan inanç, gelir grupları arasında sınırda anlamlı bir fark göstermektedir ($p=0.072$). Daha yüksek gelir gruplarında ruhçuluk inancı biraz daha yüksek olabilir (medyan 7-8) ancak bu fark istatistiksel anlamlılık sınırındadır.

Olağandışı yaşam formlarına olan inançta da gelir grupları arasında anlamlı bir fark bulunmamaktadır ($p=0.11$). Ancak 53.001 TL ve üzeri gelir gruplarında bu inanç biraz daha yaygın görünse de (medyan 5, IQR 4-7) bu fark anlamlılık düzeyine ulaşmamıştır. Bu bulgu, olağandışı yaşam formlarına olan inancın da bireylerin aylık gelir düzeyinden çok etkilenmediğini fakat yüksek gelir grubundaki bireylerin bu tür inançlara bir nebze daha açık olabileceğini göstermektedir.

Batıl inançlara olan inançta gelir grupları arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır ($p=0.8$). Tüm gelir gruplarında medyan değerler aynıdır (medyan 3, IQR 2-4). Bu da batıl inançların gelir durumuna göre büyük ölçüde değişmediğini göstermektedir.

4.1.7. Katılımcıların Spiritüel İnanç ve Pratiklere Sahip Olma Düzeyleri ile Dindarlık Düzeyi Farklarına Yönelik Bulgular

Tablo 4.7, dindar ve dindar olmayan bireylerin spiritüel inanç ve pratiklere katılım düzeylerini karşılaştıran sonuçları göstermektedir. Her bir spiritüel inanç kategorisi için dindar ve dindar olmayan gruplar arasında anlamlı farklılıklar olup olmadığını belirlemek için p-değerleri hesaplanmıştır.

Tablo 4.7: Katılımcıların Spiritüel İnanç ve Pratiklere Sahip Olma Düzeyleri ile Dindarlık Düzeyi Farklarına Yönelik Bulgular

Dindar ve Dindar olmayanlara göre Spiritüel İnanç ve Pratikler	Toplam N =527	Dindar N=498	Dindar Değil N = 29	p-value
F1-Geleneksel dini paranormal inanç	44 (41,47)	44 (41,47)	34 (26, 40)	<0.001***

F2-Büyü	16 (13,17)	16 (13,17)	13 (11, 16)	0.002**
F3-Geleceği Bilme	7 (6, 9)	7 (6, 9)	9 (4, 10)	0.4
F4-Psişik	8 (7, 10)	8 (7,10)	8 (7, 10)	0.4
F5-Ruhçuluk	6 (5, 8)	6 (5, 8)	6 (2, 8)	0.10
F6-Olağandışı yaşam formları	4 (3, 6)	4 (3, 6)	6 (4, 6)	0.11
F7-Batıl İnanç	3 (2, 4)	3 (2, 4)	4 (2, 4)	0.5

¹Median (IQR) Mann-Whitney U Testi

²*p<0.05; **p<0.01; ***p<0.001

Kendilerini “*Dindar*” olarak tanımlayan bireyler (medyan 44) ile “*Dindar Değil*” şeklinde tanımlayan bireyler (medyan 34) arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir fark bulunmaktadır ($p < 0.001$). Bu durum, dindar bireylerin geleneksel dini paranormal inançlara sahip olma düzeylerinin yüksek olduğunu göstermektedir. Dindar olmayan bireylerde bu tür inançlar daha düşük düzeydedir. Buna dayanarak dindar bireylerin geleneksel dini paranormal inançları dindar olmayanlara oranla daha fazla benimseme eğiliminde oldukları söylenebilir.

Büyü inancı açısından dindar ve dindar olmayan bireyler arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark vardır ($p = 0.002$). Dindar bireylerin (medyan 16) büyü inancına sahip olma düzeyleri yüksekken dindar olmayan bireylerde (medyan 13) bu inanç düzeyi daha düşüktür. Bu durum, büyü inancının dini inançlarla uyumlu olabileceğini veya dindar bireyler arasında daha yaygın olabileceğini göstermektedir.

Geleceği bilme inancı açısından dindar ve dindar olmayan bireyler arasında anlamlı bir fark bulunmamaktadır ($p = 0.4$). Medyan değerler birbirine çok yakındır (dindar bireyler için medyan 7, dindar olmayanlar için medyan 9). Bu sonuç, geleceği bilme inancının dindarlık ile doğrudan bir ilişkisi olmadığını ve her iki grupta da benzer düzeyde olduğunu göstermektedir.

Psişik yeteneklere olan inançta da dindar ve dindar olmayan bireyler arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır ($p = 0.4$). Her iki grup için medyan değer 8'dir. Bu, psişik yeteneklere olan inancın dindarlık durumuna göre değişmediğini ve toplum genelinde benzer seviyelerde benimsendiğini göstermektedir.

Ruhçuluk inancıyla ilgili olarak dindar ve dindar olmayan bireyler arasında sınırdaki bir fark vardır ($p = 0.10$). Her iki grup için de medyan değerler benzer (medyan 6)

olmasına rağmen dindar olmayan bireyler arasında bu inancın daha düşük olduğu gözlemlenmektedir. Ancak bu fark istatistiksel anlamlılık düzeyinde değildir.

Olağandışı yaşam formlarına olan inançta da dindar ve dindar olmayan bireyler arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır ($p = 0.11$). Ancak dindar olmayan bireylerde (medyan 6) bu inanç biraz daha yaygın olabilir. Bu farkın anlamlılık sınırına yakın olması, olağandışı yaşam formlarına olan inancın dindar olmayan bireylerde daha fazla olabileceğini gösterebilir.

Batıl inanç açısından iki grup arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır ($p = 0.5$). Dindar ve dindar olmayan bireyler için medyan değerler aynıdır (medyan 3-4). Bu durum, batıl inançların dindarlıktan bağımsız olarak toplumda benzer düzeyde kabul gördüğünü göstermektedir.

4.2. Kişilik İle İlgili Bulgular

Tablodaki korelasyon matrisi, Beş Faktör Kişilik Özellikleri (Dışadönüklük, Yumuşak Başlılık, Özdenetimlilik, Nörotiklik ve Deneyime Açıklık) ile spiritüel inanç ve pratiklere katılım arasındaki ilişkileri göstermektedir. Korelasyon katsayıları, faktörler arasında pozitif veya negatif yönlü ilişkileri ifade etmektedir. Notlar kısmında da belirtildiği üzere; * $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$ anlamlılık düzeylerini ifade etmektedir.

4.2.1. Beş Faktör Kişilik Özellikleri Boyutlarından Dışadönüklük Boyutu ile Spiritüel İnanç ve Pratiklere Katılım Arasındaki İlişki

Tablo 4.8: Beş Faktör Kişilik Özellikleri Boyutlarından Dışadönüklük Boyutu ile Spiritüel İnanç ve Pratiklere Katılım Arasındaki İlişki

	DD	GD	BÜ	GB	PS	RU	OD	Bİ
DD	—							
GD	0.019	—						
BÜ	-0.061	0.447 ***	—					
GB	-0.083	0.083	0.184 ***	—				
PS	0.033	0.228 ***	0.212 ***	0.267 ***	—			

	DD	GD	BÜ	GB	PS	RU	OD	Bİ
RU	- 0.041	0.374 ***	0.394 ***	0.299 ***	0.383 ***	—		
OD	- 0.103 *	- 0.002	0.195 ***	0.634 ***	0.337 ***	0.325 ***	—	
Bİ	- 0.026	- 0.058	- 0.001	0.347 ***	0.197 ***	0.126 **	0.372 ***	—

Not: * p < .05, ** p < .01, *** p < .001

Faktör İsimleri: DD (Dışa Dönüklük), GD (Geleneksel Dini Paranormal İnanç), BÜ (Büyü), GB (Geleceği Bilme), PS (Psişik), RU (Ruhçuluk), OD (Olağan Dışı Yaşam Formları), Bİ (Batıl İnançlar)

Dışa Dönüklük ile paranormal inanç boyutları arasında çok güçlü bir korelasyon gözlenmemektedir. En belirgin bulgu, Dışa Dönüklük ile Olağandışı Yaşam Formlarına olan inanç ($r = -0.44$, $p < 0.05$) arasındaki anlamlı negatif ilişkidir. Bu durum, Dışa Dönük bireylerin olağandışı yaşam formları gibi spiritüel inançlara daha az yatkın olduğunu göstermektedir. Diğer inanç boyutlarında ise Dışa Dönüklüğün etkisi anlamlı düzeyde gözlenmemektedir.

4.2.2. Beş Faktör Kişilik Özellikleri Boyutlarından Yumuşakbaşlılık Boyutu ile Spiritüel İnanç ve Pratiklere Katılım Arasındaki İlişki

Tablo 4.9: Beş Faktör Kişilik Özellikleri Boyutlarından Yumuşakbaşlılık Boyutu ile Spiritüel İnanç ve Pratiklere Katılım Arasındaki İlişki

	YB	GD	BÜ	GB	PS	RU	OD	Bİ
YB	—							
GD	0.06 7	—						
BÜ	- 0.02 2	0.44 ** 7 *	—					
GB	0.01 5	0.08 3	0.18 ** 4 *	—				
PS	0.00 1	0.22 ** 8 *	0.21 ** 2 *	0.26 ** 7 *	—			

RU	0.06 1	0.37 ** 4 *	0.39 ** 4 *	0.29 ** 9 *	0.38 ** 3 *	—		
OD	0.01 8	- 0.00 2	0.19 ** 5 *	0.63 ** 4 *	0.33 ** 7 *	0.32 ** 5 *	—	
Bİ	- 0.03 8	- 0.05 8	- 0.00 1	0.34 ** 7 *	0.19 ** 7 *	0.12 ** 6 *	0.37 ** 2 *	—

Note. * p < .05, ** p < .01, *** p < .001

Faktör İsimleri: YB (Yumuşak Başlılık), GD (Geleneksel Dini Paranormal İnanç), BÜ (Büyü), GB (Geleceği Bilme), PS (Psişik), RU (Ruhçuluk), OD (Olağan Dışı Yaşam Formları), Bİ (Batıl İnançlar)

Yumuşak başlılık (YB) ile spiritüel inanç faktörleri arasında genel olarak anlamlı ve güçlü ilişkiler gözlenmemektedir. Korelasyon katsayıları genellikle düşük düzeydedir ve hiçbiri anlamlılık eşiğini aşmamaktadır. En yüksek pozitif korelasyon GD (Geleneksel dini ve paranormal inanç) ile 0.067 olarak görülmektedir ancak bu ilişki anlamlı değildir. Dolayısıyla bu sonuç, yumuşak başlı kişilik özelliğinin spiritüel inançları etkilemediğini veya bu inançlara bağlı olmadığını göstermektedir.

4.2.3. Beş Faktör Kişilik Özellikleri Boyutlarından Özdenetimlilik Boyutu ile Spiritüel İnanç ve Pratiklere Katılım Arasındaki İlişki

Tablo 4.10: Beş Faktör Kişilik Özellikleri Boyutlarından Özdenetimlilik Boyutu ile Spiritüel İnanç ve Pratiklere Katılım Arasındaki İlişki

	ÖD	GD	BÜ	GB	PS	RU	OD	Bİ
ÖD	—							
GD	0.066	—						
BÜ	- 0.016	0.447 ***	—					
GB	- 0.015	0.083	0.184 ***	—				
PS	- 0.021	0.228 ***	0.212 ***	0.267 ***	—			

RU	- 0.027	0.374 ***	0.394 ***	0.299 ***	0.383 ***	—	
OD	- 0.038	- 0.002	0.195 ***	0.634 ***	0.337 ***	0.325 ***	—
Bİ	0.024	- 0.058	- 0.001	0.347 ***	0.197 ***	0.126 **	0.372 *** —

Note. * p < .05, ** p < .01, *** p < .001

Faktör İsimleri: ÖD (Özdenetimlilik), GD (Geleneksel Dini Paranormal İnanç), BÜ (Büyü), GB (Geleceği Bilme), PS (Psişik), RU (Ruhçuluk), OD (Olağan Dışı Yaşam Formları), Bİ (Batıl İnançlar)

Özdenetimlilik ile diğer spiritüel inanç faktörleri arasında çok güçlü bir ilişki gözlenmemektedir. Korelasyon katsayıları genel olarak düşük olmakla birlikte istatistiksel açıdan anlamlı değildir. En yüksek korelasyon GD (Geleneksel dini paranormal inanç) ile 0.066 olarak gözlemlenmiştir. Ancak bu ilişki de anlamlı değildir. Buna göre kişilik özellikleri boyutlarından Özdenetimlilik boyutunun, spiritüel inanç ve pratiklere sahip olma üzerinde bir etkisi bulunmamaktadır.

4.2.4. Beş Faktör Kişilik Özellikleri Boyutlarından Nörotiklik Boyutu ile Spiritüel İnanç ve Pratiklere Katılım Arasındaki İlişki

Tablo 4.11: Beş Faktör Kişilik Özellikleri Boyutlarından Nörotiklik Boyutu ile Spiritüel İnanç ve Pratiklere Katılım Arasındaki İlişki

	NÖ	GD	BÜ	GB	PS	RU	OD	Bİ
NÖ	—							
GD	- 0.001	—						
BÜ	0.004	0.447 ***	—					
GB	0.055	0.083	0.184 ***	—				
PS	- 0.026	0.228 ***	0.212 ***	0.267 ***	—			
RU	0.082	0.374 ***	0.394 ***	0.299 ***	0.383 ***	—		

OD	0.029	- 0.002	0.195 ***	0.634 ***	0.337 ***	0.325 ***	—
Bİ	0.009	- 0.058	- 0.001	0.347 ***	0.197 ***	0.126 **	0.372 *** —

Note. * p < .05, ** p < .01, *** p < .001

Faktör İsimleri: NÖ (Nörotiklik), GD (Geleneksel Dini Paranormal İnanç), BÜ (Büyü), GB (Geleceği Bilme), PS (Psişik), RU (Ruhçuluk), OD (Olağan Dışı Yaşam Formları), Bİ (Batıl İnançlar)

Nörotiklik ile spiritüel inanç faktörleri arasında anlamlı bir ilişki gözlenmemektedir. Korelasyon katsayıları düşük seviyelerdedir ve hiçbiri anlamlılık eşliğini aşmamaktadır. En yüksek korelasyon RU (Ruhçuluk) ile 0.082 olarak gözlemlenmiştir. Ancak bu ilişki anlamlılık düzeyinde değildir.

4.2.5. Beş Faktör Kişilik Özellikleri Boyutlarından Deneyime Açıklık Boyutu ile Spiritüel İnanç ve Pratiklere Katılım Arasındaki İlişki

Tablo 4.12: Beş Faktör Kişilik Özellikleri Boyutlarından Deneyime Açıklık Boyutu ile Spiritüel İnanç ve Pratiklere Katılım Arasındaki İlişki

	DA	GD	BÜ	GB	PS	RU	OD	Bİ
DA	—							
GD	- 0.102 *	—						
BÜ	0.014	0.447 ***	—					
GB	0.123 **	0.083	0.184 ***	—				
PS	0.003	0.228 ***	0.212 ***	0.267 ***	—			
RU	0.051	0.374 ***	0.394 ***	0.299 ***	0.383 ***	—		
OD	0.107 *	- 0.002	0.195 ***	0.634 ***	0.337 ***	0.325 ***	—	
Bİ	0.013	- 0.058	- 0.001	0.347 ***	0.197 ***	0.126 **	0.372 ***	—

Note. * p < .05, ** p < .01, *** p < .001

Faktör İsimleri: DA (Deneyime Açıklık), GD (Geleneksel Dini Paranormal İnanç), BÜ (Büyü), GB (Geleceği Bilme), PS (Psşik), RU (Ruhçuluk), OD (Olağan Dışı Yaşam Formları), Bİ (Batıl İnançlar)

Deneyime Açıklık ile spiritüel inanç faktörleri arasında anlamlı bir ilişki gözlenmemektedir. Korelasyon katsayıları düşük seviyelerdedir ve bazıları anlamlılık eşiğini aşmıştır. Buna göre GD (Geleneksel Dini Paranormal İnanç) korelasyon değeri 0.102 olup p < .05 düzeyinde anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Buna göre Deneyime Açıklık kişilik özelliği ile Geleneksel Dini Paranormal İnançlar arasında düşük düzeyde anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. En yüksek korelasyon GB (Geleceği Bilme) ile 0.123 olarak gözlemlenmiş ve bu ilişki p < .01 düzeyinde anlamlı bulunmuştur. Bu durum, Deneyime Açıklık ile Geleceği Bilme inancı arasında hafif pozitif ve anlamlı bir ilişki olduğunu gösterir. Ayrıca OD (Olağandışı Yaşam Formları) korelasyon değeri 0.107 olup p < .05 düzeyinde anlamlı çıkmıştır. Ancak diğer faktörlerle anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Dolayısıyla Deneyime Açıklık kişilik özelliği ile Olağandışı Yaşam Formları arasında zayıf düzeyde pozitif ve anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Elde edilen bulgular, Deneyime Açıklık özelliğine sahip bireylerin paranormal inançlara eğilimi olabileceğini fakat bu ilişkinin çok güçlü olmadığını göstermektedir.

BEŞİNCİ BÖLÜM

TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölümde araştırmaya ilişkin sonuçlara, tartışmalara ve bulgular üzerinden düzenlenen önerilere yer verilmiştir.

5.1. Genel Değerlendirme ve Tartışma

Bireylerin kişilik yapıları ile spiritüel inanç ve pratiklere yönelimleri arasındaki ilişkiyi konu edinen bu çalışmada, bireylerin kişilik yapılarının paranormal inançların alt boyutlarını oluşturan geleneksel dini paranormal inançlar ve klasik (büyü, geleceği bilme, psişik vb.) paranormal inançlar ile olan ilişki incelenmiştir. Bunun yanı sıra örneklem grubunun spiritüel inanışlara sahip olma düzeyleri cinsiyet, yaş, eğitim seviyesi, sosyo-ekonomik durum, ikamet yeri gibi sosyodemografik değişkenlere göre farklılaşıp farklılaşmadığı tespit edilmeye çalışılmıştır. Nihai olarak dindarlık düzeyleri ile spiritüel inançlar arasındaki ilişkide kişilik tiplerinin aracı bir rolü bulunup bulunmadığı analiz edilmiştir. Türkiye’de köy, kasaba, metropol gibi yerleşim yerlerinde ikamet eden 18 yaş üstü 527 bireyin görüşleri çevrimiçi anket yöntemi ile toplanmış, elde edilen veriler SPSS programı ile analiz edilmiştir. Katılımcılara ait belirgin nitelikler şu şekildedir; araştırmaya katılan 527 kişinin %73’ü kadındır. Bununla birlikte 18-24 yaş aralığında %30, 25-35 yaş aralığında %43, 36-55 yaş aralığında %25, 56 ve üzeri yaş grubunda ise %2.7 kişi bulunmaktadır. Katılımcıların %56’sı evli olmayan (bekar, boşanmış, ayrı, dul vs.) bireylerden oluşmaktadır. Yine araştırmaya katılanların %64’ü lisans mezunudur. Son olarak katılımcıların %57’si şehirde, %22’si ise metropolde yaşamaktadır.

Araştırmaya katılanların %19 ‘u spiritüel inanç, oluşum ya da pratiklere katıldığını ifade ederken %81’lik bir oran bu oluşum veya pratiklere katılmadıklarını belirtmişlerdir (bkz: Tablo 3.2.1). Aynı zamanda bireylerin bireysel dindarlık eğilimlerini de konu edinen bu çalışmada ortaya çıkan bu oran, kendilerini dindar olarak tanımlayan bireylerin spiritüel inanç ve pratiklere katılma noktasında mesafeli

bir yaklaşım sergiledikleri ve kendi dini inançları dışındaki manevi uygulamalara karşı seçici olduklarını göstermektedir. Bunun nedeni, bu inanç ve uygulamaları geleneksel dinin bir alternatifi olarak yorumlamaları olabilir. Araştırmaya katılan 527 birey arasından spiritüel grup veya derneklere üyeliği bulunan yalnızca 19 kişi vardır (bkz: Tablo 3.2.1). Bu durum, spiritüel inanç ve pratiklere katılan 100 (%19) bireyden yalnızca 19'unun bu grupların birer üyesi olmaları, organize olunmuş resmî grupların bir parçası olmaktan ziyade bireysel olarak spiritüel inanç ve uygulamalara katıldıklarını göstermektedir. Dolayısıyla herhangi bir oluşum veya ideolojinin bünyesinde bulunmaksızın bağımsız bir şekilde bu grup ve derneklere yönediklerini söylemek mümkündür. Yine bu uygulamalara katılan bireyler, meditasyon (%16.6), astroloji (13.3), bioenerji (%10.5), falcılık (%10.5), yoga (%10) ve büyücülük (%3.3) gibi inanç ve pratiklere katılım sağladıklarını belirtmişlerdir. Bunların dışında kalan New Age pratiklerine katılan bireylerin sayısı çoğunluğu (%26.6) oluşturmaktadır (bkz: Tablo 3.2.1). Araştırma her ne kadar sınırlı bir örneklem grubuyla yapılmış olsa da bu inanç ve pratiklerin çeşitliliği yoga, meditasyon, bioenerji vb. New Age uygulamalarının Türkiye'de önemli bir takipçi kitlesine sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Bunun yanı sıra araştırmaya katılan bireylerin bu inanç ve pratiklere katılmaları, geleneksel dinin tamamlayıcısı olarak yorumladıklarını ya da tamamen bundan bağımsız bir şekilde çeşitli ruhsal deneyimlere açık olduklarını göstermektedir. Araştırmaya katılan 62 kişi, New Age uygulamalarına katılmalarında hayatlarında yaşadıkları bir dönüm noktasının etkili olduğunu belirtmişlerdir (bkz: Tablo 3.2.1). Buna göre bireylerin bu inanç ve uygulamalara yönelmelerinde onu kişisel gelişim yolculuğunun bir parçası olarak görmeleri, yaşamlarında karşılaştıkları bazı olaylara yükledikleri anlamlar ya da mistik deneyimler etkili olabilmektedir.

Araştırma hipotezleri incelendiğinde, cinsiyetin spiritüel inanç ve pratikler üzerinde belirleyici bir faktör olmadığı, kadın ve erkeklerin bu tür inançlara benzer düzeyde katılım gösterdiği sonucuna varılmıştır (bkz.: Tablo 4.1) Çalışmanın sonuçları, cinsiyetin bu örnekte spiritüel inançlar ve pratikler üzerindeki etkisinin sınırlı kaldığını öne sürmektedir. Dolayısıyla, bu çalışmada yer alan “*H1: Kadın bireylerin spiritüel inanç ve pratiklere katılım düzeyi, erkek bireylerin spiritüel inanç ve pratiklere katılım düzeyine göre daha yüksektir.*” hipotezi desteklenmemiştir. Buna bağlı olarak yapılan bazı çalışmalarda benzer sonuçlar elde edilmiştir. Nitekim; Huntley ve Peeters'ın (Huntley & Peeters, 2005, s. 28) “*Paranormal Beliefs,*

Religious Beliefs And Personality Correlates” isimli çalışmalarında erkek ve kadınlar arasında paranormal inanç ölçümlerinde cinsiyete dayalı bir fark bulunamamıştır. Benzer şekilde Kyendyebai (Kyendyebai, 2016, s. 73) üniversite öğrencilerinin batıl ve paranormal inançları üzerine yaptığı çalışmada cinsiyet farklılıklarının paranormal inançlar üzerinde bir etkiye sahip olmadığını saptamıştır. Dağ (Dağ, 1997, s. 728) paranormal inançlar üzerine yaptığı çalışmada kadınların batıl inanışlara inanma düzeylerinin erkeklerden daha yüksek olduğu ve erkeklerin olağan dışı yaşam formları alt ölçeğinde ise kadınlardan daha yüksek puan aldıkları sonucuna ulaşmıştır. Fakat bu çalışmada elde edilen bulgular dışında paranormal inançlar açısından cinsiyetin önemli bir etkiye sahip olduğu sonucuna varılamamıştır.

Elinizde bulunan çalışmanın aksine, kadın bireylerin paranormal inançlara erkeklerden daha yatkın olduğu sonucuna ulaşılan çalışmalar da mevcuttur. Nitekim Wolfradt’ın yaptığı çalışma bunlardan biridir. Wolfradt (Wolfradt, 1997, s. 16) paranormal inancın alt boyutlarında genel itibariyle kadınların erkeklerden daha yüksek puan aldıkları sonucuna ulaşmıştır. Yine aynı şekilde Torgler (Torgler, 2003, s. 12), Wiseman ve Watt (Richard ve Watt, 2004, s. 1538) yaptıkları çalışmalarda kadın bireylerin erkeklere oranla paranormal inanışlara sahip olma düzeyleri daha yüksek olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Bunların yanı sıra konuyla ilgili Türkiye’de yapılan çalışmalarda da benzer sonuçlar elde edilmiştir (Arslan, 2004, s. 20), (Tunçel, 2013, s. 53).

İlgili araştırmalara bakıldığında bir kısım çalışmalar kadınların spiritüel inançlara katılımının erkeklerden daha yüksek düzeyde olduğunu saptarken bir kısım çalışmalar da bu çalışmada elde edildiği şekilde istatistiksel olarak cinsiyetler arasında anlamlı bir sonuca ulaşamamışlardır. Dolayısıyla kadın ve erkeklerin geleceği bilme, astroloji, fal, büyü vb. inanç ve pratiklere neredeyse eşit düzeyde katılım sağladıklarını söylemek mümkündür.

Tablo 4.2’de elde edilen bulgular, yaş faktörünün belirli spiritüel inanç ve pratikler üzerinde etkili olduğunu fakat her inanç kategorisinde yaşın belirleyici bir faktör olmadığını göstermektedir. Özellikle geleneksel dini paranormal inançlar ve psişik yeteneklere olan inanç, yaşla birlikte artma eğilimindedir ve bu artışlar istatistiksel olarak anlamlıdır. Ruhçuluk ve olağan dışı yaşam formlarına olan inanç faktörlerinde ise yaş grupları arasında belirgin bir fark bulunmamaktadır. Bu durum spiritüel inançların; yaş, yaşam deneyimleri ve bireylerin gelecekle ilgili kaygılarıyla başa

çıkma mekanizmalarına göre değişebileceğini göstermektedir. Bu bulgular, yaş ilerledikçe bazı spiritüel inanç ve pratiklerin (psişik yetenekler ve geleneksel dini paranormal inançlar) artabileceğini öne sürerken “H2: İnsanların yaşları ilerledikçe spiritüel inanışlara yönelimi artmaktadır.” hipotezinin kısmen doğrulandığını ortaya koymaktadır.

Yaşın spiritüel inanç ve pratikler üzerindeki etkisini inceleyen bazı çalışmalarda da benzer sonuçlar elde edilmiştir. Nitekim Sinanoğlu ve Sinanoğlu (2012) tarafından yapılan bir çalışmada katılımcıların yaş değişkenleri ile spiritüel inanışları arasındaki ilişki incelenmiştir. Elde edilen sonuca göre 15-25 yaş aralığındaki genç bireylerde bu inanışlara yönelim son derece az iken 26-30 yaş grubu ve 61 yaş üstü bireylerde bu inanışlara yönelim artmaktadır. Buna göre araştırmada bireylerin yaşlarıyla spiritüel inanışlara sahip olmaları arasında anlamlı bir ilişki bulunmuş ve yaşlı bireylerin genç bireylere oranla spiritüel inançlarının daha yüksek düzeyde olduğu sonucuna varılmıştır.

Yaş azaldıkça spiritüel inanç ve pratiklere yönelimin arttığı çalışmalar da bulunmaktadır. Örneğin; Conklin (1919), spiritüel inanç ve pratiklere sahip olan öğrenciler üzerine yaptığı çalışmada, bireylerde spiritüel inançların yoğun olarak yaşandığı dönemin 16-25 yaş dönemi olduğunu saptamıştır.

Williams, Francis ve Robbins’in (2007) ergen bireyler üzerine yaptıkları çalışmada yaşın spiritüel inanışlara sahip olma üzerinde bir etkisi olmadığını saptamışlardır. Fakat bu örneklemin kısıtlı bir yaş aralığını kapsadığı da göz önünde bulundurulmalıdır. Benzer şekilde Karaca (2001), toplumda yaygınlık kazanmış spiritüel inançlar ile ilgili olarak İlahiyat ve Fen-Edebiyat fakültelerinde bulunan 17-52 yaş aralığındaki öğrenci ve memurlar üzerine yaptığı çalışmasında bu inanışlara eğilimli olma ile yaş faktörü arasında anlamlı bir ilişki bulunmadığı sonucuna varmıştır.

Tablo 4.3’ün bulguları, eğitim düzeyinin bazı spiritüel inanç ve pratikler üzerinde etkili olabileceğini göstermektedir. Özellikle geleneksel dini paranormal inançlarda istatistiksel açıdan anlamlı bir fark gözlenmiştir. Eğitim seviyesi yükseldikçe bu inançlara yönelim azalmaktadır. Diğer faktörlerde ise (büyü, psişik yetenekler, ruhçuluk vb.) eğitim düzeyinin spiritüel inanç ve pratikler üzerinde belirleyici bir etkisi bulunmamaktadır. Bu sonuçlar, eğitim düzeyi düşük bireylerin belirli spiritüel

inançlara (batıl inançlar, geleneksel paranormal inançlar) eğiliminin yüksek olduğunu gösterirken eğitim seviyesinin psişik yetenekler ve olağan dışı yaşam formları gibi her spiritüel inanç ve pratik üzerinde belirleyici bir rol oynamadığını ortaya koymaktadır. Dolayısıyla elde edilen bulgular, “H3: İnsanların öğrenim düzeyleri yükseldikçe, spiritüel inanç ve pratiklere yönelimleri de azalmaktadır.” hipotezinin kısmen doğrulandığını ortaya koymaktadır.

Rabiei, Ghasemi ve Arzani (2013) tarafından İran’da yapılan bir araştırmada da benzer bulgular elde edilmiştir. Buna göre spiritüel inanç ve pratikler ile eğitim düzeyi arasında ters yönlü bir ilişki bulunmaktadır. Dolayısıyla eğitim seviyesi arttıkça bu inanışlara yönelim de azalmaktadır.

C. Jane Gregory (Gregory, 1975) de çalışmasında spiritüel inançlara eğilimin, eğitim seviyesi arttıkça azalmakta olduğu bulgusuna ulaşmıştır. Araştırmaya göre bu inanç ve pratiklere yönelim; olumsuz sosyoekonomik koşullar, yetersiz entelektüel gelişim, yetersiz kişilik uyumu gibi faktörlerin bir parçasıdır.

Arslan’ın (2004) yaptığı benzer çalışmaya göre okuma yazma bilmeyen bireylerin spiritüel inanç ve pratiklere yönelimi eğitim seviyesi yüksek olan bireylere oranla daha yüksektir. Buna karşın üniversite mezunu olan bireylerin bu inanışlara sahip olma oranları diğer eğitim kademelerine göre daha düşük düzeydedir.

Tablo 4.4’ün bulguları, medeni durumun bazı spiritüel inançlar üzerinde etkili olabileceğini göstermektedir. Özellikle geleneksel dini paranormal inançlar ve psişik yetenekler açısından evli bireyler arasında daha yüksek inanç düzeyleri gözlenmiş ancak bu farklar istatistiksel olarak sınırdan veya anlamlı bulunmamıştır. Batıl inançlar ise evli olmayan bireyler arasında biraz daha yaygınlık göstermektedir. Ancak genel olarak, medeni durumun spiritüel inançlar üzerinde güçlü bir etkisi olmadığı söylenebilir. O nedenle çalışmada yer alan “H4: Evli olmayan bireylerdeki spiritüel inanış/pratiklere katılım oranı, evli bireylerdeki spiritüel inanış/pratiklere katılım oranına göre daha yüksektir.” hipotezi kısmen desteklenmiştir.

Ceran ve Aslan (2020) spiritüel inanç ve pratikler ile sosyodemografik değişkenler arasındaki ilişkiyi incelemiş ve bu çalışmada elde edilen bulgulara benzer sonuçlara ulaşmışlardır. Araştırmaya göre spiritüel eğilimler ile bireylerin medeni durumları arasında anlamlı farklar görülmemiştir. Dolayısıyla bireylerin evli, boşanmış ya da ayrı yaşıyor olma durumları ile spiritüel inançlara eğilim göstermesi arasında anlamlı

bir ilişki yoktur. Yalnızca eşinden ayrı yaşayan bireyler, geleneksel paranormal inanç alt boyutunda evli olanlara oranla daha yüksek düzeyde eğilim göstermektedirler. Araştırmaya göre bu durumun sebebi de eşinden ayrılmış olan bireylerin yaşamlarındaki çaresizlik duygusuyla başa çıkma kaygısı olarak yorumlanmaktadır. Yine benzer bir çalışmada Koruk (2017), evli olmayan (ayrı yaşayan ya da boşanmış) bireylerin spiritüel inanç düzeylerinin evli olanlara oranla daha yüksek çıktığını saptamıştır. Bu durum da benzer fenomenlerle açıklanabilir.

Elde edilen bulguların aksine Çimen (2021), yaptığı yüksek lisans çalışmasında spiritüel inançlar ile medeni durum faktörü arasındaki ilişkiyi incelemiş ve aralarında anlamlı bir fark olmadığı bulgusuna ulaşmıştır.

Tablo 4.5'in bulguları, ikamet yerinin belirli spiritüel inançlar üzerinde etkili olabileceğini göstermektedir. Özellikle geleceği bilme ve psişik yetenekler ve olağan dışı yaşam formları gibi inançlarda, şehirde ikamet eden bireyler kırsal bölgelerde ikamet edenlere oranla daha fazla spiritüel inanç ve pratiklere sahip olma eğilimindedirler. Bununla birlikte, geleneksel dini paranormal inançlar, büyü, ruhçuluk ve batıl inançlar gibi diğer faktörlerde ikamet yerine göre anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Elde edilen sonuçlar, yerleşim yerinin bazı spiritüel inançlara olan eğilimi etkileyebileceğini ancak her inanç ve pratiğin ikamet yerine göre değişkenlik göstermediğini ortaya koymaktadır. Dolayısıyla araştırma hipotezi "*H5: Şehirde yaşayanların spiritüel inanç ve pratiklere katılım sıklığı, kırsal kesimde yaşayanlarınkine göre daha yüksektir.*" kısmen desteklenmektedir.

Konuyla ilgili yapılmış olan benzer bir çalışmada, bu çalışmada elde edilen bulguların aksine katılımcıların ikamet ettikleri yer ile spiritüel inanışları arasında anlamlı bir fark gözlenmemiştir (Çimen, 2021). Yine bir başka çalışmada Sarman (2020), fen bilgisi öğretmen adaylarının spiritüel inanç düzeyleri üzerine yaptığı araştırmasında metropol ve kırsal kesimde ikamet eden bireylerin bu inanç ve pratiklere sahip olma noktasında benzer düzeyde oldukları sonucuna ulaşmıştır. Çalışmada elde edilen bulgulara göre bireylerin büyüdüğü yerleşim yerleri ile spiritüel inanç ve pratiklere katılımları arasında anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir.

Tablo 4.6'da yer alan bulgular, gelir düzeyinin spiritüel inanç ve pratikler üzerinde sınırlı bir etkisi olduğunu ortaya koymaktadır. Özellikle büyü, geleneksel dini inançlar ve batıl inançlar gibi inanç biçimleri, gelir düzeyinden bağımsız şekilde benzer

düzeylede gözlemlenmektedir. Bunun yanında geleceği bilme inancı için gelir düzeyi arttıkça belirgin bir artış gözlenmiştir. Ruhçuluk inancında da belirgin düzeyde olmasa da gelir düzeyine göre hafif bir artış vardır. Buna karşılık, psişik yetenekler ve olağandışı yaşam formları gibi inançlar da gelir düzeyinden çok etkilenmemektedir. Bu durum da bu tür spiritüel inançların genel itibariyle toplumda maddi durumdan bağımsız olarak yaygın olabileceğini düşündürmektedir. Dolayısıyla bu bulgular, “H6: Sosyo-ekonomik durumu üst grupta olanlarda spiritüel inanç ve pratiklere katılım düzeyi, diğer gruplarda olanlarınkine göre daha yüksektir.” hipotezinin kısmen desteklendiğini göstermektedir.

Çimen (2021), araştırmasında evli bireylerin spiritüel inançları ile sosyo-ekonomik düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Bu çalışmaya göre spiritüel inançlar ile gelir düzeyi arasında anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir.

Mevcut çalışmada elde edilen bulguların aksine Karaca (2001) yaptığı çalışmada katılımcıların sosyo-ekonomik durumları ile spiritüel inançları arasındaki ilişkiyi incelemiş ve gelir düzeyi düşük olan bireylerin bu inançlara, gelir düzeyi yüksek bireylerden daha çok rağbet ettikleri bulgusuna ulaşmıştır. Karaca bu durumu sosyo-ekonomik açıdan ihtiyaç sahibi olmalarından kaynaklı spiritüel inanç ve pratiklere sahip olmalarına dayandırmaktadır.

Arslan (2004) da bireylerin spiritüel inanç düzeyleri ile sosyo-ekonomik düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelemiş ve alt gelir düzeyine sahip olan bireylerin yüksek gelirli bireylere oranla bu inanç ve pratiklere sahip olma oranlarının daha yüksek olduğunu saptamıştır. Bunun sebebini de alt gelir düzeyine sahip olan bireylerin kendilerini modern hayatın nimetlerinden mahrum görme, kendilerini yeterince yetiştiremememe, teknolojinin imkanlarından faydalanamama gibi durumlardan ötürü çevrelerinde duydukları inançları kolaylıkla benimseyebilmelerine dayandırmaktadır.

Tablo 4.7'ye göre; geleneksel dini paranormal inançlar ve büyü gibi inançlar, kendisini dindar olarak tanımlayan bireyler arasında daha yaygın olup bu fark istatistiksel olarak anlamlıdır. Bu durum, dindar bireylerin geleneksel dini inançlarla uyumlu olan spiritüel inanç ve pratiklere dindar olmayan bireylere oranla daha fazla yöneldiğini göstermektedir. Bunun yanında geleceği bilme, psişik yetenekler ve ruhçuluk gibi diğer spiritüel inançlar ile dindar ve dindar olmayan bireyler arasında büyük bir fark bulunmamaktadır. Dolayısıyla bu durum, bu tür spiritüel inançların dindarlık

düzeinden bağımsız olarak yaygın olabileceğini düşündürmektedir. Olağandışı yaşam formlarına olan inanç, dindar olmayan bireylerde biraz daha yüksek düzeydeyken bu fark anlamlılık düzeyinde değildir. Batıl inançlar ise dindar ve dindar olmayan bireyler arasında benzer şekilde yaygındır ve dindarlık durumu ile doğrudan bir ilişkisi bulunmamaktadır. O nedenle dindar bireyler arasında geleneksel dini paranormal inançlar ve büyü gibi inançlar daha yaygın iken diğer spiritüel inançlar dindarlık durumu ile doğrudan ilişkilendirilemez. Dolayısıyla “H7: Dini açıdan kendisini dindar olarak tanımlayan bireylerin spiritüel inanç ve pratiklere katılım düzeyleri, kendisini dindar olarak tanımlamayan bireylerin spiritüel inanç ve pratiklere katılım düzeylerine göre daha düşüktür.” hipotezi desteklenmemektedir.

Spiritüel inançlar ile dindarlık düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki bulan çalışmalar da vardır. Nitekim Huntley ve Peeters (Huntley & Peeters, 2005), bu inançlar ile dindarlık arasında doğrusal bir ilişki olduğunu ve bireylerin spiritüel inanç düzeylerinden yola çıkarak dindarlık düzeylerine yönelik öngöründe bulunulabileceğini ileri sürmektedirler.

Arslan (2004), bireylerin spiritüel inanç eğilimi ile dindarlık düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelediği çalışmasında, spiritüel inanca sahip olmak ile dindarlık arasında pozitif fakat zayıf bir ilişki olduğunu saptamıştır. Bu çalışmaya göre spiritüel inanç ve pratiklere sahip olmak ile dini yönelim arasında zayıf bir ilişki vardır. Bu bulgu, bireylerin sahip olduğu dini bilgilerin spiritüel inançlara yönelimlerini yeteri düzeyde engelleyemediği anlamını taşımaktadır. Rusdki (2003) de benzer şekilde dindarlık ile spiritüel inançlar arasında küçük ancak pozitif bir ilişki olduğunu öne sürmektedir.

Torgler (2003), kendisini dindar olarak tanımlayan bireylerin aynı zamanda spiritüel inanç ve pratiklere daha çok eğilim gösterdiklerini ileri sürmektedir. Spiritüel inanç ve pratikler ile dini bilgi düzeyi arasındaki ilişkiyi incelediği çalışmasında ise Karaca (2001), yüksek dini bilgiye sahip bireylerin daha az dini bilgi düzeyine sahip bireylere oranla spiritüel inançlara katılım düzeylerinin daha düşük olduğu bulgusuna ulaşmıştır.

Sparks (2001) tarafından yapılmış olan bir başka araştırmada ise spiritüel inanışlar ile dindarlık arasında güçlü bir ilişki olmadığı öne sürülmüştür. Özellikle dindar bireylerin pek çok spiritüel inanışı reddedebileceğini ve bu tür inançların bu bireylerin dini inançlarına aykırı düştüğü ifade edilmiştir. Buna göre telepati, önsezi, psişik

yetenekler, ruhlarla irtibat kurma gibi fenomenler dini inanç sistemleriyle çok örtüşmeyebilir.

Tablo 4.8 incelendiğinde Beş Faktör Kişilik Özelliği boyutlarından Dışadönüklük boyutu ile Büyü inancı arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki ($r = -0.44, p < 0.05$) gözlenmektedir. Buna göre Dışadönük bireyler büyü gibi spiritüel inançlara daha az eğilim göstermektedirler. Bununla birlikte büyü dışındaki diğer spiritüel inançlara yönelik güçlü bir ilişki bulunmamaktadır. Yumuşak başlılık boyutu (Tablo 4.9) ile bu inanç ve pratikler arasında da genel olarak anlamlı bir sonuç çıkmamıştır. En yüksek korelasyon Geleneksel Dini Paranormal İnançlarda ($r = 0.067$) görülse de bu sonuç anlamlı bulunmamıştır. Yine kişilik özelliklerinden Özdenetimlilik boyutu (Tablo 4.10) ile spiritüel inanç ve pratikler arasında diğer alt boyutlarda olduğu gibi düşük ve anlamsız bir korelasyon gözlenmiştir. En yüksek değer geleneksel dini paranormal inançlarda ($r = 0.066$) görülse de anlamlı değildir. Nörotiklik boyutu (Tablo 4.11) ile bu inançlar arasında zayıf ve anlamsız korelasyonlar tespit edilmiştir. En yüksek değer Ruhçuluk inancında ($r = 0.082$) görülse de bu sonuç da anlamlı değildir. Son olarak kişilik özelliklerinin Deneyime Açıklık boyutunda (Tablo 4.12) ise düşük ve anlamlı düzeyde korelasyonlar görülmektedir. Bilhassa Geleneksel Dini Paranormal İnanç ($r = 0.102, p < 0.05$), Geleceği Bilme ($r = 0.123, p < 0.01$) ve Olağandışı Yaşam Formları ($r = 0.107, p < 0.05$) arasında anlamlı sonuçlar tespit edilmiştir. Bu bulgular deneyime açık bireylerin bu inançlara düşük düzeyde de olsa eğilimli olduklarını göstermektedir. Dolayısıyla Deneyime Açıklık bazı spiritüel inanç ve pratiklerle zayıf fakat anlamlı korelasyonlar gösterirken diğer alt boyutlar (Özdenetimlilik, Yumuşak Başlılık, Nörotiklik, Dışa Dönüklük) bu inançlarla anlamlı ilişkiler göstermemektedir. Dolayısıyla bu sonuçlar, Beş Faktör Kişilik Özelliklerinin genel hatlarıyla spiritüel inanç ve pratikleri anlamlı düzeyde etkilemediğini ortaya koymaktadır. Buna dayanarak “*H8: kişilik özelliklerinin spiritüel inanç ve pratiklere katılım üzerinde etkisi vardır.*” hipotezi desteklenmemektedir. Elde edilen bulgulara göre bu tür inanışlara eğilimin nedenleri kişilik özelliklerinden ziyade sosyal, kültürel ve bireysel faktörler olabilir.

Araştırmalar, bireylerin kişilik özellikleri ile spiritüel inanç ve pratiklere sahip olma düzeyleri arasındaki ilişkiyi farklı sonuçlarla ele almışlardır. Bu iki faktör arasında pozitif bir korelasyon olduğunu ileri süren çalışmalar vardır. Nitekim Huntley ve Peeters'in (2005) “*Paranormal Beliefs, Religious Beliefs and Personality Correlates*”

adlı çalışmalarında kişilik özellikleri ile spiritüel inançlar arasında anlamlı korelasyonlar tespit edilmiştir. Bu çalışma, kişilik özelliklerinden özdenetimlilik boyutunun, spiritüel inanç ve pratiklere katılım üzerinde negatif korelasyona sahip olduğunu ileri sürmektedir. Buna göre özdenetimliliği yüksek düzeyde olan bireyler bu inançlara karşı daha eleştirel bir tutum içerisindeyler. Çalışmada spiritüel inançlar ile ilişkilendirilebilecek diğer kişilik faktörü de Deneyime Açıklıktır. Bu boyutta yüksek korelasyona sahip bireylerin bilinmeyenini aramaya yönelik bir motivasyonla karakterize edildiği ileri sürülmektedir. Bu kişiliğe sahip bireyler doğal olarak geleneksel değerleri sorgulama eğilimi gösterirler.

Benzer şekilde (Swami vd., 2011) “*Alien Psychology: Associations Between Extraterrestrial Beliefs and Paranormal Ideation, Superstitious Beliefs, Schizotypy, and the Big Five Personality Factors*” isimli çalışma, dünya dışı varlık inançları ile paranormal düşünce, batıl inanç, şizotipi ve Beş Faktör Kişilik Özellikleri arasındaki ilişkileri incelemektedir. Swami ve arkadaşları çalışmalarında, Beş Faktör Kişilik Özelliği boyutlarından Deneyime Açıklık alt boyutunun dünya dışı varlıklara inanç noktasında pozitif korelasyona sahip olduğu bulgusuna ulaşmışlardır. Elde edilen sonuca göre bu durum, spiritüel inançlara sahip olan bu tür bireylerin fantastik ve olağandışı fikirlere daha açık oldukları anlamını taşımaktadır.

Williams ve arkadaşları (Williams vd., 2007) tarafından kişilik ve spiritüel inançlar üzerine yapılan bir çalışmada, bu inançlara inanma oranları yüksek olan bireylerin depresif, aşırı duygusal ve kaygı düzeyleri yüksek olan nevrotik bireyler olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Buna göre Nevrotiklik boyutu ile spiritüel inanç ve pratiklere katılım arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki vardır.

Konuyla ilgili Heather Auton’un (2001) “*Paranormal Beliefs and Personality Traits*” isimli çalışmasında, spiritüel inançlara sahip olmanın patolojik bir durum olarak görülmemesi gerektiği ve bunun sağlıklı kişilik özellikleriyle de ilişkilendirilebileceği savunulmaktadır. Nitekim Auton, yaptığı çalışmasında kişilik ve spiritüel inançlar arasında çok az fark olduğuna dair bulgular sunmaktadır. Ortaya çıkan farkta da spiritüel inanç ve pratiklere sahip bireylerin daha saldırgan (asabi, tartışmacı) ve savunmacı (şüpheli, kendini koruyan) olma olasılığının yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Araştırmacı bu durumu, bu tür uyumluluk düzeyi düşük ve nevrotik bireylerin toplum içinde spiritüel inanç ve pratiklere sahip olmasının olumsuzluk olarak nitelendirilmesinden dolayı bu inançları koruma ve savunma zorunluluğu

hissetmelerine dayandırmaktadır. Yine buna benzer şekilde nevroitik bireylerin spiritüel inançları benimseme düzeylerinin yüksek olduğunu savunan pek çok çalışma bulunmaktadır (Williams vd., 2007 ; Wiseman ve Watt, 2004).

Kişilik faktörleri ile spiritüel inanç ve pratikler arasında pozitif bir ilişki olmadığını ileri süren çalışmalar da mevcuttur. Nitekim Irwin (1993) "*Belief in the Paranormal: A Review of the Empirical Literature*" isimli çalışmasında, kişiliğin sosyal boyutlarının bazı spiritüel inançlara eğilim göstermede etkisi olmadığını savunur. Dışa dönüklüğün temel karakteri, spiritüel inançlara eğilim göstermeyle ilişkili görünmemektedir. Irwin, spiritüel inançların sınırlı ve karmaşık olarak bilişsel işlevlerle bağlantılı olduğunu ileri sürerken genel itibarıyla kişilik tipleri ve spiritüel inançlara eğilimli olma arasında bir ilişki bulunmamıştır. Bunun yanı sıra Huntley ve Peeters (2005) da kişilik ve spiritüel inançlar üzerine yapılan pek çok çalışmada farklı sonuçların elde edilmesinden dolayı kişilik faktörlerinin spiritüel inançlara sahip olma üzerindeki etkisine yönelik tutarlı bir sonuç çıkmadığını ileri sürmektedirler.

5.2. Sonuç

Araştırmanın temel amacı 18 yaş üstü bireylerin spiritüel inanç ve pratiklere yönelimlerinin sosyodemografik değişkenler, bireysel dindarlık eğilimleri ve kişilik yapıları açısından incelenmesidir. Bu bağlamda birtakım hipotezler geliştirilmiştir. Bu hipotezlerden ilki olan "*Kadın bireylerin spiritüel inanç ve pratiklere katılım düzeyi, erkek bireylerin spiritüel inanç ve pratiklere katılım düzeyine göre daha yüksektir.*" (H1) hipotezi, yapılan analizler neticesinde desteklenmemiştir. Buna dayanarak kadınların daha yüksek spiritüel inanç ve pratiklere sahip olabileceği ön kabulü, araştırma sonuçlarına göre farklılaşmaktadır. Dolayısıyla bu örnekleme cinsiyet değişkeninin spiritüel inanışlara sahip olma üzerinde bir etkisinin bulunmadığı söylenebilir. Yapılan bazı araştırmalarda kadınların spiritüel inanç ve pratiklere sahip olma düzeylerinin erkeklerden daha fazla olduğuna dair bulgular elde edilse de bu çalışmaya benzer şekilde cinsiyet değişkeninin bu gibi inançlara sahip olma üzerinde herhangi bir etkisi bulunmadığı tezini savunan çalışmalar da mevcuttur. Spiritüel inanç ve pratiklere yönelik yapılan araştırmalardan tutarsız sonuçlar elde edilmesi, cinsiyet değişkeninin tek başına spiritüel inanç ve pratiklere sahip olma üzerinde yeterli bir faktör olmadığını ortaya koymaktadır. Belki de ön kabulden farklı sonuçların ortaya çıkmasının nedeni, bireylerin spiritüel inanç ve pratiklere eğilim göstermelerinde sosyal, kültürel veya bireysel faktörlerin de etkili olabilmesidir. Dolayısıyla spiritüel

inançlar üzerinde cinsiyet değişkeninin belirgin bir etkisi olmayıp diğer faktörlerle olan ilişkisi de incelenmesi gereken bir husustur.

Araştırmanın bir başka problemi, spiritüel inançlarla yaş değişkeni arasındaki ilişkinin incelenmesidir. Spiritüel inanç ve pratikler ile yaş arasındaki ilişkiye bakıldığında Paranormal İnanç Ölçeğinin (PİÖ) bazı alt boyutlarında anlamlı farklılıklar tespit edilmiştir. Bu bağlamda *“İnsanların yaşları ilerledikçe spiritüel inanışlara yönelimi artmaktadır.”* (H2) hipotezi kısmen doğrulanmıştır. Yaş faktörünün PİÖ'nün alt boyutlarıyla olan ilişkisi incelendiğinde geleneksel dini paranormal inançlar ve psişik yeteneklere olan inanç arasında istatistiksel açıdan pozitif yönlü bir ilişki tespit edilmiştir. Bu durum, bireylerin spiritüel pratiklere katılmasında yaşın yalnızca belirli inançlar üzerinde etkisi olduğunu ve her inanç faktöründe etkili olmadığını ortaya koymaktadır. Bu çalışmada da olduğu gibi yaş ilerledikçe spiritüel inanç ve pratiklere yönelimin arttığını ileri süren çalışmaların yanı sıra bu iki faktör arasında anlamlı bir ilişkinin bulunmadığı görüşünü savunan çalışmalar da mevcuttur. Bu çalışmada elde edilen bulgulara göre yaşlı bireylerin geleneksel dini paranormal inançlar ve psişik yeteneklere olan inancının gençlere oranla daha yüksek düzeyde olmasını geleceği bilme arzusu, belirsizlikle başa çıkma ve sorumluluğu başka güçlere atfetme gibi psikolojik süreçlerin yaş ilerledikçe artış gösterdiği şeklinde yorumlamak mümkündür (Köse ve Ayten, 2009, s. 54-60).

Araştırma problemlerinden biri de spiritüel inanç ve pratiklerle eğitim seviyesi arasındaki ilişkinin incelenmesidir. Araştırmada kullanılan PİÖ'nün yalnızca Geleneksel Dini Paranormal İnanç alt boyutu ile eğitim düzeyi arasında ters yönlü bir ilişki tespit edilmiştir. Buna göre bireylerin öğrenim düzeyleri yükseldikçe bu inançlara yönelimlerinde azalma görülmüştür. Dolayısıyla *“İnsanların öğrenim düzeyleri yükseldikçe, spiritüel inanç ve pratiklere yönelimleri de azalmaktadır.”* (H3) hipotezi kısmen doğrulanmıştır. Bunun yanı sıra psişik, büyü vb. inançlara yönelik böyle bir ilişkinin bulunmaması, bu inançların eğitim düzeyinden bağımsız bir şekilde bireylerin kişisel ya da kültürel olarak eğilim gösterdiklerini düşündürmektedir.

Araştırma problemlerinden biri de spiritüel inanç ve pratikler ile medeni durum arasındaki ilişkinin incelenmesidir. Paranormal inanç ölçeğinin alt boyutlarında hafif düzeyde ilişki gözlemlenmiştir. Nitekim evli olmayan (ayrılmış, dul, bekar) bireylerin psişik yeteneklere inanç ve batıl inanç kategorilerinde evli olanlara oranla biraz daha yüksek düzeyde katılım gösterdikleri görülmektedir. Buna göre *“Evli olmayan*

bireylerdeki spiritüel inanış/pratiklere katılım oranı, evli bireylerdeki spiritüel inanış/pratiklere katılım oranına göre daha yüksektir.” (H4) hipotezi kısmen desteklenmiştir. Bu bulgular doğrultusunda medeni durumun bazı inanç kategorileriyle kısmi ölçüde ilişkisi bulunsa da genel itibariyle evli olan ve evli olmayan bireylerin bu inanç ve pratiklere katılım düzeyleri benzerdir. Bu araştırmada medeni durumun spiritüel inançlara sahip olma üzerindeki rolünün düşük düzeyde olması, farklı değişkenleri ve faktörleri dikkate almanın önemine işaret etmektedir. Dolayısıyla bu durum, spiritüel inançlara katılımın medeni durumdan bağımsız bir yönü olduğunu ortaya koymaktadır.

Diğer bir araştırma problemi de spiritüel inanç ve pratikler ile ikamet yeri arasındaki ilişkinin incelenmesidir. Paranormal İnanç boyutlarından geleceği bilme, psişik yeteneklere inanç ve olağan dışı yaşam formlarında anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Buna göre metropol ve şehirde yaşayan bireyler kırsal kesimde yaşayan bireylerden daha fazla spiritüel inançlara sahip olma eğilimindedirler. Bu bağlamda öne sürülen *“Metropol ve şehirde yaşayanların spiritüel inanç ve pratiklere katılım sıklığı, kırsal kesimde yaşayanlarınkine göre daha yüksektir.”* (H5) hipotezi kısmen doğrulanmıştır. Ancak diğer faktörlerde anlamlı sonuçların çıkmaması ikamet yerinin bazı inanç ve pratiklere katılımında önemi olduğunu gösterse de her inanç kategorisinde böyle bir etkisinin bulunmadığı görülmektedir. Bu araştırmada kısmi düzeyde bir ilişkinin tespit edilmesi metropol ve şehirlerde yaşayanların kültürel, sosyal ve ekonomik imkanlarının kırsal kesimde yaşayanlara oranla daha fazla olması ve kentlerde yaşayanların farklı inanç ve düşünce sistemleriyle karşılaşma olasılıklarının daha yüksek olmasından kaynaklanıyor olabilir.

Araştırmanın bir başka problemi de spiritüel inançlar ve sosyo-ekonomik düzey arasındaki ilişkinin incelenmesidir. Buna göre bireylerin aylık gelir düzeyi yükseldikçe PİÖ'nün alt boyutlarından olan Geleceği Bilme ve Ruhçuluk inançlarına katılım oranları da yükselmektedir. Ancak diğer alt boyutlardaki ilişkiler anlamlılık düzeyine ulaşamamıştır. Dolayısıyla *“Sosyo-ekonomik durumu üst grupta olanlarda spiritüel inanç ve pratiklere katılım düzeyi, diğer gruplarda olanlarınkine göre daha yüksektir.”* (H6) hipotezi kısmen desteklenmiştir. Bu durum, spiritüel inanç ve pratiklere katılımında sosyo-ekonomik düzeyin tek başına yeterli olmadığını ortaya koymaktadır.

Araştırma problemlerinden bir diğeri de bireylerin spiritüel inançları ile bireysel dindarlık eğilimleri arasındaki ilişkinin incelenmesidir. Buna göre Paranormal İnanç Ölçeğinin alt boyutlarından Geleneksel Dini Paranormal İnanç ve Büyü gibi spiritüel inanç ve pratikler, dindarlık düzeyi yüksek bireyler arasında daha yaygın şekilde kendini gösterirken diğeri inanç biçimlerine dindar ve dindar olmayan bireylerin katılım düzeyi neredeyse aynıdır. O nedenle *“Dini açıdan kendisini dindar olarak tanımlayan bireylerin spiritüel inanç ve pratiklere katılım düzeyleri, kendisini dindar olarak tanımlamayan bireylerin spiritüel inanç ve pratiklere katılım düzeylerine göre daha düşüktür.”* (H7) hipotezi desteklenmemiştir. Konuya dair yapılan çalışmalar birbirinden farklı sonuçlar ortaya koymaktadır. Dindarlık düzeyi ile spiritüel inançlara katılım arasında pozitif ancak zayıf bir ilişki olduğunu ileri süren çalışmaların (Arslan, 2004; Rudski, 2003) yanı sıra dindarlık düzeyi yüksek bireylerin bu tür spiritüel inanç ve pratiklere yönelimlerinin düşük olduğunu ileri süren çalışmalar da mevcuttur (Karaca, 2001; Sparks, 2001). Bu çalışmalar, spiritüel inançların bireylerin inandıkları dini doktrinlere aykırı olmasından dolayı bireysel dindarlık eğilimleri yüksek bireylerin bu tür inanç sistemlerine mesafeli olduklarını ileri sürmektedirler. Elinizdeki çalışma da bu ön kabul ile yürütülürken çıkan sonuçlar tersi bir durumu ortaya koymuştur. Elde edilen sonuçlara göre Büyü ve Geleneksel Dini Paranormal İnanç ve pratikleri kabul eden dindar bireyler bu inanç biçimlerini kendi geleneksel dini inançlarının bir uzantısı şeklinde benimsemiş olabilirler. Bunun yanı sıra diğeri spiritüel pratiklere katılımın dindar ve dindar olmayan bireylerce eşit düzeyde benimsenmesi, bu tür inanç sistemlerinin popüler kültür tarafından yaygınlaştırılması ve bireylerin onu algılama biçimleriyle açıklanabilir.

Araştırma problemlerinden bir diğeri de spiritüel inanç ve pratiklere katılımında bireylerin kişilik yapılarının etkili olup olmadığının incelenmesidir. Beş Faktör Kişilik Özelliklerinden Dışa dönüklük boyutu ile Olağandışı Yaşam Formlarına olan inanç arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir ($r = -0.44$, $p < 0.05$). Buna göre dışa dönük bireyler Olağan Dışı Yaşam Formları gibi inanç ve pratiklere karşı daha mesafeli bir yaklaşım sergilemektedir. Bunun yanı sıra Deneyime Açıklık kişilik özelliği ile PİÖ'nün alt ölçeklerinden olan Geleneksel Dini Paranormal İnançlar, Geleceği Bilme ve Olağandışı Yaşam Formlarına olan inançlarda düşük düzeyde pozitif ilişkiler gözlemlenmiştir. Bu durum da Deneyime Açıklık kişilik özelliğine sahip bireylerin Geleneksel Dini Paranormal İnançlar, Geleceği Bilme ve Olağandışı

Yaşam Formlarına olan inançlara daha fazla eğilim gösterdiklerini ortaya koymaktadır. Bununla beraber kişilik özelliklerinin diğer alt boyutları olan Yumuşak başlılık, Özdenetimlilik ve Nörotiklik ile spiritüel inançlar arasında anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir. Dolayısıyla “*Kişilik özelliklerinin spiritüel inanç ve pratiklere katılım üzerinde etkisi vardır.*” (H8) hipotezi doğrulanmamıştır. Bu bulgular doğrultusunda kişilik özelliklerinin spiritüel inançlara katılım üzerinde en azından araştırma bulgularına göre önemli bir etkisi bulunmadığı görülmektedir. Bu durum aslında kişilik yapılarının spiritüel inançlardan bağımsız bir yönü olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla farklı kişilik yapılarına sahip bireyler bu inançlara benzer düzeylerde sahip olabilmektedir. Araştırma sonuçları, kişilik özelliklerinin bireylerin spiritüel inanç ve pratiklere katılımlarıyla olan ilişkisindeki rolünün genel beklentiye uygun olmadığını göstermektedir. Genel beklenti, bireylerin sahip olduğu kişilik yapılarına yönelik bu inanç biçimlerine olan tutumlarının değişebileceğidir. Yani belirgin kişilik özellikleri, spiritüel inanç ve pratiklere katılmada daha etkin bir rol üstlenmektedir. Ancak bu araştırmada kişilik özelliklerinin spiritüel inançlara katılma üzerinde genel bir etkisinin olmaması sosyal, kültürel ve bireysel faktörleri de dikkate almanın önemine işaret etmektedir.

Araştırma sonuçları, katılımcıların demografik özellikleri ile spiritüel inanç ve pratiklere katılım düzeyleri arasındaki ilişkiye ve kişilik özellikleri ile bu inanç ve oluşumlara katılımında etkisi olup olmadığına dair önemli veriler içermektedir. Bu bağlamda tüm bulgular ve sonuçlar değerlendirildiğinde cinsiyet faktörünün spiritüel inançlara katılımında sınırlı bir etkiye sahip olduğu ve yaş, eğitim düzeyi ve sosyo-ekonomik durum gibi değişkenlerin belirli spiritüel inanç ve oluşumlara yönelimde kısmi bir etkiye sahip olduğu anlaşılmaktadır. Son olarak dindar bireylerin spiritüel inanç, oluşum veya pratiklere katılmalarındaki temel motivasyonun, bu inanışların geleneksel dine bir alternatif olarak algılanmasından ziyade tamamlayıcı ya da bağımsız bir mistik arayış olduğu anlaşılmaktadır. Dolayısıyla bireylerin bu gibi manevi yönelimleri, katı sınıflandırmalarla anlamlandırılmayacak kadar karmaşık bir yapıyı ifade etmektedir. O nedenle bireylerin spiritüel inanç, oluşum ya da pratiklere yönelim göstermelerinin, onların kişilik yapıları, bireysel dindarlık eğilimleri ya da sosyo-demografik özelliklerinin kısıtlı rolünden ziyade sosyal ve kültürel dinamikler ve kişisel deneyimler doğrultusunda şekillendiği anlaşılmaktadır.

Sonuç olarak bu araştırma, 18 yaş üstü bireylerin spiritüel inançlar ve pratiklere yönelimlerini çok boyutlu bir perspektifle ele almak suretiyle önemli sonuçlar ortaya koymuştur. Bulgular, spiritüel inançların yalnızca bireylerin dindarlıklarıyla doğrudan ilişkilendirilmediğini, bunun yerine yaş, eğitim düzeyi ve sosyo-ekonomik durum gibi bir dizi sosyodemografik değişkenle etkileşim halinde olduğunu göstermektedir. Özellikle genç bireylerde meditasyon ve yoga gibi New Age pratiklerine yönelik artan ilgi, modern dünyada spiritüelliğin bireyselleşen bir olguya dönüştüğüne işaret etmektedir.

Bireylerin bireysel dindarlık eğilimleri göz önünde bulundurulduğunda kendisini “dindar” olarak tanımlayan bireylerin spiritüel inanç ve pratiklere yönelimlerinin incelenmesi sonucunda, bu tür inanç ve pratiklerin genellikle geleneksel dini inançları destekleyici veya tamamlayıcı bir rol oynadığı görülmüştür. Bu durum, dindarlığın statik ve kapalı bir sistem olmadığına, bilakis bireylerin maneviyatlarını zenginleştirme çabası içinde yeni yollar aradığına işaret etmektedir. Özellikle New Age inanç ve pratiklerinin bireysel bir anlam arayışı ya da modern yaşamın getirdiği stresle baş etme yöntemi olarak benimsenmesi dikkat çekicidir.

Kişilik özellikleri bağlamında ise dışa dönüklük ve deneyime açıklık gibi boyutların her ne kadar belirli spiritüel inançlarla ilişkili olduğu görülse de kişilik özelliklerinin etkisinin düşük düzeyde olması, spiritüel inançların daha çok sosyokültürel bağlamlar ve bireyin yaşam tecrübeleriyle şekillendiğini düşündürmektedir.

Genel olarak bu çalışma, spiritüel inançların bireylerin sadece dini kimlikleriyle değil, aynı zamanda sosyal, kültürel ve psikolojik dinamikleriyle bütünleşen çok yönlü bir yapı sergilediğini göstermektedir. Bu durum, modern toplumda spiritüel inançların geleneksel din anlayışının ötesinde bir işlev gördüğünü ve bireysel anlam arayışında önemli bir yer tuttuğunu ortaya koymaktadır.

5.3. Öneriler

- Dijital platformların (YouTube, Instagram, online meditasyon platformları vb.) Yeni Çağ inançlarının yayılımı üzerindeki etkisi analiz edilebilir. Bu platformların bireylerin dindarlık ve spiritüel pratiklere katılım oranını nasıl etkilediği tartışılabilir.

- Türkiye’de enerji ve kuantum gibi New Age öğelerin, İslam ve Tasavvufla uzlaştırılma çabasının arkasında yatan psikolojik süreçlerin ele alındığı nitel bir çalışma tasarlanabilir.
- Spiritüel gruplara mensup olan bireylerin bu oluşumlarda yer almalarındaki temel faktörler, kapsamlı bir değerlendirme yapılarak nitel bir çalışmayla incelenebilir. Özellikle bireylerin bu pratikleri tercih etme nedenlerinin psikolojik, kültürel veya dini boyutları daha ayrıntılı şekilde analiz edilebilir.
- Yeni Çağ inanç ve pratiklerinin (meditasyon, yoga, aile dizimi vb.) bireylerin dindarlık algısıyla nasıl bağdaştığı veya çatıştığı üzerine psikososyal bir analiz yapılabilir. Özellikle bu pratiklerin geleneksel dini inançlarla uyum sağlama biçimleri araştırılabilir.
- Geleneksel dini pratikler ile spiritüel uygulamaların bireylerin ruh sağlığı üzerindeki etkileri karşılaştırmalı olarak incelenebilir. Katılımcıların bu pratiklere yönelmelerindeki duygusal veya psikolojik ihtiyaçlar ele alınabilir.

KAYNAKÇA

- Akıncı, M. (2009). Muhafazakârlık ve Değişim: Değişime Direniş mi Yoksa İhtiyatlı Değişimi Savunmak mı? *Aksaray Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 1(1), Article 1.
- Akkaya Türkol, Y. (2020). *Kişilik Özellikleri ve Dini Başa Çıkma Arasındaki İlişkinin İncelenmesi (Çorum Örneği)* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Hitit Üniversitesi, Çorum.
- Alban, M. O. (2012). *Pratik Tekniklerle Ruhsal Güçlerinizi Geliştirin* (2. bs). İstanbul: Şira Yayınları.
- Albayrak, M. (2007). *Felsefe Ve Din: Din Felsefesine Giriş* (TDV İslâm Araştırmaları Merkezi; 1. bs). Ankara: Asil Yayın Dağıtım.
- Alternatif Terapi. (2013). *Aile Dizimi*. Alternatif Terapi. <http://www.alternatifterapi.com/icerik/aile-dizimi-nedir> (16.02.2024)
- Arslan, M. (2004). Kişilerin Batıl İnanç Kaygı Düzeylerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 2(6), Article 6.
- Arslan, M. (2010). Paranormal İnanç Ölçeğinin Türkçe Versiyonunun Geliştirilmesi: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. *İ.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1(2), 23-40.
- Atak Meriç, T. (2022). *Tip 1 Diyabet Tanısı Alan Çocuklarda Spiritüel Günlüğün, Çocuğun Kaygı ve Spiritüel Düzeyine Etkisi* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Bahçeşehir Üniversitesi, İstanbul.
- Auton, H. (2001). *Paranormal Beliefs and Personality Traits* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Western Kentucky University, Bowling Green (ABD).
- Aydın, C. (2008). *Dinsel Fundamentalizm İle Yeni Çağ İnançlarına Yönelik Tutumlar Arasındaki İlişkiler* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.

- Aydın, C. (2008). *Dinsel Fundamentalizm ile Yeni Çağ İnançlarına Yönelik Tutumlar Arasındaki İlişkiler* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Aydın, C. (2015). *İnsanın Anlam Arayışı ile Yeni Çağ İnanışları Arasındaki İlişki* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Samsun.
- Aydın, C. B. (2012). *14-18 Yaş Arası Gençlerde Büyü, Sihir, Nazar Vb. Tutumlar* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Aydın, M. (1995). Fal. İçinde *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (C. 12, s. 138-139). İstanbul: TDV Yayınları. <https://islamansiklopedisi.org.tr/fal> (29.02.2024)
- Aydın, O. B. (2019). *Oral Hijyen Eğitimi Uygulamalarında Bilişsel Yöntem ve Hipnozun (Pozitif Telkin Teknikleri) Etkinlik Düzeylerinin Karşılaştırılması* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Atatürk Üniversitesi, Erzurum.
- Ayhan, İ., & Yazar, F. (2005). Batıl İnançların Psikolojisi. *Pivolka*, 17, 15.
- Ayten, A. (2004). *Kendini Gerçekleştirme ve Dindarlık İlişkisi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Ayten, A. (2021). *Psikoloji ve Din Psikologların Din ve Tanrı Görüşleri* (5. bs). İstanbul: İz Yayıncılık.
- Ayten, A., & Köse, A. (2009). Bâtıl İnanç ve Davranışlar Üzerine Psiko-sosyolojik Bir Analiz. *Dergipark*, 9(2), 45-70.
- Bahadır, A. (2018). *İnsanın Anlam Arayışı ve Din: Logoterapik Bir Araştırma* (4. bs). İstanbul: İnsan Yayınları.
- Başkaya, Ş. (2006). *New Age Hareketi: Modern Bir Dinsellik Biçiminin Sosyo-Kültürel Analizi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi, İstanbul.

- Battal, E. (2018). Yeni Dini Hareketlerde İbadet ve Ritüeller. İçinde S. Turan & F. Sancar (Ed.), *Nedenleri ve Niçinleriyle Yeni Dini Hareketler* (1. bs, s. 277-288). İstanbul: Okur Akademi Yayınları.
- Bayar, A. (2022). *Sekülerleşme ve Din* (1. bs). Ankara: İksad Yayınevi.
- Bayyığıt, M. (1989). *Üniversite Gençliğinin Dini İnanç, Tutum ve Davranışları Üzerine Bir Araştırma* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Uludağ Üniversitesi, Bursa.
- Beneton, P. (2016). *Muhafazakârlık* (2. bs). İstanbul: İletişim.
- Bıyık, M. (2003). Yeni Dünya Düzenine Küresel Bir Din Modeli: Moonculuk. *MİLEL VE NİHAL inanç, kültür ve mitoloji araştırmaları dergisi*, 1.
- Bird, F. (1978). Charisma and Ritual in New Religious Movements. İçinde N. Jacob & B. George (Ed.), *Understanding the New Religions* (ss. 173-189). The Seabury Press. http://archive.org/details/understandingnew0000unse_x6g2 (30.05.2023)
- Brigitte, M., & Günther, H. H. (2013). *Reiki Uygulamalı Şifa Teknikleri* (G. Oner, Çev.). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Burger, J. M. (2021). *Kişilik/Psikoloji Biliminin İnsan Doğasına Dair Söyledikleri* (İ. D. E. Sarıoğlu, Çev.; 7. bs). İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Burger, J. M. (2021). *Kişilik/Psikoloji Biliminin İnsan Doğasına Dair Söyledikleri* (İ. D. E. Sarıoğlu, Çev.; 7. bs). İstanbul: Kaknüs Yayınları- Ders Kitapları.
- Certel, H. (2010). Dinî Yaşantıda Kalite Sorunu. *Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 24, 33-59.
- Ceylan, A. Y. (2007). Edmund Burke'ün "Muhafazakâr" Düşüncesinde "İyi Devrim" "Kötü Devrim" Ayrımı. *Muhafazakar Düşünce Dergisi*, 3(11), Article 11.

- Cüceloğlu, D. (2021). *İnsan ve Davranışı (Psikolojinin Temel Kavramları)* (41. bs). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Çetin, M. (1995). Kur'an Işığında Reenkarnasyon (Tenâsüh). *Diyat İlmî Dergi*, 31(4), 121-128.
- Çetinkaya, B., Altundağ, S., & Azak, A. (2007). Spiritüel Bakım ve Hemşirelik. *ADÜ Tıp Fakültesi Dergisi*, 47-50.
- Çiloğlu, D. (2018, Temmuz 11). *Telepati Ve Çok Etkili Bir Çalışma – Mistikyol*. <https://www.mistikyol.com/telepati-ve-cok-etkili-bir-calisma/> (03.06.2023)
- Çoban, H. (2005). *Transandantal Meditasyon (İçeriği, Amacı, Türkiye'deki Faaliyetleri)* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta.
- Develi, H. (2019). *Modern Toplumda Batıl İnançlar ve New Age Akımı* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Sakarya Üniversitesi, Sakarya.
- Direk, M. (2023, Eylül 19). Abbe Faria: Hipnozun Öncüsü ve Dumas'ın Karakteri. *Medium*. <https://medium.com/@mustafadirek/abbe-faria-hipnozun-%C3%B6nc%C3%BCs%C3%BC-ve-dumas%C4%B1n-karakteri-b267d329d6af> (20.02.2024)
- Duman, N. (2020). Bert Hellinger ve Aile Dizimi Terapisi. *Cyprus Turkish Journal of Psychiatry & Psychology*, 2(2), 114-119. <https://doi.org/10.35365/ctjpp.20.02.16> (15.02.2024)
- Düzgün, O. (2020). H-f-z. İçinde *Türkçe-Arapça Arapça-Türkçe Karşılıklar Kılavuzu* (1. bs, s. 872). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Düzgüner, S. (2013). *Maneviyat Algısı ve Diğerkâmlıkla İlişkisi (Kan Bağışı Örneğinde Türkiye ve Amerika Karşılaştırmalı Nitel Bir Araştırma)* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Necmettin Erbakan Üniversitesi, Konya.

- Düzgüner, S. (2016). Psikoloji Literatüründe Maneviyat Kavramı (Batı ve Türkiye Karşılaştırması). İçinde M. Atak (Ed.), *Maneviyat Psikolojisi* (1. bs, C. 1, s. 224). İstanbul: Elit Kültür Yayınları.
- El-İsfahani, R. (2018). Dyn (Y. Türker, Çev.). İçinde *El-Müfredât* (5. bs, s. 564). İstanbul: Pınar Yayınları.
- Erdil, K. (2018). *Yaşayan Hurafeler* (23. bs). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Ergun, C. (2009). *Ruhsal Güçleri Geliştirme Teknikleri* (9. bs). İstanbul: Sınır Ötesi Yayınları.
- Fishman, L., Small, E. L., & Eric Small (with Internet Archive). (2007). *Yoga and Multiple Sclerosis: A Journey to Health and Healing*. New York, N.Y. : Demos Medical Pub. <http://archive.org/details/yogamultiplescle00lore> (29.05.2023)
- Fordham, F. (2015). *Jung Psikolojisinin Ana Hatları* (A. Yalçmer, Çev.; 9. bs). İstanbul: Say Yayınları.
- Freud, S. (2015). *Bir Yanılsamanın Geleceği* (H. İlhan, Çev.). Ankara: Alter Yayıncılık.
- Fromm, E. (2021). *Psikanaliz ve Din* (E. Erten, Çev.; 7. bs). İstanbul: Say Yayınları.
- Fromm, E., & Brown, D. P. (2015). *Hipnoterapi ve Hipnoanaliz* (M. Benveniste, Çev.; 1. bs). İstanbul: Psikoterapi Enstitüsü Eğitim Yayınları.
- Gencer, N. (2021). Kişilik ve Din. İçinde N. Gencer & M. Cengil (Ed.), *Din Psikolojisi* (1. bs). İstanbul: Lisans Yayıncılık.
- Günay, N. (2007). Yoganın Mahiyeti ve Çeşitleri. *Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 19, 51-79.

- Güneş, E. (2013). *Su Falı, Kahve Falı ve Tarot Kafelerine Gidenlerin Din Psikolojisi Açısından Değerlendirilmesi (İstanbul Örneği)* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Halıcı, G. (2018). Popüler Kültürün Ekonomik Bir Olgusu: Fal. *Karadeniz Araştırmaları Dergisi*, 146-159.
- Hipnoterapi Süreci*. (2018). <https://www.drendervardar.com/hipnoterapi-sureci> (21.02.2024)
- Holdcroft, B. B. (2006). What is Religiosity. *Journal of Catholic Education*, 10(1), 88-103. <https://doi.org/10.15365/joce.1001082013> (01.02.2023)
- Horzum, M. B., & Ayas, T. (2017). Beş Faktör Kişilik Ölçeğinin Türk Kültürüne Uyarlanması. *Original Article / Özgün Araştırma*, 7(2), Article 2.
- Horzum, M. B., & Ayas, T. (2017). Beş Faktör Kişilik Ölçeğinin Türk Kültürüne Uyarlanması. *Original Article / Özgün Araştırma*, 7(2), 398-408.
- Hökelekli, H. (2012). *Din Psikolojisine Giriş: Hayati Hökelekli* (2. bs). İstanbul: Dem Yayınları.
- Hökelekli, H. (2018). *Din Psikolojisi* (14. bs). Ankara: Diyanet Vakfı Yayınları.
- Huntley, C., & Peeters, T. (2005). Paranormal Beliefs, Religious Beliefs and Personality Correlates. *Manchester Metropolitan University, U.K.*, 1-58.
- Irwin, H. J. (1993). Belief in the Paranormal: A Review of the Empirical Literature. *The Journal of the American Society for Psychological Research*, 87(1), 1-39.
- Işık, C. (2012). Halk İnançlarında Kalıp Değiştirme, Ruh Göçü. *ACTA TURCICA Çevrimiçi Tematik Türkoloji Dergisi*, 1(2), 46-60.
- Jung, C. G. (2017). *Psikoloji ve Din* (R. Karabey, Çev.; 2. bs). İstanbul: Okyanus Yayınları.

- Kanar, M. (2016). *Dindâr. İçinde Büyük Farsça-Türkçe Sözlük*. İstanbul: Say Yayınları.
- Karaca, F. (2001). Din Psikolojisinde Metot Sorunu ve Bir Dindanlık Ölçeğinin Türk Toplumuna Standardizasyonu. *Ekev Akademi Dergisi*, 3(1), 187-201.
- Karaca, F. (2001). Heteredoks İnanç ve Davranışlar Ölçeği Üzerine Bir Deneme. *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 15, 145-168.
- Kâşgarlı Mahmud (with Besim Atalay). (1985). *Divan' u Lugati' t Türk* (C. 1). Türk Dil Kurumu Yayınları. <http://archive.org/details/divanu-lugati-t-turk> (02.03.2024)
- Kavun, Y. (2016). *Ergenlerde Dindarlık ve İnsani Değerler* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Necmettin Erbakan Üniversitesi, Konya.
- Kılınçer, H. (2021). *Maneviyat Yönelimli Aile Danışmanlığı: Yaşantısal Aile Danışmanlığı Çerçevesinde Bir Model Önerisi* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Kıraç, F. (2013). *Eşcinsellik İlgili Dini-Psikolojik Algılar ve Maneviyat (Erkek Eşcinsel Örneklem)* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Kızılgeçit, M. (2017). *Din Psikolojisinin 100'ü* (1. bs). Ankara: Otto Yayınları.
- Kızılgeçit, M. (2017). *Din Psikolojisinin 200'ü* (1. bs). Ankara: Otto Yayınları.
- Kızılgeçit, M. (2020). *Din Psikolojisinin 300'ü* (1. bs). Ankara: Otto Yayınları.
- Kızılgeçit, M. (2020). *Din Psikolojisinin 300'ü* (1. bs). Ankara: Otto Yayınları.
- Kirman, M. A. (2018). Yeni Dini Hareketler: Tanım ve Kapsam. İçinde S. Turan & F. Sancar (Ed.), *Nedenleri ve Niçinleriyle Yeni Dini Hareketler* (1. bs). İstanbul: Okur Akademi Yayınları.
- Korkmaz, S. (2022). Din Bilimlerinde Korelasyon ve Regresyon Analizleri: Teorik Temel, Uygulama ve Yorumlama. İçinde A. Ayten (Ed.), *Din Bilimlerinde*

- Nicel Yöntem Teorik Temel, Analiz, Yorumlama ve Raporlama* (1. bs). İstanbul: M.ü. İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları.
- Köse, A. (2016). *Freud ve Din* (5. bs). İstanbul: İz Yayıncılık.
- Köse, A., & Ayten, A. (2009). Batıl İnanç ve Davranışlar Üzerine Psiko-sosyolojik Bir Analiz. *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 9(3), 45-70.
- Köse, A., & Ayten, A. (2015). *Din Psikolojisi* (5. bs). İstanbul: Timaş Yayınları.
- Kreitz, C. (2015, Mart 24). *What the Cults Believe*. <https://www.cs.uni-potsdam.de/ti/kreitz/Christian/Cults/all.pdf> (10.17.2024)
- Kuzu, A. (2013). Araştırmaların Planlanması. İçinde A. A. Kurt (Ed.), *Bilimsel Araştırma Yöntemleri* (1. bs). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Laleoğlu, F. Z. (2022). *Bir Kimlik Tanımı Olarak Muhafazakârlığın Dönüşümü: Muhafazakâr Ailelerin Muhafazakâr Çocukları* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Ankara.
- Mauss, M. (1971). *Sociología Y Antropología* (1. bs). Presses Universitaires De France. <http://archive.org/details/mauss-marcel.-sociologia-y-antropologia-ocr-1971> (03.03.2024)
- Meditasyon Terminolojisi Sözlüğü | Mudrashram Spiritüel Araştırmalar Enstitüsü*. (2015, Temmuz 13). <https://mudrashram.com/a-glossary-of-meditation-terminology/> (29.05.2023)
- Mehmedoğlu, Y., & Mehmedoğlu, A. U. (2012). *Kadim Bir İlgiden Beslenen Meydan Okuma: Ruhsallık (Spirituality)*. 146-166.
- Memorial Sağlık. (2023, Mart 29). *Aile Dizimi Nedir? Aile Dizimi Terapisi Nasıl Yapılır?* Memorial Sağlık Grubu. <https://www.memorial.com.tr/saglik-rehberi/aile-dizimi-nedir> (15.02.2024)

- Mirza, G. A. (2014). *Yeni Dinselleşme Eğilimleri ve Maneviyat Arayışları* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Hacettepe Üniversitesi, İstanbul.
- Myers, D. G., & Dewall, C. N. (with Internet Archive). (2015). *Psychology*. Worth Publishers. http://archive.org/details/psychology0000myer_w9q5 (03.06.2023)
- Necmi, K. (2021). Din-Psikoloji İlişkisi. İçinde *Din Psikolojisi* (1. bs, s. 39-68). İstanbul: Lisans Yayıncılık.
- Omay, G. (2003). *Evensel Yaşam Enerjisi Reiki* (4. bs). Ankara: Reikievi Yayınları.
- Özasma, H. İ. (2021). *Eşler Arası İletişim ve Maneviyat* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Özdemir, U. (2011). *Yeniçağ Dini Akımların Teolojik Açından İncelenmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Sakarya Üniversitesi, Sakarya.
- Özipek, B. B. (2017). *Muhafazakarlık: Akıl, Toplum, Siyaset* (4. bs). Ankara: Liberte Yayınları.
- Özkan, A. R. (2018). Yeni Dini Hareketlerin Ortaya Çıkış Sebepleri ve Temel Karakteristikleri. İçinde S. Turan & F. Sancar (Ed.), *Nedenleri ve Niçinleriyle Yeni Dini Hareketler* (1. bs). İstanbul: Okur Akademi Yayınları.
- Öztürk, D. (2015). *Türkiye 'de Yeniçağ Ruhaniği ve Pratikleri: Evren Tasarımı, Birey ve Olumlama* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Peker, H. (2017). *Din Psikolojisi* (15. bs). İstanbul: Çamlıca Yayınları.
- Pınarbaşı, G. (2020). *Kültür Endüstrisi Bağlamında New Age Uygulamalarından- İnançlarından Astrolojinin Facebook Dolayımı İçerik Analizi* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Maltepe Üniversitesi, İstanbul.

- Plotnik, R. (2020). *Psikolojiye Giriş* (4. bs). İstanbul: Kaknüs Yayınları- Ders Kitapları.
- Rudski, J. (2003). What Does a “Superstitious” Person Believe? Impressions of Participants. *The Journal of General Psychology*, 130(4), 431-445. <https://doi.org/10.1080/00221300309601168> (22.10.2024)
- Sami, Ş. (2018). Dyn. İçinde R. Gündoğdu, N. Adıgüzel, & E. F. Önal (Ed.), *Kâmûs-ı Türkî* (6. bs, s. 505). İstanbul: İdeal Kültür Yayıncılık.
- Seçkin, R. (2010). *Paranormal Fenomen* (1. bs). İstanbul: Sınır Ötesi Yayınları.
- Sevinç, K., Güven, M., & Metinyurt, T. (2015). Dindar ve Spiritüel Olmama (DİSOL) Ölçeğinin Türkçe’ye Uyarlanması. *Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 6, Article 6.
- Sheldrake, R. (2004). *Biri Beni Gözetliyor: İnsan Aklının Gizemli Güçleri: Nazar, Büyü, Telepati, Gelecekte Haber Verme ve Daha Fazlası* (O. Düz, Çev.; 1. bs). İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Sparks, G. G. (2001). The Relationship Between Paranormal Beliefs and Religious Beliefs. *Skeptical Inquirer*, 50-56.
- Sümbüllü, Y. Z. (2010). Fal ve Falcılık Ekseninde Türk Kültür Tarihinde Fal ve Kehanet. *A.Ü Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 43, 55-72.
- Swami, V., Pietschnig, J., Steiger, S., & Voracek, M. (2011). Alien Psychology: Associations Between Extraterrestrial Beliefs and Paranormal Ideation, Superstitious Beliefs, Schizotypy, and the Big Five Personality Factors. *Applied Cognitive Psychology*, 25, 647-653.
- Şahin, A. (1999). *İlahiyat, Tıp ve Mühendislik Fakültelerinde Okuyan Öğrencilerde Dini Hayatın Boyutları Üzerine Karşılaştırmalı Bir Araştırma* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.

- Şensoy. (2003). Mâna. İçinde *TDV İslâm Ansiklopedisi* (C. 27, s. 555-557). TDV Yayınları. <https://islamansiklopedisi.org.tr/mana--belagat> (26.03.2023)
- Şirin, T. (2019). Evli Çiftlerin Spiritüel İyi Oluşları ile Evlilik Doyumları Arasındaki İlişki. *EKEV Akademi Dergisi*, 77, Article 77.
- Tanyu, H. (1992). Büyü. İçinde *TDV İslâm Ansiklopedisi* (C. 6, ss. 501-506). İstanbul: TDV Yayınları. <https://islamansiklopedisi.org.tr/buyu> (02.03.2024)
- Taş, H. (2019). *Postmodernlik ve Muhafazakârlık Bağlamında Kadın Kimliği İnşası: Gaziantep Örneği* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gaziantep Üniversitesi, Gaziantep.
- Taştan, K. (2021). *Kişilik Tiplerine Göre Stresle Mücadele Yöntemleri* (4. bs). Erzurum: Zafer Medya.
- Telepati*. (2023). <https://www.etimolojiturkce.com>. Geliş tarihi 03 Haziran 2023, gönderen <https://www.etimolojiturkce.com/arama/telepati> (03.06.2023)
- The Life of Mikao Usui*. (2023). Geliş tarihi 30 Mayıs 2023, gönderen http://www.asunam.com/life_of_mikao_usui.htm (30.05.2023)
- Tobacyk, J., & Milford, G. (1983). Belief in Paranormal Phenomena: Assessment Instrument Development and Implications for Personality Functioning. *Journal of Personality and Social Psychology*, 44(5), 1029-1037. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.44.5.1029> (12.06.2023)
- Topaloğlu, A. (2014). Din. İçinde *Türkçe Sözlük Güzel Türkçenin Sözlüğü* (1. bs, s. 316). İstanbul: Kapı Yayınları.
- Topaloğlu, A. (2014). Türkçe Sözlük. İçinde *Büyü* (1. bs, s. 202). İstanbul: Kapı Yayınları.
- Torgler, B. (2003). It is About Believing: Superstition and Religiosity. *Center for Research in Economics, Management and the Arts (CREMA)*, 10, 1-16.

- Turan, S., & Battal, E. (2020). Yeni Dini Hareketler. İçinde *Yeni Dini Hareketler Ansiklopedisi* (1. bs, C. 1, s. 626). İstanbul: Okur Akademi Yayınları.
- Turan, Y. (2009). *Kişilik Özellikleri ve Dinsel Yönelimler Üzerine Bir Araştırma* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Turan, Y. (2009). *Kişilik Özellikleri ve Dinsel Yönelimler Üzerine Bir Araştırma* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Tümer, G. (1994). Din. İçinde *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (C. 9, ss. 312-320). İstanbul: TDV Yayınları. <https://islamansiklopedisi.org.tr/din#2> (05.02.2023)
- Türk Dil kurumu. (2022). Büyü. İçinde *Türk Dil Kurumu Sözlüğü*. Türk Dil Kurumu. <https://sozluk.gov.tr/?kelime=büyü> (02.03.2024)
- Türk Dil kurumu. (2022). Fal. İçinde *Türk Dil Kurumu Sözlüğü*. Türk Dil Kurumu. <https://sozluk.gov.tr/?kelime=fal> (01.03.2024)
- Türk Dil kurumu. (2022). Hipnoz. İçinde *Türk Dil Kurumu Sözlüğü*. Türk Dil Kurumu. <https://sozluk.gov.tr/?kelime=hipnoz> (20.02.2024)
- Türk Dil kurumu. (2022). Maneviyat. İçinde *Türk Dil Kurumu Sözlüğü*. Türk Dil Kurumu. <https://sozluk.gov.tr/?kelime=maneviyat> (20.04.2023)
- Türk Dil Kurumu. (2024). Benlik. İçinde *Türk Dil Kurumu Sözlüğü*. Türk Dil Kurumu.
- Türk Dil Kurumu. (2024). Karakter. İçinde *Türk Dil Kurumu Sözlüğü*. Türk Dil Kurumu.
- Türk Dil Kurumu. (2024). Kişilik. İçinde *Türk Dil Kurumu Sözlüğü*. Türk Dil Kurumu.
- Uğurlu, İ. (2011). *Batı'dan Gelen Doğu Kökenli Akımlar ve Türkiye'deki Faaliyetleri* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Uysal, E. (2015). *20. Yüzyıl New Age Akımı Üzerine Karşılaştırmalı Bir Analiz* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Çukurova Üniversitesi, Çukurova.

- Varlık, S. (2019). *Türkiye’de Din Dışı Spiritüel Akımlar Üzerine Bir Araştırma* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Çanakkale 18 Mart Üniversitesi.
- Vincent, A. (2006). *Modern Politik İdeolojiler* (A. Tüfekçi, Çev.; 1. bs). İstanbul: Paradigma Yayınları.
- Vural, M. E., Hardal, F. S., & Bakır, R. E. (2022). Din Bilimleri Çalışmalarında Betimsel Analiz, T-Test ve Anova: Örnek Uygulamalarla Veri Betimleme ve Grup Ortalamalarını Karşılaştırma. İçinde A. Ayten (Ed.), *Din Bilimlerinde Nicel Yöntem Teorik Temel, Analiz, Yorumlama ve Raporlama* (1. bs). İstanbul: M.ü. İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları.
- Williams, E., Francis, L. J., & Robbins, M. (2007). Personality and Paranormal Belief: A Study Among Adolescents. *Pastoral Psychology*.
- Wiseman, R., & Watt, C. (2004). Measuring Superstitious Belief: Why Lucky Charms Matter. *Personality and Individual Differences*, 37, 1533-1541.
- Yağlı, S. N. (2012). *Kültür Haftası ve Türk Düşüncesi Dergileri Işığında Türk Düşüncesinde Muhafazakârlık Kavramı* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Yakut, S. (2016). *Öğretmenlerde Yabancılaşma, Yalnızlık ve Dindarlık İlişkisi: Polatlı Örneği* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta.
- Yasdıman, H. Ş. (2020). Reiki. İçinde S. Turan & E. Battal (Ed.), *Yeni Dini Hareketler Ansiklopedisi* (1. bs, C. 1, s. 626). İstanbul: Okur Akademi Yayınları.
- Yasdıman, H. Ş. (2020). Transandantal Meditasyon. İçinde *Yeni Dini Hareketler Ansiklopedisi* (1. bs, s. 545-549). İstanbul: Okur Akademi Yayınları.
- Yeşilyurt, T. (2012). Reenkarnasyon/Tenasüh Düşüncesi. İçinde Ş. A. Düzgün (Ed.), *Kelam* (1. bs, s. 699-714). Ankara: Grafiker Yayınları.

- Yılmaz, Z. S. (2018). *Eşler Arası Uyum ve Dindarlık (Kahramanmaraş Örneği)* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü), Kahramanmaraş. <https://acikbilim.yok.gov.tr/handle/20.500.12812/205567> (01.02.2023)
- Yitik, A. İ. (2011). Tenâsüh. İçinde *TDV İslâm Ansiklopedisi* (C. 40, s. 441-443). İstanbul: TDV Yayınları. <https://islamansiklopedisi.org.tr/tenasuh> (10.04.2023)
- Yitik, A. İ. (2013). Yoga. İçinde *TDV İslâm Ansiklopedisi* (C. 43, s. 558-559). İstanbul: TDV Yayınları.
- Yitik, A. İ. (2018). Yeni Dini Hareketler ve Misyonerlik: Türkiye Örneği. İçinde S. Turan & F. Sancar (Ed.), *Nedenleri ve Niçinleriyle Yeni Dini Hareketler* (1. bs). İstanbul: Okur Akademi Yayınları.
- Yoga. (2023). İçinde *Vikipedi*. <https://tr.wikipedia.org/w/index.php?title=Yoga&oldid=29692987> (13.06.2023)

EKLER

EK-1:

T.C.
İSTANBUL SABAHATTİN ZAİM ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Etik Kurulu Başkanlığı

Sayı : E-20292139-050.04-2400021476
Konu : Etik Kurul Kararı (Büşra GENÇ
KARABULUT)

11.06.2024

Sayın Büşra GENÇ KARABULUT
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Felsefe Ve Din Bilimleri Yüksek Lisans Programı Öğrencisi

"Dindar-Muhafazakar Camiinin Alternatif Spiritüel Akımlara İlişkin Tutumları Üzerine İnceleme: İstanbul Örneği" başlıklı araştırmanızla ilgili başvurunuz, kurulumuzun 24.05.2024 tarihli ve 2024/04 sayılı toplantısında değerlendirilerek araştırmanızın etik açıdan uygun bulunduğu katılanların oy birliği ile karar verilmiştir.

Bilgilerinize rica ederim.

Prof. Dr. Kadir CANATAN
Kurul Başkanı

Ek: Büşra GENÇ KARABULUT

Belge Doğrulama Kodu: 7HFETE7

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Belge Takip Adresi: <https://ubys.izu.edu.tr/ERMS/Record/ConfirmationPage/Index>

Adres: Halkalı Caddesi No: 281 Küçükçekmece/İstanbul

Bilgi için :

Selda Şenol
Yeminli Katip

Telefon No:

Faks No:

Telefon No:

e-Posta:

İnternet Adresi:

Direkt Hat:

Kep Adresi: izu@hs01.kep.tr

1/1

EK-2:

	ETİK ONAY BELGESİ	Doküman No	ET-FR-675
		İlk Yayın Tarihi	27.11.2023
		Revizyon Tarihi	22.12.2023
		Revizyon No	01
		Sayfa	1/1

Tarih	24.05.2024
Sayı	2024/04
Araştırmanın Niteliği	Yüksek Lisans Tezi
Araştırmanın Adı	<i>Dindar-Muhafazakar Camianın Alternatif Spiritüel Akımlara İlişkin Tutumları Üzerine İnceleme: İstanbul Örneği</i>
Sorumlu Araştırmacının Adı Soyadı	Büşra GENÇ KARABULUT
Danışman Adı Soyadı	Prof. Dr. Hasan KAPLAN
Karar	UYGUNDUR

(İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Etik Kurulu'nun kararı tavsiye niteliğinde olup, Üniversitemizle ilgili etik ilkelerinin belirlenmesi ve değerlendirilmesi amacını taşımaktadır.)

(Katıldı)
Prof. Dr. Kadir CANATAN
Başkan

(Katıldı)
Prof. Dr. Mehmet Emin KÖKTAŞ
Başkan V.

(Katıldı)
Prof. Dr. Mustafa ATEŞ
Üye

(Katıldı)
Prof. Dr. Beytullah KAYA
Üye

(Katıldı)
Prof. Dr. Ayşe Nefise BAHÇECİK
Üye

(Katıldı)
Prof. Dr. Yahya Kemal YOĞURTÇU
Üye

(Katıldı)
Av. Bilal ŞAMAT
Üye

Kurul Yeminli Kâtibi/Raportör Selda ŞENOL

EK-3

Bilgilendirme Onay Formu

Değerli Katılımcı,

Bu araştırma, İstanbul Sahabattin Zaim Üniversitesi Felsefe ve Din Bilimleri bölümü yüksek lisans öğrencisi Büşra GENÇ KARABULUT tarafından Prof. Dr. Hasan KAPLAN danışmanlığında *alternatif spiritüel akımlar üzerine* bilimsel bir çalışmadır. Demografik bilgilerle birlikte 3 bölümden oluşan bu anket formu, günümüzde yaygınlaşan spiritüel inanç ve pratiklerle ilgili düşünce ve tutumlara yönelik soruları kapsamaktadır. Soruları cevaplandırmanız yaklaşık 10 dakikanızı alacaktır. Sorulara vereceğiniz yanıtlarda doğru veya yanlış şeklinde bir değerlendirme yapılmayacaktır. Araştırmacının sizden beklentisi, soruların tümünü kendi düşünceleriniz doğrultusunda ve içtenlikle yanıtlamanızdır. Araştırmaya katılmanız tamamen gönüllülük esasına dayanmaktadır. Bu anket formu aracılığı ile elde edilecek bilgiler 6698 sayılı Kişisel Verilerin Korunması Kanunu gereğince gizli kalacaktır ve sadece bu araştırma bağlamında kullanılacaktır. Çalışmaya katılmamayı tercih edebilirsiniz veya anketi doldururken herhangi bir aşamasında son verebilirsiniz.

Değerli vaktinizi ayırarak yardımcı olduğunuz için teşekkür ederiz.

Demografik Bilgiler

1. Yaşınız

- 18-24
- 25-35
- 36-55
- 56 ve üzeri

2. Cinsiyetiniz

- Kadın
- Erkek

3. Medeni Durumunuz

- Evli
- Bekar
- Diğer

4. Eğitimi Seviyeniz

- İlk-Ortaöğretim
- Lise
- Üniversite
- Lisansüstü / Doktora

5. Mesleğiniz

- Öğrenci
- Öğretmen
- Ev Hanımı
- İşçi
- Sağlıkçı
- Memur
- Avukat
- Doktor
- Mühendis
- Akademisyen
- Emekli
- Diğer

6. Ailenizin Aylık Gelir Durumu

- 17.000 TL ve altı
- 17.001 TL-30.000 TL
- 30.001 TL-53.000 TL
- 53.001 TL-60.000 TL
- 60.001 TL ve üzeri

7. Eğer daha önce İstanbul dışında bir yerde yaşadıysanız, hangi yerleşim yerinde ikamet ettiniz?

- Köy
- Kasaba- İlçe
- Şehir
- Metropol (Ankara ,Eskişehir, İzmir)
- Diğer

8. Spiritüel inanç, oluşum ya da pratiklere katıldınız mı?

- Evet

Hayır

9. Spiritüel grup/derneğe üyeyim

Evet

Hayır

10. Cevabınız “Evet” ise hangi spiritüel inanç, oluşum ya da pratiklere katıldınız?

Yoga

Meditasyon

Aile Dizimi

Bioenerji

Falcılık

Büyücülük

Astroloji

Diğer

11. Hayatımda bir dönüm noktası yaşadım ve bu durum spiritüel oluşumlara katılmamda etkili oldu.

Evet

Hayır

12. Spiritüel akımlara katılmak benim ruhsal sıkıntılarımı giderdi.

Katılıyorum

Kararsızım

Katılmıyorum

13. Dini açıdan kendinizi nasıl tanımlarsınız?

Oldukça Dindarım

Dindarım

Biraz Dindarım

Dindar Değilim

Diğer

EK-4

Paranormal İnanç Ölçeğinin Türkçe Versiyonu

Yönerge: Aşağıdaki ifadelere ne ölçüde katılıyorsunuz?

2. Bazı insanlar zihin güçleriyle nesnelere havaya kaldırabilirler.

- Kesinlikle Katılıyorum
- Katılıyorum
- Kararsızım
- Katılmıyorum
- Hiç Katılmıyorum

17. Bir takım büyümler ve sözler kullanarak bir kişiye büyü yapmak mümkündür.

- Kesinlikle Katılıyorum
- Katılıyorum
- Kararsızım
- Katılmıyorum
- Hiç Katılmıyorum

22. Karşıdaki kişinin aklını okumak imkânsızdır.

- Kesinlikle Katılıyorum
- Katılıyorum
- Kararsızım
- Katılmıyorum
- Hiç Katılmıyorum

24. Bazı insanlar, geleceği tahmin etmede açıklanamayan bir yeteneğe sahiptir.

- Kesinlikle Katılıyorum
- Katılıyorum
- Kararsızım
- Katılmıyorum
- Hiç Katılmıyorum

EK-5

Beş Faktör Kişilik Ölçeğinin Türk Kültürüne Uyarlanması

Yönerge: Aşağıda sizi tanımlayan ya da tanımlamayan birçok özellik bulunmaktadır. Aşağıda verilen maddelerin her birini dikkatlice okuduktan sonra her bir maddenin size en uygun olduğunu düşündüğünüz seçeneği işaretleyerek belirtiniz.

1. Kendimi içine kapanık biri olarak görüyorum.

- Hiçbir Zaman
- Nadiren
- Bazen
- Sık sık
- Her Zaman

5. Kendimi çok az sanatsal ilgisi olan biri olarak görüyorum.

- Hiçbir Zaman
- Nadiren
- Bazen
- Sık sık
- Her Zaman

8. Kendimi bir işi tam yapacak biri olarak görüyorum.

- Hiçbir Zaman
- Nadiren
- Bazen
- Sık sık
- Her Zaman

10. Kendimi yaratıcı biri olarak görüyorum.

- Hiçbir Zaman
- Nadiren
- Bazen
- Sık sık
- Her Zaman

Mehmet Barış Horzum

Kime: Büşra Genç >

12.03.2024

Ynt: Beş Faktör Kişilik Ölçeği Hk.

merhaba,

ölçek ve yönergesi ektedir. kolay gelsin.

Büşra Genç

Merhaba Sayın Hocam,

Ben Büşra Genç, Sabahattin Zaim Üniversitesi Din Psikolojisi Tezli Yüksek Lisans programında öğrenciyim. Prof. Dr. Hasan Kaplan Hocamın danışmanlığında "Dindar-Muhafazakâr Câmianın Alternatif Spiritüel Akımlara İlişkin Tutumları Üzerine İnceleme" başlıklı tezimi yazıyorum. Bu tez için de bir kişilik ölçeğine ihtiyacım var. Ben Toad üzerinden sizin böyle bir ölçek geliştirdiğiniz bilgisine ulaştım. Sizden bu ölçeği kullanmam için izin ve eğer mümkünse ölçeğin maddelerini talep ediyorum. Saygılarımla..

Mustafa Arslan
Kime: Büşra Genç >

Pazartesi

Ynt: Paranormal İnanç Ölçeği Kullanım İzni Hk.

İzin veriyorum. Kolaylıklar dilerim

Mustafa ARSLAN,Prof. Dr.

Büşra Genç

Merhaba Değerli Hocam,

Ben Büşra Genç Karabulut, Sabahattin Zaim Üniversitesi Din Psikolojisi Tezli Yüksek Lisans programında öğrenciyim. Prof. Dr. Hasan Kaplan Hocamın danışmanlığında "Dindar-Muhafazakâr Câmianın Alternatif Spiritüel Akımlara İlişkin Tutumları Üzerine İnceleme" başlıklı bir tez çalışması yürütmekteyim. Bu tez için de bir paranormal inanç ölçeğine ihtiyacım var. Ben Toad üzerinden sizin böyle bir ölçek geliştirdiğiniz bilgisine ulaştım. Sizden bu ölçeği kullanmam için izin talep ediyorum. Saygılarımla..

Büşra GENÇ KARABULUT

A. EĞİTİM

Yüksek Lisans: İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü, 2024, İstanbul

Lisans: Erzurum Atatürk Üniversitesi İlahiyat Bölümü, 2018, İstanbul

B. MESLEKİ DENEYİM

2018- Arapça Özel Ders Eğitmeni (Halen)

2022- Özel bir şirkette satış uzmanı (Halen)

C. YAYINLARI

2022 İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Öğrenci Semineri / Sigmund Freud ve İslam Dini Bağlamında Rüyaların Kaynağı

Kitap Bölümü: “İmam Gazalî Düşüncesinde İnsan Tasavvuru”, Büşra Genç, *İslam Düşünce Tarihinde İnsan Tanımları ve Psikolojik Bir Bakış* (Ed. Halil İbrahim Dizman), Liman Yayınevi, 2023.